

UNIVERZITA KARLOVA

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

Diplomová práce

2023

Barbora Doubravová

UNIVERZITA KARLOVA

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

**Důvěra v média jako faktor resilience: Případy
České a Slovenské republiky**

Diplomová práce

Jméno: Bc. Barbora Doubravová

Vedoucí práce: Mgr. Vojtěch Bahenský, Ph.D.

Studijní obor: Mezinárodní vztahy

Akademický rok obhajoby: 2022/2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 1.8.2023

Barbora Doubravová

Bibliografický záznam

DOUBRAVOVÁ, Barbora. *Důvěra v média jako faktor resilience: Případy České a Slovenské republiky*. Praha. 2023. 104 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Vojtěch Bahenský, Ph.D.

Rozsah práce: 198256

Abstrakt

Práce se zabývá důvěrou v média jako faktorem odolnosti. Cílem práce je prozkoumat přístup k důvěře v média ze strany státu a novinářů jako faktor čelení problému dezinformací s potenciálně spolupovysvětlujícími rozdíly mezi Českem a Slovenskem v jejich společenské odolnosti. Práce využívá exploratorní výzkum kvalitativního charakteru. Výsledky jsou získány primárně na základě 15 rozhovorů s novináři a zástupci státu, případně experty z obou zemí. Výsledkem je zjištění, že stát i média v obou zemích považují důvěru v média jako klíčový faktor v čelení dezinformacím. Pohledy novinářů na téma práce se v obou zemích podobají, zatímco přístupy zástupců státu jsou spíše odlišné. V Česku se ze strany státu objevuje větší kritika ke kvalitě médií a zároveň pasivní přístup k budování jejich důvěry. Aktéři státu na Slovensku naopak vykazují větší vůli k důvěře v média přispívat, avšak často jim v tom brání nedostatek prostředků či politické vůle. Výsledky nastiňují nutnost celospolečenskému přístupu k tématu posilování důvěry v média jako faktoru odolnosti společnosti, přesto spolu stát a média na této agendě systematicky nespolupracují. Právě vztah státních činitelů a novinářů v rámci budování odolnosti udává možný směr dalšího výzkumu. Výsledky z kvalitativních rozhovorů na malém vzorku nelze zobecnit na větší populaci, což je pro výzkum limitující.

Abstract

The master thesis deals with the role of trust in media in resilience. The aim of the thesis is to explore the approach to trust in media by the state and journalists as a factor in countering the issue of disinformation, with potentially co-explanatory differences between the Czech Republic and the Slovak Republic in their societal resilience. The thesis utilizes exploratory research of a qualitative nature. The results are primarily extracted through 15 interviews with journalists and national officials, as well as experts from both countries. As the results illustrate, the state and media sector in both countries consider trust in the media as a crucial factor in resilience against disinformation and countering disinformation. Journalists' perspectives on the subject are similar in both countries, while the approaches of national officials are to a certain extent different. In the Czech Republic, national officials express a stronger criticism regarding the quality of media on the national level, at the same time, a passive approach to building their trust. On the other hand, national officials in Slovakia depict a greater eagerness to contribute to trust in media. However, it is often diminished by a

lack of resources or political will. The results outline the necessity of a comprehensive societal approach to strengthening trust in media as a factor of societal resilience. Currently the state and the media sector do not systematically cooperate on this agenda. The relationship between national officials and journalists in the context of building resilience sets the possible direction for further research. The results from qualitative interviews on a small sample are limiting for research because they cannot be generalized to a larger population.

Klíčová slova

Média, důvěra, stát, dezinformace, resilience, hybridní hrozby, instituce, veřejné mínění, Česká republika, Slovenská republika

Keywords

Media, trust, state, disinformation, resilience, hybrid threats, institution, public opinion, Czech Republic, Slovak Republic

Title

The Role of Trust in Media in Resilience: The Cases of the Czech and Slovak Republic

Poděkování

Chci především vyjádřit hluboké poděkování a vděk vedoucímu mojí diplomové práce Mgr. Vojtěchu Bahenskému, Ph.D. Velice děkuji za důkladné a trpělivé směřování během celého procesu prání, od tvorby tématu až po závěrečné odevzdání práce. Bez jeho vždy věcných, důležitých a zajímavých postřehů by tato práce bezesporu nenabyla současné podoby. Rovněž děkuji za trpělivost během finálních dní před odevzdáním práce.

Obsah

ÚVOD.....	4
1 TEORIE	8
1.1 Problémy informačního prostředí	9
1.1.1 Dezinformace.....	9
1.1.2 Hybridní působení	10
1.1.3 Úpadek pravdy.....	11
1.1.4 Důvěra v média.....	15
1.2 Resilience.....	18
1.2.1 Důvěra a odolnost.....	20
2 ANALYTICKÉ SHRUTÍ SITUACE V ČESKU A NA SLOVENSKU.....	24
2.1 Stav věcí v Česku.....	24
2.1.1 Důvěra v média a dezinformace	24
2.1.2 Čelení dezinformacím.....	27
2.2 Stav věcí na Slovensku	31
2.2.1 Důvěra v média a dezinformace	31
2.2.2 Přístup státu k dezinformacím	34
3 METODOLOGIE	37
4 VÝSLEDKY – ČESKO.....	43
4.1 Stát	43
4.1.1 Mediální prostředí z pohledu státu	43
4.1.2 Jak stát přistupuje k důvěře v média jako faktorů čelení problému dezinformací?	45
4.1.3 Veřejnoprávní média	47
4.1.4 Co stát dělá pro budování důvěry v média?	48

4.1.5	Co stát může dělat pro budování důvěry v média a resilience?.....	49
4.1.6	Pohled státu na přístup médií	53
4.1.7	Kroky státu v čelení dezinformacím.....	54
4.2	Média	55
4.2.1	Mediální prostředí z pohledu novinářů.....	55
4.2.2	Jak novináři přistupují k důvěře v média jako faktoru čelení problému dezinformací.....	56
4.2.3	Veřejnoprávní média	58
4.2.4	Co novináři dělají pro budování důvěry v média?	59
4.2.5	Co novináři mohou udělat pro budování důvěry v média?	60
4.2.6	Pohled novinářů na přístup státu	60
4.2.7	Kroky státu v čelení dezinformacím.....	64
4.3	Shrnutí.....	64
5	VÝSLEDKY – SLOVENSKO	66
5.1	Stát	66
5.1.1	Mediální prostředí z pohledu státu	66
5.1.2	Jak stát přistupuje k důvěře v média jako faktoru čelení problému dezinformací? 67	
5.1.3	Co dělá stát pro budování důvěry v média	68
5.1.4	Co stát může dělat pro budování důvěry v média	70
5.1.5	Pohled státu na přístup médií	71
5.1.6	Kroky v čelení dezinformacím	72
5.2	Média	74
5.2.1	Mediální prostředí	74
5.2.2	Jak novináři přistupují k důvěře v média jako faktoru čelení problému dezinformací.....	74
5.2.3	Co novináři dělají pro budování důvěry v média	75

5.2.4	Pohled novinářů na přístup státu	76
5.2.5	Kroky státu v čelení dezinformacím.....	77
5.3	Odborníci mimo státní správu.....	77
5.3.1	Mediální prostředí	77
5.3.2	Jak stát přistupuje k důvěře v média jako faktoru čelení problému dezinformací? 78	
5.3.3	Kroky státu v čelení dezinformacím.....	79
5.3.4	Jak média přistupují k důvěře v média jako faktoru čelení problému dezinformací? 80	
5.4	Shrnutí.....	81
6	DISKUSE	83
6.1	Antagonický vztah českého státu a novinářů.....	83
6.2	Nevyjasněnost rolí a kompetencí v Česku	84
6.3	Stát na Slovensku by měl posilovat důvěru v média, ale nedělá to	85
6.4	Srovnání Česka a Slovenska	86
	ZÁVĚR.....	88
	SUMMARY	90
	POUŽITÁ LITERATURA	93
	SEZNAM TABULEK.....	104

Úvod

Problém dezinformací je ve veřejném prostoru i v odborné debatě přítomný roky. Velké mezinárodní krize posledních tří let na dezinformace a dopady jejich šíření v informačním prostoru upoutaly více pozornosti. Koronavirová krize ukázala, jak může víra v nepravdivé informace, které mají za cíl oklamat, narušit celý koncept veřejného zdraví i důvěry v systém i zdravotnictví v zemi. Rusko učinilo manipulace a dezinformační kampaně jako součást svého válečného tažení proti Ukrajině započatého v únoru roku 2022.

Výroční zpráva organizace Reportéři bez hranic uvádí, že neregulovaný online prostor poskytuje živnou půdu pro šíření dezinformací a propagandy, které zesílily politické rozdíly po celém světě, rozdmýchaly mezinárodní napětí, a dokonce k ruské invazi na Ukrajinu přispěly (RFI, 2022).

Jak jsou dezinformace nebo jiné informační poruchy ve výsledku ve společnosti účinné, ovlivňuje více faktorů. Dřívější výzkumy nastiňují, že v tom, jak občané vnímají informace a jak moc si jsou vědomi určitých problémů, hraje důležitou roli důvěra v média (Carpiri a Keeter in Aalberg a Curran, 2012, s. 3). Lidé, kteří jsou nespokojeni s tradičními sdělovacími prostředky nebo jim nevěří se pravděpodobněji uchylují k alternativním zdrojům, které mohou být právě šířiteli dezinformací (Tsftati a Cappella, 2003, s. 521). V prostředí, kde je nedůvěra ve zpravodajská média vyšší, budou lidé méně pravděpodobněji vystaveni různým zdrojům politických informací a hůře schopni je kriticky hodnotit (Benkler , Faris a Roberts, 2018, s. 328-329). Tématem této práce je proto důvěra v média jako faktor resilience, konkrétně přístup Česka a Slovenska k důvěře v média jako k faktoru, kterým se dá čelit problému dezinformací. Základní výzkumná otázka pak stojí: Jak média a stát v České republice a na Slovensku přistupují k důvěře v média jako faktoru čelení problému dezinformací?

Hlavní výzkumná otázka je doplněna dílčí výzkumnou podotázkou a dvěma doplňujícími. Dílčí výzkumná podotázka je:

Co média a státní aparáty ve zkoumaných zemích dělají pro budování důvěry v média?

Doplňující výzkumné podotázky pak jsou:

Co média a státní aparáty ve zkoumaných zemích mohou udělat pro zvýšení důvěry?

Co média a státní aparáty ve zkoumaných zemích mohou udělat pro zvýšení resilience?

Případy Česka a Slovenska jsou zvoleny na základě podobností, které oba státy spojují, ale zároveň pozorovatelných odlišností ve vztahu k tématu práce. Českou a Slovenskou republiku spojuje historie, v 90. letech prošly podobným transformačním obdobím navazujícím na pád komunismu. V obou státech funguje podobný politický systém, vyznačují se srovnatelnou geografickou polohou v regionu střední Evropy. Jak ale vyplývá z níže uvedených průzkumů veřejného mínění, Češi jsou oproti Slovákům méně náchylní věřit dezinformacím, v posledních letech projevují také vyšší důvěru v média. Slovenští respondenti se navíc vyznačují silnějším pocitem bezmocnosti vůči systému, a i vyšší nedůvěrou v autority.

Přes existenci děl nastiňujících vztah odolnosti vůči dezinformacím a důvěry v média, chybí v akademických zdrojích práce, které by se zabývaly vnímáním důvěry v média jako faktorem resilience vůči dezinformacím jak ze strany státu, tak médií samotných. Práce tak může být akademickým přínosem v poskytnutí nových původních dat k tématu, kterému se zatím nedostává tak velké pozornosti ve veřejné debatě.

Zásadní je upřesnit, že práce pohlíží na celý problém dezinformací takzvanou společenskou (sociální) perspektivou, která jejich šíření vnímá jako součást širší společenské krize ovlivňující média, vzdělávání a celkový informační prostor. Takovou krizi popisuje společnost RAND jako „úpadek pravdy.“ Jedním z jeho faktorů jsou narůstající neshoda ohledně faktů, stírání hranice mezi názorem a faktem ale i klesající důvěra v dříve respektované zdroje faktických informací, tedy média (Kavanagh a Rich, 2018, s. 3).

Průzkumy z obou zemí ukazují následující. Česko se řadí v regionu střední a východní Evropy k jednomu z nejméně náchylným státům věřit manipulacím. Ukazuje to analýza organizace Globsec. Naproti tomu Slovensko je podle analýzy velmi náchylné dezinformacím věřit (Globsec, 2023, s. 18).

Starší průzkum organizace Globsec z roku 2020 pak naznačil, že 56 procent Slováků je ochotných věřit tvrzením zahrnujícím lež či dezinformaci, oproti tomu v Česku jen 29 procent lidí (Globsec, 2020, s.16). Podle dřívějších dat Globsecu koreluje s vyšší tendencí věřit dezinformacím či konspiračním teoriím, takzvaný pocit bezmocnosti vůči systému či institucím v zemi. Tento pocit je dle měření nejvíce patrný v Bulharsku, Rumunsku a na Slovensku – tedy v zemích, kde také nejvyšší procento respondentů věřilo zkoumaným konspiračním teoriím. Přes 50 procent Slováků si v této

souvislosti myslí, že je jedno, kdo zemi vládne, protože se stejně nic nezmění (Globsec, 2022, s. 77).

Ve slovenské společnosti jsou též oproti české znatelně více přítomny proruské tendence. Zatímco 79 procent Čechů považuje Rusko za bezpečnostní hrozbu, na Slovensku je to 54 procent. Narůstá navíc podíl Slováků, kteří za takovou hrozbu považují i Spojené státy. V roce 2023 bezpečnostní hrozbu ze strany Spojených států vnímalo 50 procent respondentů, opět největší podíl v regionu střední a východní Evropy (Globsec, 2023, s. 36-62).

Když se Globsec dotazoval respondentů na důvěru v tradiční média, 37 procent Slováků uvedlo, že jim věří. Dvě třetiny zároveň považují média za svobodná, což představuje nejvyšší rozdíl mezi těmito dvěma ukazateli v regionu. V Česku pro srovnání v roce 2023 důvěru v média vyjádřilo 53 procent lidí (Globsec 2023, s. 85). Celkově se na Slovensku minimálně za posledních pět let důvěra v média v čase snižuje (Globsec, 2017, s. 24). Analýza mimo jiné uvádí, že respondenti, kteří věří standardním médiím, pravděpodobněji pak přičítají odpovědnost za válku na Ukrajině Rusku. Lidé, kteří důvěřují mainstreamovým médiím, se pak také mnohem pravděpodobněji přiklání k EU či NATO (Globsec 2023, s. 85-90).

Vedle zmíněných postojů patří Česko v regionu střední a východní Evropy k nejvíce proukrajinsky a proevropsky nakloněným zemím i státům nejvíce nakloněným členství v NATO. Slovensko se v těchto kategoriích umisťuje na opačné škále (Globsec, 2023, s. 18).

Válka na Ukrajině ukazuje podle reportu OECD na propojení médií, jejich důvěry a potenciální náchylnosti k šíření dezinformací. Zpráva popisuje, že Rusko vede válku na Ukrajině z velké části i online právě pomocí dezinformací a manipulací s informacemi. Právě tyto způsoby, ale i protiakce ze strany Ukrajiny a jejích spojenců, podle organizace ukázaly na potřebu posilovat prostředí, ve kterém jsou informace vytvářeny a šířeny. Report naznačuje, že lekce z Ukrajiny by měla být příkladem i pro ostatní země. „Podporou nezávislého mediálního obsahu lze docílit volného toku informací. Dál bude hrát důležitou roli podpora nezávislé, kvalitní a na faktech založené žurnalistiky a podněcování kampaní zaměřených na mediální gramotnost s cílem rozvíjet důvěru v média“ (OECD, 2022).

Zkušenost války na Ukrajině, kde Rusko využívá hybridních metod a dezinformací v reálném ozbrojeném konfliktu s napadenou zemí, ale i proti státům, které se přímého konfliktu s ním neúčastní, ukazuje na potřebu zmapovat, jak se relevantní aktéři, v tomto případě stát a média, staví k důvěře v média jako institutu, který může v čelení dezinformacím vypomoci. „Boj proti dezinformacím je v konečném důsledku bojem za transparentnost, pravdu a informovanou účast na veřejném životě a opatření přijatá na Ukrajině a ponaučení zde získaná by měla i nadále tvořit základ většího úsilí o posílení demokracie,“ uvádí OECD (OECD, 2022).

1 Teorie

Po teoretické stránce práce vychází z existujícího výzkumu jak v otázce dezinformací a informačního chaosu, tak i z výzkumu specificky se věnujícího otázce důvěry v média, a to jak jako faktoru podílejícím se na společenské resilienci, tak i jako o žádoucím výsledku konkrétních politik státu a médií. Práce se rovněž z části opírá o výzkum v oblasti čelení hybridnímu působení, specificky pak v oblasti celospolečenského přístupu, který informuje duální zaměření práce, jak na stát, tak i na samotná média. Teoretický základ slouží výzkumné části jako podklad pro zjištění, jak oba státy i média v nich fungující, přistupují k důvěře v média jako faktoru čelení dezinformacím.

Teoretická část se nejprve zabývá problémy informačního prostředí, kam řadí dezinformace, hybridní působení a pak faktory popsané v konceptu označovaném jako „úpadek pravdy“. Na začátek je důležité definovat základní koncepty, které práce využívá. Zásadní je definovat dezinformace a odlišit je od konceptu misinformací. Práce využívá termín dezinformací z toho důvodu, že mohou působit veřejnou škodu. V části o dezinformacích je tak vysvětleno jejich působení na informační systém, což souvisí s důvěrou v média. Hybridní působení pak může v rámci informačního působení využívat i dezinformace, a tudíž narušovat soudržnost cílové společnosti nebo i její resilienci. Dále teorie popisuje koncept úpadku pravdy, který je pro cíl výzkumu v této diplomové práci zásadní, charakterizuje ho totiž i pokles důvěry ve sdělovací prostředky. Koncept nastiňuje vztah mezi stavem informačního prostředí a důvěrou v média a dezinformacemi. Jelikož je hlavním předmětem zájmu práce důvěra v média, v další části teorie je vysvětleno, jakou roli hraje v demokracii obecně a jak je mediální svět a otázka důvěry v média spojena s vírou lidí v dezinformace.

Druhá část teorie je pojata jako popis důsledků před tím nastíněných problémů či změn v informačním prostředí. Věnuje se tak odolnosti neboli resilienci. Ukazuje, jak může být budována také pomocí zvyšování důvěry v média. Dále představuje, jak je odolnost spojená s důvěrou a následně specificky s důvěrou v média, což stojí v jádru této diplomové práce.

1.1 Problémy informačního prostředí

1.1.1 Dezinformace

K hojnějšímu užívání konceptu dezinformací dochází až v posledních letech. K šíření dezinformací mohou také značně dopomáhat sociální sítě a internet, nejde nicméně, o nový fenomén. Jak poznamenává Fallis, příkladem dezinformace je třeba klamavá reklama či vládní propaganda. Dezinformační kampaně se užívaly již za druhé světové války. Jednu takovou vytvořili například Spojenci proti nacistům v roce 1943. Jejím cílem bylo utajit plánované místo invaze v Normandii označované jako operace Overlord. Spojenci kromě jiných podvodů vysílali falešné rádiové přenosy a vytvářeli podvodné vojenské zprávy se záměrem přesvědčit Němce, že síly ve východní Anglii jsou připraveny zaútočit spíše na Calais než na Normandii (Fallis, 2015, s. 402).

Pro dezinformace neexistuje všeobecně uznávaná definice. Je nicméně možné určit základní prvky a znaky, které jsou dezinformacím připisovány. První náznaky vymezení konceptu pochází z roku 1996, kdy Floridi připsal dezinformacím poměrně širokou definici, když označil jakoukoli vadnou informaci za dezinformaci. O pár let později v roce 2011 ale popsal, že „dobře vytvořená a smysluplná data (tj. sémantický obsah), která jsou nepravdivá“ lze nazvat misinformacemi. Dezinformace pak na druhou stranu označil za „misinformace, kterou jsou účelově vytvořené s cílem uvést příjemce v omyl, aby uvěřil, že jde o informaci.“ Pokud si je tedy zdroj dezinformací vědom její povahy, lze podle Floridiho hovořit o dezinformaci (Fallis 2015, s. 407). Podobně například Oxfordský slovník označuje dezinformace za nepravdivé informace, které jsou uváděny záměrně (Oxford learns's dictionaries).

S dezinformacemi se tedy na rozdíl od misinformací pojí účelovost neboli úmysl. Jejich důsledkem pak může být vědomé způsobení škody. To se může dít na individuální úrovni, kdy mají dezinformace za cíl poškodit osobu, ale také na úrovni států či společností. Mezi důsledky šíření dezinformací totiž patří riziko ohrožení demokratických politických procesů a hodnot či polarizace společnosti nebo její prohloubení (Evropská komise, 2018, s. 3; Wardle a Derakhshan 2017, s. 20; Bayer a kol., 2021, s. 12). Dezinformace jsou také na rozdíl od misinformací spojovány se zahraničním vlivem.

Dezinformace tedy působí na informační prostředí a mohou ho měnit nebo deformovat. Redukují vědomé zpracování informací, blokují či narušují kritické

myšlení a tvoří strukturu, kde nejsou rozpoznávány rozpory. Přispívají tak ke stavu, který je některými autory označován jako „informační znečištění“ (Flore a kol., 2019, s. 2–3; Pandita 2014, s. 57). Termín informační znečištění poprvé použil Jakob Nielsen v roce 2003 jako způsob pro popis irelevantních, nadbytečných, nevyžádaných a málo hodnotných informací. Přemíra takto kontaminovaných informací hrozí v prostředí informačního znečištění zkreslením „přesvědčení, chování a politiky“ (Pandita 2014, s. 57; Van Bavel a kol. 2021, s. 84). Informační znečištění je šířeno pomocí nových médií a pomocí aktérů prioritizujících politické cíle před faktickými prostředky (Pandita, 2014, s. 49).

Je důležité doplnit, že i misinformace, které sice nejsou šířeny systematicky, ani s úmyslem ovlivnit rozhodování jejích příjemců, mohou mít někdy stejný výsledek jako dezinformace. V situacích, kdy jsou misinformace šířeny ve velkém rozsahu a bez náležité opravy mohou rovněž vést k přijetí rozhodnutí nebo osvojení názorů na základě nepravdivých informací (Ministerstvo vnitra, 2023).

Působením a vlivem na informační prostředí dezinformace ve svém důsledku podkopávají důvěru v instituce, v politický systém, demokracii a v média (Ministerstvo vnitra, 2023). Právě zjištění, která ukazují na působení dezinformací na informační systém a spojují ho s důvěrou v média, korespondují s tématem této práce. Důvěra v média tak může představovat faktor resilience neboli odolnosti společnosti vůči dezinformacím.

1.1.2 Hybridní působení

Práce se opírá také o výzkum v oblasti čelení hybridnímu působení, a to jak z perspektivy státu, tak médií, specificky pak v oblasti celospolečenského přístupu, který informuje duální zaměření práce, jak na stát, tak i na samotná média.

Jako zaštiťující pro další koncepty slouží obecný termín hybridní hrozby. Hybridní působení se spolu s například hybridními operacemi řadí obvykle pod hybridní hrozby. Druhem hybridních hrozeb jsou i dezinformace. Čelení hybridním hrozbám a posilování odolnosti členských států je prioritou pro NATO i Evropskou unii (dále jen EU). V rámci čím dál bližší koordinace NATO a EU posílily spolupráci při řešení hybridních hrozeb se zvláštním zaměřením na kybernetickou obranu (Wardle a Derakhshan 2017, s. 14; Kavanagh a Rich 2018, s. 33) (NATO, 2023; 2021).

Hybridní hrozby obecně zahrnují podle definice Evropské komise situace, kdy se státní či nestátní aktéři snaží zneužít zranitelnosti státu či uskupení ve svůj prospěch pomocí kombinace koordinovaných prostředků, a to diplomatických, vojenských, ekonomických i technologických, přičemž zůstávají na prahu formální války (Evropská komise, 2023). V případě hybridního působení mluvíme o použití nevojenských strategií k získání kontroly nad formováním strategických zájmů jiných zemí. Agresor se v tomto případě záměrně snaží destabilizovat či podkopat autoritu cílového státu prostřednictvím místních zástupných aktérů. Jedním z možných nástrojů v rámci hybridního působení je informační působení s možným využitím dezinformací, zejména, když jsou užívány k záměrnému šíření nepravdivých či nepřesných informací do komunikačních systémů cílové země. Hybridní působení je tedy spojeno spíše s hrozbami z vnějšku. „Cílem je konkrétně oslabit demokratickou vládu a normy jako prostředek k posílení autoritářského postavení agresora,“ píše Wigell (Wigell et al. 2021, s. 14; Bahenský 2023, s. 5). V českém i slovenském veřejném prostoru se v kontextu hybridního působení často zmiňují snahy Ruska. Ruské hybridní operace či snahy o destabilizaci státu se objevují i ve strategických dokumentech obou zemí.

V případě, že uspěje, narušuje tedy hybridní působení soudržnost cílové společnosti. Protože zesílí vnitřní rozpory, ohrozí její potenciál podnikat protiopatření (Wigell a kol. 2021, s. 15–16). Zda dojde k oslabení demokratického systému či hodnot ve společnosti, závisí mimo jiné na resilienci neboli odolnosti (rozvedeno ve druhé části teorie) dané společnosti. Proto se také mnohé státy ve svých strategiích a obranných dokumentech k posilování resilience hlásí.

1.1.3 Úpadek pravdy

Na fenomén hybridních hrozeb, dezinformací i misinformací nejde pohlížet izolovaně. Porozumět dezinformacím jako typu informační poruchy a naučit se, jak fungují, je podle Wardleho a Derakhshana nezbytností pro otevřené demokracie. Šíření dezinformací je považováno za součást širší společenské krize, která ovlivňuje média, vzdělávání a celkově informační prostor. Takovou krizi popisuje společnost RAND jako „úpadek pravdy“ (Truth decay). Pochopit tyto strukturální důvody účinnosti dezinformací je proto zásadní (Wardle a Derakhshan 2017, s. 14; Kavanagh a Rich 2018, s. 33).

Pohled, který dezinformace zasazuje do širší společenské perspektivy a zabývá se jejich působením na společnost a demokracii, označuje Bahenský za společenskou perspektivu. Se společenskou optikou pracuje také tato diplomová práce. V odborné debatě lze nicméně vedle toho vysledovat také druhé pojetí, a to válečné, které dezinformace vidí primárně optikou širšího konfliktu nebo nepřátelských kampaní, většinou pocházejících z Ruska. Takové vidění dezinformace vysvětluje předně perspektivou hybridního válčení a optikou okamžité naléhavosti, zatímco společenská perspektiva sleduje jejich nebezpečnost z dlouhodobějšího hlediska. Podle Bahenského se ale obě perspektivy doplňují (Bahenský, 2019). Na společenský rozměr problému poukazuje mimo jiné i zpráva Evropské komise. Problém dezinformací dává do kontextu s rozsáhlejšími sociálními, politickými, občanskými a mediálními problémy v Evropě (Evropská komise, 2018, s. 12).

Koncept úpadku pravdy charakterizují čtyři trendy, kterými jsou narůstající neshoda ohledně faktů, stírání hranice mezi názorem a faktem, rostoucí relativní objem a výsledný vliv názoru a osobní zkušenosti nad fakty, ale i klesající důvěra ve dříve respektované zdroje faktických informací. Těmi jsou myšleny instituce, a tedy vláda, televize i noviny, které byly dříve pojímány jako primární zdroje faktických informací (Kavanagh a Rich, 2018, s. 33). Pokles důvěry v instituce úzce souvisí s tématem této práce, je proto níže rozveden podrobněji.

Je důležité zmínit, že autoři ze společnosti RAND popisují parametry pojící se s úpadkem pravdy v kontextu Spojených států. Pokles důvěry v instituce je ale za poslední roky pozorovatelný celosvětově. Výzkumy ukazují, jak na pokles důvěry ve většinu veřejných institucí (jako je vláda či Parlament) po roce 2000, tak na úbytek důvěry v média (OSN, 2021). Agentura Ipsos v roce 2019 odhaluje napříč respondenty po celém světě vnímaný pokles důvěry v tradiční média za posledních pět let (Ipsos, 2019). Společnost Edelman v roce 2022 naměřila historicky nízkou důvěru v média. Na začátku roku 2022 byla o šest procentních bodů nižší než o dva roky dříve. Ve zprávě stejné společnosti z roku 2023 považovalo média za důvěryhodná 42 procent lidí, o rok dříve to bylo 50 procent populace (Edelman 2022; 2023). Podle Digital News Report věřilo v roce 2015 zprávám 39 procent lidí, v roce 2023 to bylo 30 procent (Reuterst Institute, 2023).

Pokles důvěry v někdejší respektované sdělovací prostředky vede lidi k tomu, že se uchýlí hledat zprávy jinde. S tím souvisí i nástup nových médií. Jak poukazují

Wardle a Derakhshan, je třeba zvážit dopad dezinformací právě ve prostředí ekosystému nových médií. „Tomuto ekosystému dominují čím dál více stranická rádia, televize a sociální média; přehnaná citová artikulace světa; rychlé doručení prostřednictvím algoritmičky odvozených zdrojů na chytrých telefonech a publikum, které konzumuje jen titulky, aby se vyrovnalo se záplavami informací, které má před sebou,“ píšou autoři (Wardle a Derakhshan, 2017, s.14).

Aby lidé zaplnili mezeru po dříve respektovaných zdrojích, obracejí se na nové subjekty, které nemusí být nutně spolehlivé a důvěryhodné, roste tím také nejistota ohledně základních faktů, což je další trend úpadku pravdy (Kavanagh a Rich, 2018, s. 37).

Navazující stírání hranice mezi názorem a faktem souvisí právě také se sociálními sítěmi. Sociální média i online prostor přispěly k výraznému nárůstu široce dostupných informací. Kavanagh a Rich poznamenávají, že lidé sice vždy dali spíše na vlastní zkušenost než na nepotvrzené fakty, jenže změny v informačním systému, a to hlavně rozvoj sociálních sítí, tyto trendy zesílily, protože umožňují snadné a rychlé šíření velkého množství názorů (Kavanagh a Rich, 2018, s. 32).

Vedle trendů identifikují Kavanagh a Rich čtyři podmínky a změny, které zřejmě k úpadku pravdy v dnešní společnosti přispívají. Jde o kognitivní zpracování a kognitivní zkreslení, konkurenční požadavky na vzdělávací systém, polarizaci a změny v informačním systému včetně vzestupu sociálních médií a transformace mediálního průmyslu (Kavanagh a Rich, 2018, s. 82).

S tématem práce je spojena podmínka změn informačního systému. Výzkumníci se v kontextu těchto změn soustředí na oblast tradičních médií, sociálních médií a dezinformací. Součástí změn informačního systému je transformace konvenčních médií, ke které musela tradiční média často přistoupit, aby mohla konkurovat novým médiím jako jsou sociální sítě. Informační systém tak podle konceptu masivně ovlivnil vzestup internetu. Autoři tvrdí, že jde možná o nejvýznačnější změnu v informačním systému vůbec. „Zdá se, že hnacím motorem rozkladu pravdy není zvýšený objem informací, ale spíše zvýšený objem názorů ve srovnání s objemem faktů. Tento nárůst relativního objemu názorů usnadňují sociální média a internet,“ píšou Kavanagh a Rich (Kavanagh a Rich, 2018, s. 110).

Příkladem transformace konvenčních médií je podle autorů třeba přeměrování pozornosti z finančně nákladné investigativní žurnalistiky na výrobně lacinější komentáře, které jsou mnohdy atraktivnější pro čtenáře. Podobné změny v mediálním systému vytvářejí podle autorů konceptu stimuly pro některé média, aby se stávala „spoluautory“ úpadku pravdy, a to v případě prosazování politických programů či ekonomických zájmů. Zmíněné změny mohou vést k narůstající nedůvěře v média jako prostředkům přinášejícím faktické informace. Důsledkem zmíněných změn je i ústup od investigativy a na faktech založené novinařiny, čímž v širším sledu může docházet ke ztrátě či oslabení jedné z klíčových ochranných funkcí demokracie. Investigativní žurnalistika totiž ochrannou funkci plní svou schopností odhalovat korupci či zneužívání moci (Kavanagh a Rich, 2018, s. 95-97).

Změn v informačním systému se také týká širší přístup k informacím pro větší publikum. Zatímco dříve se k některým druhům zpráv dostali jen konzumenti, kteří si mohli dovolit zaplatit třeba předplatné novin, nyní se k různým druhům zpráv dostane kdokoli. Sociální sítě totiž podle autorů z RAND přinesly redukci institucí či autorit, které dříve fungovaly jako „gatekeeperi“¹ neboli jako filtry informací. Šlo například o konvenční média či vlády. Tento ústup klíčových gatekeeperů vyvolává nejistotu ohledně toho, co je všeobecně přijímaný fakt a co nikoliv (Kavanagh a Rich, 2018, s. 113-114). Skutečnost, že každý může na Twitteru či jinde vystupovat online jako zdroj informací přispívá ke snadnějšímu šíření dezinformací. Toto šíření nemoderovaného obsahu je patrně klíčovým faktorem přispívajícím k úpadku pravdy (Kavanagh a Rich, 2018, s.114). Studie o amerických prezidentských volbách v roce 2016 například ukázala, že nejpůvodnější fake news byly šířeny přes Facebook více než nejpůvodnější zprávy mainstreamových médií (Allcott, Gentzkow, 2017, s. 212).

Pro shrnutí, koncept úpadku pravdy je pro cíl výzkumu v této diplomové práci stěžejní, protože nastiňuje vztah mezi stavem informačního prostředí a důvěrou v média a dezinformacemi. Podle autorů konceptu přispívají k úpadku pravdy mimo jiné změny v informačním systému včetně vzestupu sociálních médií a transformace mediálního průmyslu. Transformace tradičních médií, které tak často činí kvůli konkurenceschopnosti se sociálními sítěmi, může vést ke ztrátě důvěry v média. Pokud pokles důvěry v média vede lidi ke konzumaci alternativních zdrojů, a tedy i dezinformací, je faktor důvěry v média zásadním prvkem, na který by se státy či média

¹ aktéři, kteří „kontrolují“ výběr informací vpuštěný do médií

samotná měla soustředit, pokud chtějí lépe čelit dezinformacím a budovat odolnost společnosti.

1.1.4 Důvěra v média

Svobodná a nezávislá média jsou jedním z pilířů demokracie. Hrají roli hlídacího psa demokracie a slouží ve veřejném zájmu. Někdejší ředitel Evropské vysílací unie (evropské sdružení převážně veřejnoprávních stanic) Werner Rumphorst popsal, že zajišťují informovanost občanů a kontrolují výkonnou, zákonodárnou a soudní moc ve státě (Rumphorst in Růžička, 2011, s. 98).

Svoboda slova a nezávislost médií platí za nepostradatelné předpoklady fungování moderní demokracie (Štětka a Örnebring, 2012, s. 55). Rumphorst rovněž k pro demokracii typickému principu dělby moci na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní, doplňuje ještě moc čtvrtou, a to mediální, kterou považuje dokonce za silnější než tři předešlé (Rumphorst in Růžička, 2011, s. 98).

Šíření dezinformací je se světem médií úzce spjato. Krize médií, jejich důvěry, stejně jako eroze důvěry v jiné veřejné instituce může vytvářet podhoubí náchylné k šíření dezinformací. Bennett a Livingston pak nastiňují, že v mnoha státech došlo k narušení veřejné sféry. Její rozpad může vést k rozpadu důvěry v demokratické instituce tisku a politiky (Carpiri a Keeter in Aalberg a Curran, 2012, s. 3; Bennett a Livingston, 2018, s. 122-139).

Důvěra v média hraje důležitou roli v tom, jak občané vnímají informace a jak moc si jsou vědomi určitých problémů. Optikou standardů demokratické teorie jsou informovaní občané lepšími občany. Pravděpodobněji budou totiž účastni politiky, budou si pravděpodobněji vytvářet stabilní a smysluplné postoje k různým problémům a budou mít vyšší tendenci k výběru politických zástupců, kteří jejich postoje budou reprezentovat (Carpiri a Keeter in Aalberg a Curran, 2012, s. 3).

Podle Strömbäcka je "důvěra ve zpravodajská média popisem vztahu mezi občany (důvěřujícími) a zpravodajskými médii (důvěrníky), kdy občané, byť možná nevědomky nebo ze zvyku, v situacích nejistoty očekávají, že jim interakce se zpravodajskými médii přinese spíše zisky než ztráty" (Strömbäck in Smejkal a kol. 2022, s. 4).

Vzhledem k tomu, že je podle Wardleho a Derakhshana zanedbávání pochopení strukturálních důvodů účinnosti dezinformací zásadní chybou, nahlíží tato práce vlivem této optiky na nízkou důvěru v média potažmo nedůvěru jako na jeden z možných strukturálních důvodů účinnosti dezinformací (Wardle a Derakhshan, 2017, s. 14).

Důvěra v instituce je klíčovou podmínkou fungování demokratických procesů. Důvěra lidí v politický systém se zásadně promítá ve volbách, protože voliči odevzdávají svůj hlas straně či kandidátovi podle toho, zda věří, že naplní své předvolební sliby a plány. A demokracie nakonec musí reprezentovat vůli občanů, pokud chce být pojímána za legitimní (Frischlich a Humprecht, 2021, s. 11).

Nedůvěra tudíž demokracii ohrožuje. „Nedůvěra je nyní výchozí emocí společnosti,“ píše ve své zprávě v roce 2022 globální komunikační společnost Edelman. Téměř 60 procent lidí podle ní uvádí, že jejich výchozí tendencí je něčemu nedůvěřovat, dokud neuvidí důkaz, že je to důvěryhodné. Skoro polovina respondentů má vládu a média za rozdělující síly ve společnosti. Na vládní představitele a novináře je podle reportu navíc v současné době pohlíženo jako na nejméně důvěryhodné společenské vůdce. Oběma důvěřuje méně než polovina respondentů (Edelman, 2022). Nedůvěra v média je problém i pohledem fungování demokracie samotné. Demokracie totiž funguje nejlépe, když jsou její občané politicky informováni. Veřejné mínění je jedním ze základních kamenů demokracie, jak píšou Aalberg a Curran. To, že mají občané přístup k informacím je zásadní pro zdraví demokracie, zajišťuje, že se mohou odpovědně a informovaně rozhodovat a nejednat tak z neznalosti. Za další, informace plní „kontrolní funkci“ tím, že zajišťují, aby političtí zástupci dodržovali svou služební přísahu a plnili obecně přání těch, kteří je zvolili (Aalberg a Curran, 2012, s. 3).

Jak naznačují i výsledky výše uvedeného průzkumu ukazující na podobný podíl nedůvěry v média a ve vlády, důvěra v média je spojena s důvěrou v demokratické instituce. Nižší míra podpory pro demokracii pak také implikuje nižší míru důvěry v demokratické instituce a média napříč mnoha zeměmi (Frischlich a Humprecht, 2021, s. 11). Studie ohledně důvěry v Evropskou unii na deseti zemích (například Francie, Německo či Polsko) poukázala na spojení mezi demokratickými institucemi a médii. Lidé, kteří mají vyšší důvěru v národní vládu, věří více Evropské unii. Roli zde ovšem hraje mediální pokrytí. Tón, jakým je o tématu v médiích informováno a viditelnost tématu, mají vliv na důvěru v Evropskou unii. Pozitivní mediální informovanost o EU a viditelnost EU v médiích posilují vztah mezi důvěrou ve vládu a důvěrou v EU.

Pravděpodobnost důvěry v EU tedy vzrůstá u občanů, kteří důvěřují svým domácím vládám (Brosius a kol., 2018, s. 69).

Spojení důvěry s vírou v dezinformace předkládá Frischlich a Humprecht v konceptu Spirály nedůvěry, který nastiňuje tento vztah na třech úrovních. Odehrává se podle autorů na společenské úrovni institucí demokratického státu a tradičních médií (myšleno jako média fungující dlouhodobě, například televize, rádio, noviny apod.), na meziskupinové úrovni a úrovni jednotlivce, tedy individuální náchylnosti ke konspiracím. Na těchto třech úrovních se navzájem mohou zhoršovat nedůvěra a dezinformace, vzniká tak sestupná spirála nedůvěry. Polarizace, nerovnost a špatné chování politiků a představitelů médií může přispívat k úpadku důvěry v instituce, což připravuje živnou půdu dezinformacím. Spirála naznačuje, že s poklesem důvěry vzkvétají dezinformace a misinformace, ty ale zároveň také nedůvěru podněcují (Frischlich a Humprecht, 2021, s. 10-11). Vnímání tradičních médií jako nedůvěryhodných potom podněcuje získávání zpráv z alternativních zdrojů včetně sociálních sítí či zdrojů výrazně zaujatých ve prospěch nějaké politická strany (Frischlich a Humprecht, 2021, s. 12-13).

Někteří autoři se zabývají důvěrou v média hlouběji do historie. Schudson tvrdí, že důvěra v média sice klesá, tak jak to naznačují průzkumy za poslední roky, avšak počátek tohoto trendu sahá až do začátku 70. let. Lidé tak o médiích a jejich důvěryhodnosti podle něj pochybovali ještě před nástupem sociálních sítí. Vliv sociálních sítí je přitom mnohými teoretiky i novináři ztrátě důvěry v média často přičítán. „Technologické změny na počátku 21. století by v rámci chápání dnešní žurnalistiky neměly zastínit politické a kulturní změny 70. let,“ upozorňuje Schudson (Schudson, 2022, s. 145).

Autor dále přináší tezi, že vysoká úroveň důvěry na počátku 60. let, od které se společnosti odklonily, nemusela být zcela pozitivní. Pokles důvěry ve většinu institucí od 60. let, byl podle Schudsona tudíž poklesem z úrovně důvěry, která byla patrně až příliš nezpochybnitelná. Vedle médií to platí pro federální vládu či bankovníctví (Schudson, 2022, s. 150).

1.2 Resilience

V návaznosti na multidimenzionální kontext, ve kterém dezinformace působí, a na který odborníci upozorňují, tato práce dezinformace vnímá celospolečenskou perspektivou. Práce v rámci celospolečenského přístupu zahrnuje pohled na důvěru v média jako faktor odolnosti neboli resilience ze strany médií a státu. V následující kapitole se na začátku věnuji teorii k resilienci samotné, v další části poté celospolečenskému přístupu ve vztahu k čelení hybridním hrozbám i k resilienci.

Teorie týkající se resilience ve většině nabízejí pole pro pochopení a zkoumání toho, jak státy, organizace a další mezinárodní aktéři reagují a jak mohou vydržet nebo se zotavit z potíží, vnějších tlaků či krizí v mezinárodním systému. Tato teorie zdůrazňuje adaptabilitu (či přizpůsobivost) a flexibilitu při řešení problémů. Zároveň je podle ní globální systém dynamický a neustále se vyvíjí.

Resilience se nepojí s jasně uznávanou definicí. Například Bourbeau vychází z definic výzkumníků, kteří resilienci vnímají jako dynamický a komplexní proces vzorových úprav přijatých společností či jednotlivcem jako reakce na exogenní nebo endogenní šoky. Tato definice předpokládá, že zdroje změny mohou být vnitřní nebo vnější a že výsledkem změny nemusí být nutně návrat k předchozímu stavu (Bourbeau, 2015, s. 375).

O resilience se ještě před lety psalo v politických dokumentech jen zřídka, patrně jen v odborných analýzách týkajících ekologické krize. V návaznosti na autory jako C. S. Holling, se pozornost začala přesouvat k tomu, jak by se lidské chování mohlo změnit v reakci na systémovou nestabilitu a nejistotu. Holling tvrdí, že při čelení neočekávaným otřesům z vnějšku, schopnost základních vztahů systému odolat těmto otřesům a přetrvávat je důležitější než stálost systému (Holling in Joseph a Juncos, 2019, s. 997). Na krize a šoky je vlastně nahlíženo jako na příležitosti umožňující kritickou sebereflexi, učení a adaptaci. Podobně neoliberální směr vidí krize a katastrofy jako transformační příležitosti. Odolný subjekt je podle neoliberálního pohledu třeba posuzovat podle jeho vynalézavosti a schopnosti vyrovnat se s nepřízní osudu, a i podle jeho ochoty využít příležitostí, které mohou krize nabízet (Berkes in Joseph a Juncos 2019, s. 997; 2019, s. 998).

Koncept resilience v mezinárodních vztazích je ovlivněn jinými obory. Například psychologií, která se na termín odvolává ve vztahu ke kapacitě jedince se v pozitivním

slova smyslu přizpůsobit po traumatické události. Kriminologové a sociální pracovníci se od psychologického přístupu odvrací směrem k většímu kolektivismu a resilienci považují za soubor vlastností a za dynamický proces pozitivní adaptace tváří v tvář velké nepřízni osudu (Bourbeau, 2015, s. 374).

Přestože na resilienci existují různé akademické pohledy, není diskuse o teoretickém základu konceptu resilience v mém hlavním zájmu. Soustředím se na celospolečenský přístup k resilienci, v případě této práce konkrétně ze strany státu a médií.

Společenská resilience je žádoucím výsledkem dobře fungujícího celospolečenského přístupu v boji proti komplexním a vzájemně propojeným nebezpečím jako jsou hybridní hrozby (Wigell a kol. 2021, s. 2). Čelení hybridním hrozbám i čelení dezinformacím by tak mělo být považováno jako snaha, do které se mají zapojit všechny složky společnosti. Celospolečenský přístup se obecně vyznačuje tím, že integruje kapacity a kapitál vlastněný různými aktéry soukromého a občanského sektoru (Hyvönen a Juntunen a kol. in Wigell a kol. 2021, s. 21). Tato práce nicméně pracuje se složkou státu a médií, konkrétně s jejich přístupem k důvěře v média jako faktoru resilience.

Je důležité představit některé výzkumy v oblasti čelení hybridnímu působení, a tedy prvky, které by měly být splněny na cestě k resilienci i zvýšení odolnosti vůči hybridním hrozbám (Wigell a kol., 2021, s. 10). Wigell a další v publikaci Evropského parlamentu ilustrují tuto strategii na nebezpečnosti pro EU. Hybridní působení se totiž může snažit o polarizaci mezi jejími členskými státy či frakcemi. K zabránění těmto pokusům a posílení odolnosti je podle autorů nutné zaujmout celospolečenský přístup (tzv. whole-of-society). Pro potřeby této práce jde tedy o přístup jak ze strany státu, tak ze strany médií. Jedním z opatření v čelení hybridnímu působení může být zvýšené úsilí o aktivizaci občanské společnosti. Investigativní skupiny občanské společnosti a média mohou hrát významnou roli při odhalování a monitorování hybridního vměšování. Dalším krokem je podpora zvýšené transparentnosti, a to v otázce zdrojů financování médií, politických stran či nevládních organizací. Poslední z Wigellem a dalšími představených taktik v oblasti čelení hybridnímu působení je rozšiřování sociálního začleňování, tudíž politiky zaměřené na posílení mediální gramotnosti, sociální soudržnosti a blahobytu (Wigell a kol. 2021, s. 15–16).

Další článek, který představuje strategie v čelení hybridním hrozbám z pohledu celospolečenského přístupu, je od Kalniete a Pildegoviče. Argumenty pro celospolečenský přístup představuje na základě případových studií z členských států EU, které byly historicky v popředí vzdoru a boje proti dezinformačním kampaním z Ruska. Článek uvádí institucionální a regulační rozměry unijního přístupu k posilování odolnosti vůči hybridním hrozbám. Jako třetí představuje opatření společenské odolnosti, které se nejvíce týkají tématu této práce. „Hybridní hrozby je obtížné identifikovat a čelit jim, a proto je stále důležitější strategická komunikace a zapojení všech sektorů společnosti,“ píše autoři. (Kalniete a Pildegovičs, 2021, s. 29) Podle nich v posledních letech dochází jak v EU, tak po celém světě k „demokratické dekonsolidaci“, která zahrnuje narušování právního státu, pokles nezávislosti soudů a omezováním svobody tisku (Wigell 2019, in Kalniete a Pildegovičs, 2021, s. 29).

1.2.1 Důvěra a odolnost

Následující podkapitola představuje, jak je dle existujícího výzkumu odolnost spojená s důvěrou a pak specificky s důvěrou v média, což stojí v jádru této diplomové práce. Podle Globální strategie zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie zahrnuje resilience celou společnost. Základem odolných států jsou odolné společnosti, které se vyznačují demokracií, důvěrou v instituce a udržitelným rozvojem, píše se v dokumentu (EUGS, 2016, s. 24).

V oblasti společenské odolnosti i boje s dezinformacemi, jsou zemím střední či východní Evropy často dávány za příklad severské státy. Například finská meta analýza financovaná finskou vládou přichází s dimenzemi komplexní společenské odolnosti. Předepisuje rozdělení do čtyř vrstev a jejich vzájemné propojení. První je osobní odolnost, pak odolnost komunity a subregionální oblasti, dále institucionální odolnost a v neposlední řadě „předsunutá odolnost“ (Hyvönen a Juntunen a kol. in Wigell a kol. 2021, s. 21).

Institucionální odolnost souvisí se sociální politikou, plánováním kritické infrastruktury a funkčností struktur politického rozhodování. Tato odolnost hraje zásadní roli ve vztahu k přípravě národních reakcí na hybridní operace. Mezi charakteristiky odolné společnosti řadí autoři v souvislosti s linií této práce úroveň politické důvěry, a to ve smyslu důvěry občanů vůči klíčovým institucím a úředníkům.

Politická důvěra snižuje zranitelnost vůči některým metodám hybridního působení, jako jsou zásahy do voleb a dezinformační kampaně (Wigell a kol. 2021, s. 22).

Následující výzkumy se věnují specificky důvěře v média jako faktoru podílejícím se na společenské resilienci vůči dezinformacím, ale také jako žádoucím výsledku konkrétních politik států a médií.

V současné době charakteristické rozvojem a masivním užíváním digitálních zdrojů a sociálních sítí, je na místě věnovat se důvěře v média ovlivňující společenskou resilienci ve vztahu k online médiím, případně dezinformacím šířených online. Mediální systémy, které jsou odolné vůči online dezinformacím, mají podle Benklera a dalších nízkou míru nedůvěry k institucím hledajícím pravdu, které fungují na základě rozumu a důkazů (v Benklerově pojetí jde například o vědu, právo a profesionalitu), nízkou míru polarizace a fragmentace, přístup k regulaci médií založený na veřejném zdraví a veřejné financování vzdělané veřejnosti a důvěryhodných médií (Benkler a kol. in Humprecht a kol., 2020, s. 7).

Na základě zkušeností z USA Benkler a další tvrdí, že odolné mediální systémy mohou v první řadě zabránit vzniku takzvaného „velkého publika,“ které se vyznačuje tím, že už neočekává od svých preferovaných ideologických médií pravdivé zpravodajství. Očekává spíše zprávy a názory potvrzující identitu bez ohledu na pravdivost (Benkler a kol. in Humprecht a kol., 2020, s. 7).

Aalberg a Curan přináší tvrzení, že na odolnost vůči dezinformacím má vliv i stav veřejnoprávních médií. V zemích se silným veřejnoprávním vysíláním panuje nejvyšší úroveň takzvaných „hard news“ a úroveň povědomí o veřejných záležitostech. V tomto smyslu může být podle autorů prostředí se slabými veřejnoprávními médií náchylnější k dezinformacím (Aalberg a Curran in Humprecht a kol., 2020, s. 10-11). Podle tohoto výzkumu se mezi podmínkami, které jsou příznivé pro odolnost vůči online dezinformacím nachází vedle existence silných veřejnoprávních médií, nízká úroveň populistické komunikace, nízká úroveň společenské polarizace, vysoká úroveň důvěry ve zpravodajská média, vysoká míra sdíleného mediálního používání (tj. podíl nejpoužívanějších médií v zemi), malé mediální trhy a nižší úroveň používání sociálních médií (Humprecht a kol., 2020, s. 13).

Důvěra ve zpravodajství je důležitá nejen pro novináře a novinářské organizace, ale také pro demokracii. Kalogeropoulos a další poukazují na to, že předešlé výzkumy

odhalily blízký vztah mezi důvěrou v média a tím, jak má veřejnost tendenci vnímat ostatní politické instituce. Pokud lidé věří alespoň v některé zdroje profesionálních zpráv, lépe se orientují ve složitém digitálním mediálním prostředí a politickém informačním prostředí. Ladd například tvrdí, že lidé, kteří nevykazují důvěru ve zpravodajství, se s větší pravděpodobností spoléhají na své stranické předpoklady při hodnocení politiků. Výsledkem je, že pozitivní důsledky, které sledování zpráv přináší, jsou částečně závislé na důvěře ve zprávy samotné (Kalogeropoulos a kol., 2022, s. 4–5; Ladd, 2010, s. 567). Silná důvěra v média by měla tak patřit mezi cíle a snahy demokratického státu či vlády, chce-li mít občany, kteří se vyznají v informacích a následně se tak informovaně rozhodují ve volbách.

Článek Kalniete a Pildegoviče přímo spojuje stav médií, tedy jejich pluralitu i nezávislost, se společenskou resiliencí v rámci členění hybridnímu působení. Popisuje strategie v čelení hybridním hrozbám z pohledu celospolečenského přístupu. Ve vztahu k občanské společnosti v rámci kolektivního úsilí o posílení odolnosti společnosti stojí na vysokém stupni důležitosti snahy o podporu „plurality informací, investice do občanského povědomí prostřednictvím vzdělávání a udržování nezávislého tisku, který rychle reaguje na jakékoli dezinformace“ (Bajarūnas in Kalniete a Pildegovičs, 2021, s. 30). Nezávislost médií považují za úzce spojenou s jejich důvěryhodností.

Kalniete a Pildegovičs vnímají požadavek na stabilní média (což zde chápu mimo jiné jako podporu jejich nezávislosti, která implikuje důvěru v média) jako žádoucí výsledek politik států, který by měl být prioritou. „Je důležité zajistit provozní předpoklady potřebné pro novinářská zpravodajská média a jejich odolnost vůči falešným zprávám, protože pouze informovaná společnost může mít nezbytnou odolnost k tomu, aby na krizi nebo potenciální hybridní hrozbu reagovala rozhodným a robustním způsobem,“ stojí v článku. Nutnost a poptávka po nezávislých, transparentních, ověřitelných informacích se ukazuje jako o to více neodkladná během krizí, kterými může být například pandemie covidu-19 nebo válka (Kalniete a Pildegovičs, 2021, s. 30).

Cíl budovat důvěru v média jako žádoucí výsledek konkrétní politiky státu popisuje i Analýza připravenosti České republiky čelit závažné dezinformační vlně z roku 2022 sepsaná ministerstvem vnitra ve spolupráci s ministerstvem obrany a ministerstvem spravedlnosti (Ministerstvo vnitra, 2022, s. 19). Rolí státu je podle ní mimo jiné „umožnit občanům rozhodovat se kvalifikovaně a na základě důvěryhodných

a podložených informací.“ Podle ministerstev je proto nezbytným krokem podpora mediální gramotnosti a kritického myšlení ze strany státu. Dále má pomáhat demokratické debatě, transparentnosti informačního prostředí a pluralitě médií. Analýza argumentuje příklady z jiných zemí, které jsou vůči dezinformacím odolnější, a tvrdí, že „nejlepší dlouhodobou prevencí proti působení dezinformací je mediální gramotnost doplněná o soustavnou komunikaci důvěryhodných společenských autorit z řad státní správy, ale také nezávislých ověřovatelů informací – novinářů, fact-checkerů a dalších“ (Ministerstvo vnitra, 2022, s. 19-20).

Akce a opatření na posílení prostředí, ve kterém jsou informace vytvářeny a sdíleny se podle OECD ukázaly jako relevantní na příkladu války na Ukrajině. Země od roku 2014 podstoupila reformy směrem k více odolnému systému médií a informací. Se zkušeností ruské anexe Krymu v roce 2014 a pokračující agrese ve východní části země dokonce veřejnoprávní stanice navrhla plány na pokračování operací, pokud by Rusko znovu zaútočilo. V rámci reformy došlo také ke zkvalitnění nezávislých mediálních organizací na Ukrajině. Vlivem posílení mediálního prostředí se podle OECD po začátku války na Ukrajině mediální organizace dokázaly rychle adaptovat na situaci. Podpora nezávislé žurnalistiky i mediální gramotnosti k rozvoji důvěry v média budou hrát nadále zásadní roli (OECD, 2022).

2 Analytické shrnutí situace v Česku a na Slovensku

Tato kapitola se zabývá tím, jaká je v obou zemích víra v dezinformace i důvěra v média, jak vypadá mediální prostředí. Rovněž pomocí státní dokumentů či mezinárodních průzkumů analyzuje, jak oba státy přistupují k dezinformacím, jak vypadá systém řešení tohoto problému, jak přistupují k důvěře v média i k resilienci samotné. Kapitola slouží k analýze empirického stavu poznání, tedy nabízí analytické shrnutí situace v Česku a na Slovensku. Doplnuje tak rozhovory s respondenty, primárně v oblasti popisu státních politik států v přístupu k důvěře v média i členění dezinformacím a podpory médií a poskytuje empirický kontext ke zjištění pocházejících z rozhovorů. V rámci kapitoly s výsledky je popsáno, jak zjištění z rozhovorů ob stojí právě v kontextu empirického poznání.

2.1 Stav věcí v Česku

2.1.1 Důvěra v média a dezinformace

Předmětem diplomové práce je důvěra v média, která je spojena také s tím, s jakou nezávislostí, svobodou a pluralitou média v dané zemi fungují. Z toho důvodu nabízí začátek této kapitoly pohled na stav mediálního prostředí v Česku.

V oblasti svobody médií je pro potřeby výzkumu dostačující vycházet z mezinárodních měření tohoto ukazatele, která mohou poskytnout srovnatelné výsledky Česka a Slovenska, protože zkoumá státy na základě totožné metodologie.

Co se týče svobody, kterou novináři v zemi požívají, přiřadila Česku organizace Reportéři bez hranic (RSF) skóre 83,58, které spadá do kategorie „uspokojivé“ svobody (RSF, 2023a). Také podle organizace Freedom House fungují v Česku média relativně svobodně (Freedom House, 2023a). Pro představu: Česko se podle RSF řadí do stejné kategorie svobody tisku jako například Německo, Rakousko nebo Slovensko. Skóre je vyhodnocováno na základě pěti ukazatelů, aby přineslo informaci o stavu mediální svobody v komplexnosti. Jde o politický kontext, právní rámec, ekonomický a sociokulturní kontext a bezpečnost (RSF, 2023a).

Shrnujícím pohledem na analýzy organizací Freedom House a Reportéři bez hranic lze identifikovat několik charakteristik českého mediálního prostředí. Za prvé, Česko vystihuje alarmující koncentrace vlastnictví médií bohatými podnikateli či

důležitými ekonomickými hráči, například bývalým ministrem financí a poté premiérem Andrejem Babišem nebo skupinou PPF. Vypovídající je i to, že se Česko zlepšilo ve skóre organizace Freedom House v kategorii svobody slova poté, co Babišovi, který vlastní skrze firmu Agrofert vydavatelství Mafra, skončilo období vlády koncem roku 2021. Za druhé, v Česku vznikla nová nezávislá média jako třeba Deník N nebo Hlídací pes. Za třetí, vláda se nesnaží obsah nepřiměřeně omezovat a veřejnoprávní média dosahují vysoké kvality a respektu, nicméně jejich financování ze strany státu postrádá transparentnost a jsou čím dál více terčem sílicího politického tlaku. Podle Bajomi-Lázára politické strany v Česku prakticky kolonizují média veřejné služby a využívají je jako komunikační kanály pro své vlastní zájmy (Bajomi Lázár in Horowitz a kol., 2022; Freedom House, 2023; RSF, 2023a). V této souvislosti schválila v roce 2023 sněmovna vládní novelu o médiích, kterou vláda prezentovala jako krok k umenšení politického vlivu na veřejnoprávní média (MediaGuru.cz, 2023).

Analýza RSF dále poznamenává, že v Česku podkopávají důvěru v média neomezené útoky ze strany vysokých politiků. Ty byly pozorovány například ze strany exprezidenta Miloše Zemana, na média často útočí také bývalý premiér a předseda hnutí ANO Andrej Babiš. Oba političtí představitelé však v sobě psaní této práce ve vysokých politických funkcích již nefigurují (RSF, 2023a). V roce 2022 například vyšly titulní stránky dvou celostátních deníků Lidové noviny a Mladá Fronta Dnes, které Babiš vlastní s jeho inzercí. Byla na nich Babišova fotografie s nápisem „Věříte médiím?“ a výzvou pro čtenáře, aby ho jako alternativu sledovali na sociálních sítích. Kritici i novináři krok považovali za útok na integritu nezávislých zpravodajských kanálů (Tait, 2022).

Dále se věnuji důvěře v média v kontextu Česka. Krize médií, jejich důvěry, stejně jako eroze důvěry v jiné veřejné instituce může vytvářet podhoubí náchylné k šíření dezinformací. Jak bylo diskutováno v podkapitole 1.1.4, důvěra v média hraje důležitou roli v tom, jak občané vnímají informace a jak moc si jsou vědomi určitých problémů.

Analýza schválená vládou zkraje roku 2023 přiznává roli státu v budování důvěryhodnosti médií ve jménu zvyšování společenské odolnosti. Rolí státu je podle ní mimo jiné „umožnit občanům rozhodovat se kvalifikovaně a na základě důvěryhodných a podložených informací.“ Dále má stát podle analýzy pomáhat demokratické debatě, transparentnosti informačního prostředí a pluralitě médií (Ministerstvo vnitra, 2022).

Na ustupující důvěře poukazují výzkumy z Česka. Data společnosti CVVM například ukazují na dlouhotrvající mírný pokles důvěry v tradiční média, tedy tisk, rádio a televizi, od roku 2005 s mírnými výkyvy směrem k vyšší důvěře v letech 2011 a 2014 (CVVM, 2023). Zatímco v roce 2012 věřilo tisku 50 procent lidí, televizi 56 procent a rádiu 65 procent, o dekádu později v roce 2022 to bylo 31 procent, 40 procent a 47 procent. Důvěru tedy ztratily všechny tři typy médií minimálně o 15 procent (iRozhlas, 2017; CVVM, 2022). Ale pokles důvěry zjišťují i mezinárodní analýzy. Digital News Report ukazuje v roce 2023 na rekordně nízkou důvěru v média v kontextu měření realizovaného od roku 2015 (Digital News Report, 2015). V roce 2023 jim podle dat věřilo jen 30 procent Čechů, o devět procent méně než v roce 2015 a také o 4 procenta méně než roku 2022 (Digital News Report, 2023).

Analýza organizace Globsec nabízí pozitivnější zjištění. V Česku v roce 2023 důvěru v média vyjádřilo 53 procent lidí, jde o nadprůměr v rámci zkoumaných zemí střední a východní Evropy. Za svobodná je považuje 72 procent lidí, nejvíc v regionu. V roce 2022 jim věřilo 58 procent, šlo o měření, kde důvěra v média oproti předešlému roku dramaticky vyskočila nahoru, protože ještě v roce 2021 jim věřilo pouze 30 procent Čechů. Podle Globsecu rok 2022 ukázal výkyv směrem k vyšší důvěře vlivem výměny vlády na začátku roku. „Češi mohli příznivě vnímat ztrátu vlivu bývalého premiéra Andreje Babiše (ovládající několik klíčových médií v zemi) po jeho volební porážce,“ píše se v průzkumu (Globsec 2023, s. 85). V optice měření za posledních sedm let došlo v Česku ale k poklesu důvěry v média. V roce 2016 věřilo tradičním médiím 59 procent Čechů, organizace se však ptala, komu věří víc, zda tradičním či alternativním médiím (Globsec, 2016, s. 10).

Důvěru v média měří i Evropská vysílací unie (EBU). Ukazuje, že v roce 2021 vyjadřovalo 25 procent Čechů vysokou důvěru v média a 44 procent střední důvěru (EBU, 2021). Co se týká veřejnoprávních médií, jak už bylo zmíněno, těší se v Česku velkému respektu i veřejné důvěře. Česko je jednou ze 17 evropských zemí, ve kterých jsou média veřejné služby nejdůvěryhodnějšími zpravodajskými značkami (Newman in Horowitz a kol. 2022, s. 856).

Česko se řadí v regionu střední a východní Evropy k jednomu z nejméně náchylných států vůči manipulacím (Globsec, 2023, s. 18). Starší průzkum organizace Globsec z roku 2020 pak naznačil, že je v Česku 29 procent lidí ochotno věřit tvrzením zahrnujícím lež či dezinformaci (Globsec, 2020, s. 16). V roce 2022 organizace

zjišťovala důvěru v konspirace na třech narativech. Průměrně třetina Čechů věřila třem konspiračním tvrzením. Například tomu, že demokracie neexistuje, protože v realitě ovládají svět skryté elity (Globsec, 2022, s. 83-84). Podle agentury Ipsos se 27 procent Čechů v roce 2022 obávalo, že jsou vystaveni dezinformacím (Ipsos, 2022).

K tomu, jak je společnost odolná vůči dezinformacím přispívá i důvěra v instituce obecně. Politická důvěra posiluje odolnost vůči některým metodám hybridního působení jako jsou zásahy do voleb a dezinformační kampaně (Kavanagh a Rich 2018, s. 33; Wigell et al. 2021, s. 22). Nižší míra podpory pro demokracii pak také implikuje nižší míru důvěry v demokratické instituce a média napříč mnoha zeměmi (Frischlich a Humprecht, 2021, s. 11). Přímá důvěra v konspirace hraje i podle průzkumu Národního institutu SYRI pro server iRozhlas jen částečnou roli. Výzkum tedy sleduje také důvěru v politický systém a veřejné instituce, kterou dezinformace podrývají. Dokládá také český kontext vztahu víry dezinformacím a důvěry v média, potažmo instituce. Vyšší míru důvěry v dezinformace podle průzkumu vykazují lidé s vyšší nedůvěrou v systém či média. Průzkum zjišťoval specificky, jak jsou Češi náchylní k proruským dezinformacím. Věří jim podle něj deset procent Čechů, nejsou tedy tak rozšířené jako na Slovensku, jak bude popsáno v kapitole níže (iRozhlas.cz, 2023).

Důvěru ve státní instituce a téma migrace kombinuje průzkum, který v roce 2019 zpracovalo Centrum pro výzkum veřejného mínění. S dezinformačním tvrzením, že „České státní instituce utajují před svými občany počty migrantů z neevropských zemí pobývajících v ČR“, souhlasilo 47 procent občanů (Spurný, 2019, s. 6).

Co se týká důvěry v ústavní instituce, vládě v Česku věřilo v roce 2023 podle organizace Globsec 52 procent lidí, prezidentovi 72 procent, což je nejvíc v regionu (Globsec 2023, s. 12). Důvěra ve vládu sice v roce 2023 oproti roku předešlému poklesla, analýza ji ale považuje spíše za návrat k průměru. Z roku 2021 na rok 2022 totiž důvěra vládě prudce vystřelila o více než 30 procent nahoru poté, co se po volbách dostala k moci nová vláda Petra Fialy (Globsec 2023, s. 79). Zároveň si 89 procent Čechů myslí, že je demokracie dobrá pro jejich zemi (Globsec 2023, s. 73).

2.1.2 Čelení dezinformacím

Ze začátku je třeba vyjasnit, jaký pohled na dezinformace v českém systému převládá. Dezinformace jsou z pohledu českého státu spojovány předně se zahraničním vlivem.

Podle ministerstva vnitra se nepravdivé informace šíří „obzvláště státními aktéry nebo jejich odnožemi vůči cizímu státu nebo vůči médiím, s cílem ovlivnit rozhodování nebo názory těch, kteří je přijímají.“ Za misinformace státní resort označuje neúmyslně nesprávné informace, k jejímž šíření nedochází ani systematicky, ani úmyslně s cílem ovlivnit rozhodování nebo názory jejich příjemců (Ministerstvo vnitra, 2023).

„Česko v současné době nemá koncepční, organizační, personální, procesní, právní ani jiné nástroje a kapacity, které by byly efektivní v reakci na případný útok proti Česku vedený pomocí úmyslně vytvořené nebo spontánně vzniklé závažné dezinformační vlny. Chybí taktéž podpora celospolečenského přístupu skrze podporu mediální gramotnosti a nezávislých fact-checkerů či pluralitního mediálního prostředí,“ píše se v Analýze připravenosti České republiky čelit závažné dezinformační vlně vypracované Ministerstvem vnitra ve spolupráci s Ministerstvem obrany a Ministerstvem spravedlnosti (Ministerstvo vnitra, 2022). Resorty tak sami přiznávají to, co často popisují i odborníci, a tedy že je akceschopnost Česka v oblasti čelení dezinformacím nedostatečná (Doubravová a kol., 2023)

Účinné nástroje, jak čelit dezinformacím, neobsahuje ani český právní řád, připomíná zmíněná analýza. Přestože fungují některé“ ojedinělé právní instituty, které je možné v rámci práva pro čelení dezinformacím využít, stát je zpravidla využít neumí, například v trestním řízení“ (Ministerstvo vnitra, 2022).

Zájem o problém hybridních hrozeb se ve státní správě probouzí po ruské anexi Krymu v roce 2014. V roce 2015 došlo k aktualizaci Bezpečnostní strategie, hybridní válčení ze strany jiných států (nezmiňuje ale přímo Rusko) se stává důležitou bezpečnostní hrozbou pro Česko (Vláda ČR, 2015). V té době začínají rovněž tajné služby včetně Bezpečnostní informační služby zmiňovat dezinformace a hybridní válku jakožto hrozbu. Začíná se také formovat síť odborníků z občanské společnosti i think tanků a médií soustřeďujících se na téma (Havlíček 2020, s. 4; Rychnovská a Kohút 2018, s. 68).

Zásadním milníkem je v tomto ohledu Audit národní bezpečnosti z roku 2016, který schválila vláda Bohuslava Sobotky. Dokument mapoval klíčové hrozby pro národní bezpečnost a popsal řadu konkrétních řešení a úkolů, které má stát splnit ke zvýšení odolnosti (Ministerstvo vnitra, 2016; Havlíček 2020, s. 4). Doporučoval zřídit pracoviště na příslušných úřadech pro hodnocení dezinformačních kampaní a jiných projevů vlivu cizí moci. Opět se zde tedy opakuje pojetí dezinformací spíše z válečné

perspektivy. Audit šíření dezinformací chápe jako prostředek informační války, kterou se „cizí mocnosti pokouší ovlivňovat stát“. Zároveň označuje vnitřní slabiny systému, které představují riziko v oblasti působení cizí moci, mezi nimi i „slabou odolnost veřejnosti proti ovlivňování a snahám snižovat důvěru v demokratický právní stát – slabá či absentující občanská a mediální gramotnost“ (Ministerstvo vnitra, 2016). Na základě doporučení o zřízení pracovišť na resortech vzniklo pod Ministerstvem vnitra v roce 2017 Centrum proti terorismu a hybridním hrozbám (dnes jen Centrum proti hybridním hrozbám), které má za úkol monitorovat hrozby související s vnitřní bezpečností státu. Velká část navržených opatření však zůstala jen na papíře, odborníci se shodují, že velkým faktorem je nedostatek politické vůle. „Vůle problém řešit spadla na nulu,“ řekl například v roce 2023 analytik Dominik Presl (Ministerstvo vnitra 2016; Havlíček, 2020, s. 4; Ministerstvo vnitra [b.r.]; Doubravová, 2023).

Co do strategií proti dezinformacím schválených na vládní úrovni, následuje v roce 2021 první ucelený dokument pojednávající o odolnosti vůči hybridním hrozbám, a sice Národní strategie pro čelení hybridnímu působení, kterou připravilo hlavně Ministerstvo obrany. Další snahy a reakce státu jsou ovlivněny změnami v mezinárodním prostředí, tedy rozkolísáním mezinárodní bezpečnosti vlivem začínající ruské agrese na Ukrajině v roce 2022. Ještě v týdnech před samotnou invazí 24. února se v českém informačním prostoru začínají masivněji objevovat proruské dezinformace. Samotná agrese ovlivní a patrně zrychlí reakci české vlády. Dále přichází kroky směrem k posunu, které se týkají hlavně institucionálního ukotvení: v březnu roku 2022 vláda Petra Fialy ustavuje funkci zmocněnce pro oblast médií a dezinformací, do které jmenuje Michala Klímu. V létě spouští Oddělení strategické komunikace na Úřadu vlády (Doubravová a kol., 2023; Dohnalová a Doubravová, 2023). Další dění ale mělo překotný spád. Funkci zmocněnce vláda po roce zrušila, agenda spadla pod poradce pro národní bezpečnost, jeho role je vymezena koordinací dezinformací šířených zahraničními aktéry, oblast médií nemá nadále na starost nikdo. Klíma se svým týmem vypracoval na zadání vlády Akční plán pro čelení dezinformacím, který zahrnoval i podporu médií nebo centrálně zadávanou reklamu. Nakonec ho však vláda nepřijala (Cibulka, 2023). Nutno poznamenat, že akční plán podrobila značné kritice odborná veřejnost.

Současné rozdělení kompetencí státu tedy vypadá následovně. Jako nadresortní koordinátor pro oblast hybridních hrozeb, dezinformací a dalších závažných

nadresortních bezpečnostních problematik vystupuje poradce pro národní bezpečnost. Při Bezpečnostní radě státu vznikla v únoru 2023 pracovní podskupina, která má v gesci záležitosti bezpečnostních aspektů vlivového působení cizí moci a informačních manipulací. V roce 2022 vzniklo na Úřadu vlády Oddělení strategické komunikace, které funguje ke komunikaci státu s občany. V této oblasti k určitému posunu došlo, protože v současnosti fungují oddělení strategické komunikace na ministerstvech vnitra, zahraničí a zmíněné na Úřadu vlády. Avšak chybí osoba, která by měla v gesci koordinaci mezi resorty i efektivní spolupráce aktivit státu v rámci strategické komunikace (Ministerstvo vnitra, 2022).

Na sebe navazující vládní dokumenty zdůrazňovaly důležitost strategické komunikace v čelení dezinformacím a vytvoření systému, který by ji na úrovni státu koordinoval. Spočívá hlavně v dlouhodobém budování důvěryhodných komunikačních kanálů (Ministerstvo vnitra, 2022).

Česko dosahuje na základě měření důvěry v média i víry v dezinformace v kontextu sousedních států spíše lepších výsledků. Ukazují to hlavně poslední data organizace Globsec. České i mezinárodní průzkumy, které jsou popsány výše, poukazují na spojení mezi důvěrou v média a důvěrou ve veřejné instituce a pak potažmo náchylností k dezinformacím. Rešerše analýz a průzkumů také objasňuje, že vnímání občanů směrem k mediální důvěryhodnosti či důvěry v instituce má tendenci být ovlivněno důležitými politickými událostmi v zemi jako jsou například volby.

Pro shrnutí, v oblasti čelení dezinformacím ze strany státu byly zjištěny menší posuny v institucionální rovině a dělbě kompetencí. Na základě rešerše vládních dokumentů i strategických dokumentů lze konstatovat, že Česko má za poslední roky poměrně kvalitně zmapovány své slabiny a výzvy v oblasti čelení dezinformacím i budování resilience. Má k dispozici také propracované plány, jejichž realizace by měla vést k posílení resilience. Jejich implementace, prosazení na politické úrovni a uvedení do praxe se jeví jako slabší nebo není zpravidla veřejně dohledatelné. Více k tomuto odhalí rozhovory se zástupci české státní správy.

2.2 Stav věcí na Slovensku

2.2.1 Důvěra v média a dezinformace

V oblasti svobody médií vycházím z mezinárodních měření tohoto ukazatele, která mohou poskytnout obrázek Slovenska a Česka prostřednictvím výsledků postavených na stejné metodologii.

Slovenská média jsou podle organizace Freedom House obecně svobodná, ale stále se vzpamatovávají z otřesu v důsledku vraždy investigativního novináře Jána Kuciaka a jeho snoubenky v roce 2018 (Freedom House, 2023b). Organizace Reportéři bez hranic Slovensku přiřadila v roce 2023 index svobody tisku 83,22, který spadá do kategorie „uspokojivé“ svobody (RSF, 2023b).

Mediální prostředí na Slovensku je možné charakterizovat několika trendy či výzvami, rozdělme je na negativní a pozitivní. Podle mezinárodních organizací se na Slovensku událo několik posunů. Týkají se třeba dlouho očekávaných legislativních změn, které napomáhají k větší svobodě informací schválených v červnu 2022 parlamentem. Mediální zákon zvyšuje transparentnost médií tím, že nařizuje, aby online a tradiční média zveřejňovala své vlastnické struktury. Online média také získala právo na informace a na ochranu svých zdrojů. Novela zakazuje žalovat novináře za zveřejnění informací získaných prostřednictvím institutu svobodného přístupu k informacím. Podle Mezinárodního tiskového institutu (IPI) slovenská legislativa v oblasti svobody informací aktuálně patří mezi nejlepší v Evropě. Dalším pozitivem je, že mediální ekosystém oplývá poměrně zdravou úrovní plurality, zejména ve srovnání s jinými zeměmi ve střední Evropě. V zemi funguje také řada nových médií s vysokou kvalitou a silná investigativní žurnalistika. Nejvlivnějším médiem je soukromá TV Markíza, která si drží redakční nezávislost (Freedom House, 2023b; Wiseman 2023; RSF, 2023b).

Přejdeme-li k negativním trendům, organizace RSF udává, že byť se slovenské vládě z části povedlo vylepšit svobodu tisku, pokrok je pomalý a novináři nadále pracují v nepřátelském pracovním prostředí. Podfinancovaný veřejnoprávní Rozhlas a televize Slovenska (RTVS) si sice drží sledovanost, ale roky jsou náchylné k politickým vlivům. Problematická je také koncentrace vlastnictví několika médií v rukou malé skupiny oligarchů (RSF, 2023b).

Za ohrožující považuje IPI verbální útoky a očerňování novinářů nebo médií ze strany vysokých politiků. „Vulgární tirády od bývalého premiéra Roberta Fica vystřídal populistické útoky bývalého premiéra a předsedy vládní strany OĽaNO Igora Matoviče,“ píše organizace. Podle průzkumu ze začátku roku 2023 zažilo 66,2 procent novinářů v uplynulých 12 měsících útok či hrozbu. Tyto útoky podle IPI záměrně zasévají do veřejnosti nedůvěru v nezávislá média (Wiseman, 2023; Investigatívne centrum Jána Kuciaka, 2023).

Do jaké míry lidé věří médiím, významně ovlivňuje jejich vnímání informací, i to, jak moc si uvědomují určité problémy (Carpiri a Keeter in Aalberg a Curran, 2012, s. 3). Na Slovensku lze v této sféře za poslední roky pozorovat strmý propad. Podle dat Globsecu z roku 2016 věřilo tradičním médiím 72 procent Slováků. V roce 2023 je to jen 37 procent, jde tedy o pokles o 35 procentních bodů² (Globsec, 2016, s. 10; Globsec, 2023, s. 85). S nízkou důvěrou v média sice podle organizace zápasí více zemí střední a východní Evropy, nicméně Slovensko se se svými výsledky v oblasti ocitlo pod průměrem v rámci tohoto regionu (Globsec, 2023, s. 83-85).

Podle měření Digital News Report v roce 2017 věřilo médiím 27 procent Slováků, v následujících letech měření zaznamenalo mírný nárůst důvěry až směrem k poklesu opět v roce 2022, kdy se důvěra dostává na rekordně nízkou úroveň 26 procent. „Nízká důvěra odráží desetiletí zásahů ze strany mocných podnikatelských vůdců a politiků,“ píše se v reportu. V roce 2023 věřilo médiím 27 procent Slováků, země se tak umístila v oblasti na 44. místě ze 46 států (Reuters Institute, 2017; 2022; 2023).

Pro srovnání s Českem uveďme i výsledky měření EBU, které v roce 2021 zjistilo na Slovensku vysokou důvěru v média u 24 procent lidí, střední pak u 39 procent lidí (EBU, 2021).

Vedle nízké důvěry v média Slovensko vykazuje i poměrně slabé výsledky v odolnosti vůči dezinformacím. Podle poslední analýzy organizace Globsec z roku 2023 je velmi náchylné věřit dezinformacím. Tyto tendence se projevují zřetelně v postojích Slováků k Rusku či válce na Ukrajině. Pouze 40 procent dotázaných v té souvislosti viní za válku na Ukrajině Rusko, přičemž většina z nich podlehla dezinformačním narativům obviňujících Ukrajinu nebo Západ. Tyto postoje jsou podle

² Nutno poznamenat, že v roce 2016 se výzkum respondentů ptal, zda věří více tradičním médiím nebo alternativním, zatímco průzkum z roku 2023 se dotazoval pouze důvěru v média jako takovou.

měření z roku 2023 na Slovensku nejsilnější ve srovnání s dalšími sedmi zkoumanými státy střední a východní Evropy (Globsec, 2023, s. 15-18). Ve slovenské společnosti jsou oproti Česku znatelně více přítomny obecně proruské tendence. Rusko považuje za bezpečnostní hrozbu 54 procent Slováků. Podobný podíl Slováků za takovou hrozbu považuje i Spojené státy. V roce 2023 jako bezpečnostní hrozbu vnímalo Spojené státy 50 procent respondentů, opět největší podíl v regionu střední a východní Evropy (Globsec, 2023, s. 36-62).

Slováci ale ukázali pokračující sklon věřit dezinformacím i v jiných oblastech, 55 procent lidí například souhlasilo s narativem, že LGBTI+ je dekadentní a nemorální ideologie (Globsec, 2023, s.77). V roce 2022 organizace zkoumala víru v konspirace na třech narativech. Průměrně 54 procent Slováků věřilo třem konspiračním tvrzením. Například většina Slováků věřila tomu, že demokracie neexistuje, protože v realitě ovládají svět skryté elity (Globsec, 2022, s. 83).

Ze stejného výzkumu provedeného dříve v roce 2020 pak vyplynulo, že 56 procent Slováků je ochotných věřit tvrzením zahrnujícím lež či dezinformaci (Globsec, 2020, s.16). Podle Globsecu koreluje s vyšší tendencí věřit dezinformacím či konspiračním teoriím takzvaný pocit bezmocnosti vůči systému či institucím v zemi. Takto se právě nejčastěji cítí lidé v Bulharsku, Rumunsku a na Slovensku – tedy v zemích, kde také nejvyšší procento respondentů věřilo zkoumaným konspiračním teoriím. Na Slovensku se pocit bezmocnosti projevil tak, že v roce 2022 si přes 50 procent Slováků myslelo, že je jedno, kdo zemi vládne, protože se stejně nic nezmění (Globsec, 2022, s. 77).

Popsaný pocit bezmocnosti vůči systému souvisí s důvěrou Slováků ve veřejné instituce. Právě důvěra v instituce ovlivňuje odolnost společnosti vůči dezinformacím (Kavanagh a Rich 2018, s. 33). Podle dat Globsecu z roku 2020 pak také 68 procent populace věřilo, že Slovensko bylo vždy utlačováno a nikdy si nemohlo zvolit svůj osud (Globsec, 2020, s. 8). Další analýza odhalila korelaci mezi mírou důvěry ve vakcíny covidu-19 a důvěrou v instituce (Globsec, 2020).

Organizace Globsec ukázala v roce 2023 na historicky nízkou důvěru ve veřejné instituce, vládě věřilo 18 procent lidí (pokles o 12 procent oproti roku 2022), prezidentce jen 37 procent, nejméně ve zkoumaných zemích. Podle analýzy k historicky nízké důvěře přispěla turbulentní politická situace včetně pádu vlády koncem roku 2022. (Globsec, 2023, s.15 a 79).

V prosinci roku 2022 vyslovila opozice nedůvěru vládě Eduarda Hegera z OLANO. Kabinet vládl bez důvěry do 15. května 2023, kdy prezidentka jmenovala úřednickou vládu Ľudovíta Ódora. Úřednická vláda následně nezískala důvěru sněmovny, ale prezidentka ji pověřila, aby zůstala v úřadu až do zářijových předčasných voleb (Deník.cz, 2023).

Důvěra ve vládu a parlament spadla v roce 2023 na historické minimum také podle průzkumu Eurobarometru, vládě a Národní radě věřilo 14 procent Slováků (Zastoupení na Slovensku, 2023). V době provedení průzkumu vládl ještě kabinet Eduarda Hegera bez důvěry. Nedůvěra v authority nebo stát se projevila v době epidemie covidu-19. Analýza Globsec z roku 2021, která se věnovala epidemii koronaviru, ukázala, že 46 procent lidí souhlasilo s tvrzením, že počty nakažených covidem jsou nižší, než prezentují oficiální vládní data. Totéž si myslelo 38 procent Čechů (Globsec, 2021, s. 52).

2.2.2 Přístup státu k dezinformacím

Slovenská informační služba (SIS) popisuje hybridní hrozby a dezinformace primárně perspektivou působení cizí moci z venku, a to z Ruska, případně Číny. Cíli podle ní často na zpochybňování příslušnosti Slovenska k NATO a EU. Propagandistické aktivity Ruska namířené proti Západu označila SIS za oblast svého zájmu už v roce 2015 (Slovenská informační služba 2021; 2015). Poprvé jsou hybridní hrozby identifikovány jako hrozba v Bílé knize o obraně Slovenské republiky z roku 2016. V tomto dokumentu je také nastíněn plán na strategickou komunikaci, která má posílit odolnost obyvatelstva vůči dezinformacím pocházejícím z vnějšího i vnitřního prostředí (Bílá kniha o obraně Slovenské republiky, 2016, s. 34 a 108).

V oblasti konceptů a vládních dokumentů je základním dokumentem Koncepce pro boj Slovenské republiky proti hybridním hrozbám přijatá v roce 2018 vládou Petera Pellegriniho. Koncepce ustanovuje model koordinace na institucionální úrovni. Na jejím základě vzniká Situační centrum Slovenské republiky (SITCEN) v Kanceláři Bezpečnostní rady Slovenska, které funguje jako národní kontaktní místo pro hybridní hrozby a Národní bezpečnostní analytické centrum (NBAC) v rámci struktury Slovenské informační služby, které je národním koordinačním centrem (MZV, 2022).

Vláda Igora Matoviče po únorových volbách v roce 2020 v programovém prohlášení deklarovala, že se bude soustředit na hybridní hrozby a přijala nové strategické dokumenty zabývající se hybridními hrozbami, dezinformacemi a identifikující Rusko jako bezpečnostní výzvu (AMO, 2021, s. 212). Jevčák a Dubóczi píšou, že v roce 2021 začal bývalý premiér a v té době ministr financí Matovič snahy státu o čelení hybridním hrozbám a dezinformacím podkopávat svým chováním a kroky, mimo jiné nákupem ruské vakcíny Sputnik V proti covidu-19 (AMO 2021, s. 199).

V roce 2021 byla přijata aktualizovaná verze Obranné a Bezpečnostní strategie, které nebyly aktualizovány od roku 2005. Bezpečnostní strategie označuje Rusko za hlavní výzvu pro bezpečnost euroatlantického prostoru. Konstatuje, že nejvýrazněji se hybridní působení na Slovensku projevuje cíleným šířením propagandy a dezinformací proti demokratickému zřízení a členství země v NATO a EU. Zmiňuje se také o strategické komunikaci, která má sloužit k rozvoji kapacit veřejné správy a posílení efektivního mechanismu spolupráce s expertním mimovládním, akademickým a mediálním sektorem v čelení dezinformacím (AMO, 2021, s. 212; Ministerstvo vnitra ČR, 2022, s. 31).

Na institucionální úrovni na Slovensku došlo k posunu hlavně v posledních letech, kdy vznikly v rámci státní správy odbory věnující se hybridním hrozbám či strategické komunikaci. První Oddělení pro posilování odolnosti a hybridní hrozby vzniklo už v roce 2020 na Ministerstvu zahraničních věcí a evropských záležitostí (MZV), vzniklo tam také Oddělení strategické komunikace, které je přímo podřízeno ministroví, má za úkol identifikovat, monitorovat a vyvracet dezinformace z oblasti zahraniční politiky (AMO 2021, s. 213; Ministerstvo vnitra ČR 2022, s. 31).

V květnu 2021 vyčlenila slovenská vláda v rámci plánu obnovy EU 20 milionů EUR na boj proti dezinformacím v digitálním prostoru. Tyto finance jsou využity v rámci programu Efektivní veřejná správa na dvouletý národní projekt (na období let 2022 až 2023) pro posílení personálních a technických kapacit vybraných resortů. Další útvar následuje v roce 2022, kdy vzniká na ministerstvu obrany Odbor pro hybridní hrozby a strategickou komunikaci. Ve stejném roce spustilo Centrum boje proti hybridním hrozbám Ministerstvo vnitra (Ministerstvo vnitra ČR, 2022, s. 33).

V roce 2022 byl vládou schválen Akční plán koordinace boje proti hybridním hrozbám (dále jen Akční plán), který označuje MZV jako významný milník. Ten

z důvodu chybějící strategie pro boj proti hybridním hrozbám navazuje na Koncepti z roku 2018. Plán se také opírá o Bezpečnostní strategii a Obrannou strategii. Mimo jiné doplňuje systém o nový Výbor pro hybridní hrozby při Bezpečnostní radě státu, o jehož vzniku vláda rozhodla v červnu 2023 (Ministerstvo obrany SR, 2022, s. 4; Šálek, 2023).

Akční plán konstatuje, že v jádru efektivní reakce státu na hybridní působení stojí celospolečenský přístup, a tedy zapojení státu, akademického a ekonomického sektoru i občanské společnosti (Ministerstvo obrany SR, 2022, s. 4). Akční plán navrhuje velké množství opatření kompetenčně rozdělených mezi různé resorty spolu s časovým horizontem, do kdy mají být splněna. V návaznosti na úkoly zavedené v plánu vznikl v polovině roku 2022 Odbor pro strategickou komunikaci na Úřadu vlády.

Jevčák a Dubóczy v této souvislosti tvrdí, že na Slovensku chybí komplexní strategie na boj s dezinformacemi v médiích. Často tak podle nich agenda dezinformací leží na bedrech jednotek novinářů, kteří o ní informují veřejnost. Podle jejich analýzy také nadále hrají nejdůležitější roli v boji s dezinformacemi zástupci občanské společnosti, vyplňují tak prostor, v němž by měl více fungovat stát (AMO, 2021, s. 218).

Kromě uvedených orgánů na třech slovenských ministerstvech a na Úřadu vlády má omezenou úlohu v čelení hybridním hrozbám Národní centrum kybernetické bezpečnosti SK-CERT pod Národním bezpečnostním úřadem. Úřad zabezpečuje „národní strategické aktivity v oblasti řízení kybernetické bezpečnosti, v oblasti analýzy hrozeb a koordinace řešení kybernetických bezpečnostních incidentů na celostátní úrovni, výuky, vzdělávání, tréninků i výzkumu“ (SK-CERT, 2021).

Obecně se dá říci, že na Slovensku existuje poměrně široká pluralita médií. Zákony schválené v roce 2022 by mohly přispět k větší svobodě informací, vzhledem k tomu, že i mezinárodními organizacemi byly označovány jako posun vpřed. Problémem mediálního systému na Slovensku je koncentrace vlastnictví soukromých médií i mnohdy nepřátelské pracovní prostředí pro novináře z důvodu útoků zpochybňujících jejich integritu z úst předních politiků. Důvěrou v média vládní či strategické dokumenty specificky příliš nezabývají, nezdůrazňují ji tedy jako faktor resilience. V oblasti resilience se ze strany státu a v jeho strategických dokumentech promítá spíše pohled na dezinformace a hybridní hrozby jako hrozby zvenčí, tedy ze strany cizích státních aktérů jako je například Rusko.

3 Metodologie

Práce má formu dvou případových studií. Každá studie popisuje stav věcí v jedné ze zemí, v Česku a na Slovensku.

Práce využívá exploratorní výzkum kvalitativního charakteru. K jeho využití dochází v případech, kdy se výzkumník snaží odpovědět na výzkumnou otázku, která nebyla podrobně zkoumána v jiných zdrojích. Předchozí zjištění sice nastiňují, že důvěra v média hraje zásadní roli v tom, jak občané vnímají informace a jak moc si jsou vědomi určitých problémů. Nicméně, chybí práce, která by na případech dvou států srovnávala jejich přístupy k důvěře v média i jako faktorů resilience a pak i členění dezinformacím, a to jak z perspektivy státu, tak novinářů. Diplomová práce si klade cíl prostřednictvím primárně exploratorního výzkumu prozkoumat důvěru v média a přístup k důvěře v média jako potenciální faktor, který by pomohl vysvětlit pozorovatelné a v úvodu ilustrované rozdíly mezi Českou republikou a Slovenskem v jejich resilienci vůči problému dezinformací. Práce tak má primárně deskriptivní charakter s doplňující preskriptivní dimenzí a potenciálními kauzálními implikacemi závěrů. V rámci deskriptivního charakteru si také klade za cíl přinést nová původní data k tématu, se kterým se zatím nepojí tolik pozornosti, zvláště ve veřejné debatě.

K výzkumu důvěry v média jako faktorů resilience je v rámci metodologie přistoupeno ve dvou úrovních. První má základ v kapitole, která analyzuje empirický stav poznání, tedy nabízí analytické shrnutí situace v Česku a na Slovensku. Druhá úroveň analýzy pak zahrnuje primární zdroje dat, kterými jsou rozhovory s novináři a zástupci státu, případně odborníky (v případě Slovenska) z obou zemí. Práce tedy v souladu se celospolečenským přístupem zahrnuje pohled na důvěru v média jako faktor resilience ze strany médií a státu.

Primární data jsou získána pomocí polostrukturovaných rozhovorů³ nabízejících vhodnou kombinaci srovnatelnosti a flexibility. Vzorek respondentů je vytvořen na

³ Došlo k mírnému odklonu od projektu práce, ve kterém bylo určeno, že z každé země bude vybráno zhruba pět novinářů, přičemž půjde o novináře ze tří nejčtenějších online médií v zemi a dvou tištěných, kteří se věnují dezinformacím. Nicméně po podrobné rešerši, autorka dospěla k závěru, že tištěná média nedisponují dostatečným počtem novinářů věnujících se tomuto směru. Došlo navíc k problémům v kontaktování novinářů, ve prospěch zachování dostatečně velkého vzorku, bylo tedy od těchto kritérií upuštěno. K odklonu došlo i u druhé části respondentů. Práce nakonec využívá primárně respondenty ze státního sektoru, popřípadě bývalé zástupce, kterých se do nějaké míry v rámci agendy dotýká téma

základě non-probability sampling method a purposive sampling, na základu autorových odborných znalostí tématu je tedy shromážděn vzorek, který je pro účely výzkumu nejužitečnější.

K definici vzorku respondentů jsem došla na základě následujícího postupu: novinářů věnujících se desinformacím či specificky důvěře v média v Česku či na Slovensku není velké množství, vybraní jsou proto i takoví, kteří se oblasti nevěnují specificky, ale spíše mají k tématu blízko a píšou o něm vždy v souvislosti s nějakou událostí apod. Kritéria, která si autorka určila pro jejich zahrnutí, jsou v případě novinářů: a) musí jít o profesionální novináře, b) takové, kteří disponují alespoň základním přehledem o tématu práce nebo se k tématu ve veřejném prostoru často vyjadřují. V případě zástupců státní správy je kritériem, aby se v rámci státních institucí nacházeli na pozici, která se vztahuje k tématu práce a má tak agendu dezinformací, případně strategické komunikace i posilování resilience na starost. V případě odborníků z mimovládního sektoru je kritériem pro zahrnutí jejich expertiza. V části o Slovensku došlo k zahrnutí odborníku z důvodu nedostatečného počtu v rámci vzorku ze státní správy. Odborníci tak nepřímou v práci nahrazují zástupce státu, se kterými se nepodařilo rozhovor domluvit.

V rámci práce bylo uskutečněno 15 rozhovorů, sedm s českými respondenty a osm se slovenskými. Jejich seznam s funkcemi i daty rozhovorů nabízí Tabulka č.1:

práce, a tedy dezinformace, hybridní hrozby, oblast médií či strategické komunikace. Drží se tak duálního zaměření, na média a na stát. Pouze v případě Slovenska, kde se nepodařilo dohodnout rozhovory s dostatečným počtem zástupců státu, bylo přistoupeno ke dvěma rozhovorům s experty z nevládního či soukromého sektoru. O rozhovor s expertem z nevládního sektoru se autorka snažila i v případě Česka, k dohodě nakonec však nedošlo.

Tabulka 1- Seznam respondentů

Česko - stát	Funkce	Datum rozhovoru
Pavel Lupjan	vedoucí Oddělení strategické komunikace na Úřadu vlády ČR	23.5.2023 osobně
Jan Pařawa	vedoucí Krizového informačního týmu (KRIT) na Ministerstvu vnitra ČR,	10.7.2023 osobně
Michal Klíma	od března 2022 do února 2023 vládní zmocněnec pro oblast médií a dezinformací na Úřadu vlády ČR	12.6.2023 přes Microsoft Teams
Česko - média		
Ondřej Kundra	novinář týdeníku Respekt	30.5.2023 osobně
Vojtěch Berger	novinář serveru Hlídací Pes	20.6.2023 osobně
Jana Klímová	novinářka ze serveru iRozhlas.cz	3.7.2023 přes Zoom
Slovensko - stát		

Viktor Breiner ⁴	od ledna 2021 do prosince 2022 ředitel Odboru pro hybridní hrozby a strategickou komunikaci na Ministerstvu obrany SR	28.4.2023 po telefonu
Miroslava Sawiris	ředitelka Odboru pro strategickou komunikaci na Úřadu vlády SR	26.5. 2023 přes Microsoft Teams
Patrik Haburaj	seniorní analytik v Centru pro boj s hybridními hrozbami na Ministerstvu vnitra SR	5.6. 2023 přes Google Meet
Slovensko - média		
Vladimír Šnidl	novinář z Denníku N,	9.5.2023 přes Microsoft Teams
Filip Struhárik	novinář z Denníku N,	22.5.2023 přes Microsoft Teams
Peter Sabo	investigativní reportér serveru Aktuality.sk,	14.7.2023 přes Zoom
Slovensko - experti		
Tomáš Kriššák	seniorní konzultant pro	15.5.2023 přes Microsoft Teams

⁴ Viktor Breiner kombinuje jakožto respondent tři oblasti, v době psaní této práce pracuje v neziskovém sektoru, má za sebou nicméně zkušenost se státní správou, ale také v oblasti novinářiny. V rámci respondentů je nicméně zařazen do oblasti zástupců státu, jakožto bývalý zaměstnanec, a to z toho důvodu, že bývalé zaměstnance státu obsahuje i část s respondenty z Česka.

	strategickou komunikaci v Gerulata Technologies	
Peter Dubóczy	šéfredaktor portálu Infosecurity.sk	22.5.2023 přes Microsoft Teams

Polostrukturované rozhovory obsahovaly souhrn předpřipravených identických otázek, které byly položeny všem respondentům, z části se lišily u respondentů ze státu v porovnání s novináři. Součástí nicméně byly i navazující otázky, které reagovaly na konkrétní odpovědi.

Všechny rozhovory byly nahrávány, a to se souhlasem respondentů. Následně bylo přistoupeno k přepisu rozhovorů a jejich analýze. V rámci analýzy bylo přistoupeno ke kódování. Kódy byly sestaveny na základě výzkumné otázky a podotázek. Základní kódy byly sestaveny v linii výzkumných otázek:

- Jak přistupujete k důvěře v média jako faktoru členění dezinformacím (zvláště u respondentů ze státu a médií)
- Co by měl stát dělat v posilování důvěry v média
- Co by měla média dělat v posilování důvěry v média
- Co dělá stát pro budování důvěry v média
- Co dělají média pro budování důvěry v média
- Co by měl stát dělat v posilování resilience
- Co by měla média dělat v posilování resilience

Kromě toho byly sestaveny doplňující kódy, které korespondují s doplňujícími či navazujícími otázkami, například byly zvoleny kódy pro *Popis mediálního prostředí* či *Kroky státu v členění dezinformacím*. Další kategorie kódů se týká vždy pohledu jedné skupiny respondentů ze státu/médií na skupinu druhou. Vznikly tudíž čtyři kategorie kódů:

- Slovensko: Pohled novinářů na přístup státu
- Slovensko: Pohled státu na přístup novinářů
- Česko: Pohled novinářů na přístup státu
- Česko: Pohled státu na přístup novinářů

Informace z rozhovorů byly následně v rámci analýzy seskupeny v kategoriích dle určených kódů. Získaná data z rozhovorů jsou analyzována v kategorii 4 v rámci výsledků.

4 Výsledky – Česko

Výsledky jsou pro přehlednost rozděleny do dvou kapitol s daty z Česka a Slovenska. Kapitola je pak dále dělena na dvě části, jedna analyzuje výsledky z rozhovorů se zástupci státu, druhá s novináři. Podkapitoly v rámci těchto dvou sfér pak přináší už přímo odpovědi respondentů ukazující jejich pohledy na výzkumné otázky, případně otázky navazující a doplňující. Dělení těchto podkapitol v zásadě dodržuje logiku členění dle výzkumných otázek, tak jak byly respondentům kladeny. Vzhledem k převážně deskriptivnímu charakteru výsledky záměrně uvádí poměrně rozsáhlé citace respondentů, aby umožnily čtenáři udělat si vlastní závěry, případně s představenými daty dále pracovat.

4.1 Stát

4.1.1 Mediální prostředí z pohledu státu

Před tím, než byly respondentům kladeny otázky související s výzkumnými otázkami, věnuje se každý rozhovor pohledu na mediální prostředí v jejich zemi. Cílem bylo zjistit, zda podle nich v zemi funguje dostatečně široká paleta nezávislých a kvalitních médií. Zástupci⁵ státní správy v rozhovorech tvrdí, že kvalita českých médií⁶ je spíše nízká. Dominik Presl poukazuje na to, že byť v Česku funguje na velikost českého trhu dostatek médií, jejich kvalita je poměrně slabá. Jeho pohled na mediální scénu se zhoršil za dobu, kdy působil ve státní správě na Úřadu vlády jako analytik v oblasti dezinformací a strategické komunikace a získal zevnitř vhled do toho, jak média informují o agendě, kterou měl částečně na starost. „Překvapilo mě, jak často informace interpretují chybně či zavádějícím způsobem,“ říká Presl.

Kritický je k českým médiím i Pavel Lupjan, který zdůrazňuje, že mediální svět se nachází v krizi. „V Česku panuje segmentace jednotlivých médií a komunikačních platforem. Doba, kdy jedno médium hrálo primární roli a dokázalo na sebe strhnout

⁵ Respondenti: Pavel Lupjan, vedoucí Oddělení strategické komunikace na Úřadu vlády ČR, Jan Pařawa, vedoucí Krizového informačního týmu (KRIT) na Ministerstvu vnitra ČR, Michal Klíma, od března 2022 do února 2023 vládní zmocněnec pro oblast médií a dezinformací na Úřadu vlády ČR, Dominik Presl, od června 2022 do června 2023 seniorní analytik pro strategickou komunikaci a čelení dezinformacím na Úřadu vlády ČR

⁶ Jeden ze čtyř státních zaměstnanců na dotaz odmítl odpovědět s vysvětlením, že to je věc médií.

maximální pozornost, je dávno pryč. Rozdělení mediálního trhu na drobné dílky vede k většímu konkurenčnímu boji, v tom důsledku se dostávají do popředí právě hlasy, které hlásají výbušnější tvrzení a jsou až na pomezí dezinformací či misinformací,“ říká. Souvisí to podle něj s měnící se konzumací médií. „Lidé nejsou ochotni věnovat zprávám delší pozornost, jak tomu bylo v minulosti, čtou často jen titulky, nezjišťují kontext, žijí ve zkratce,“ říká Lupjan. Jeho popis přesně zapadá do pro práci klíčového konceptu „úpadku pravdy“, jehož součástí jsou změny informačního systému, projevující se například transformací konvenčních médií, ke kterým musela tradiční média často přistoupit motivovaná bojem o sledovanost (kapitola 1.1.3). S tím souvisí i například přeměrování větší pozornosti médií k výrobně lacinějším komentářům, které jsou mnohdy atraktivnější pro čtenáře.

Krizi médií a úpadek jejich důvěry pozoruje Pavel Lupjan již delší dobu. Souvisí podle něj také s tím, že část informací, která v minulosti byla označována za nepravdivou, se časem ukázala jako pravdivá. Za zlom v tomto smyslu považuje epidemii covidu-19, která se v Česku rozbíhala od roku 2020. „Covid znatelně zatřásl důvěrou v tradiční média, ale obecně i v informování jako proces předávání informací. Je jedno, zda to byli politici nebo média, ale prostě jeden den něco platilo a za půl roku se ukázalo, že to je jinak. Nemuselo se to dít záměrně, ale bohužel lidé to mnohdy vyhodnotili tak, že byli mylně informováni a mohli si to vyložit tak, že byli záměrně mylně informováni,“ nastiňuje Lupjan.

Česká média z jeho pohledu hrála v určitých obdobích aktivistickou roli, ať už v době covidu-19 či prezidentských voleb na začátku roku 2023. Chybělo kritické myšlení či opoziční názory. „Lidé si to vyhodnocovali tak, že se tady tlačí jeden názor. Pokud se opakovaně setkáváte s něčím takovým, tak to otřese vaší důvěrou v celý systém. V krizích se to nejvíc ukáže. Popsané transformace médií vytvářejí dle konceptu „úpadku pravdy“, jak je popsáno v kapitole 1.1.3, stimuly pro některé média, aby se stávala „spoluautory“ úpadku pravdy, a to v případě prosazování politických programů či ekonomických zájmů. Zmíněné změny mohou vést k narůstající nedůvěře v média jako prostředkům přinášejícím faktické informace. Ve stejném duchu hovoří Lupjan, když tvrdí:

„Aktivismus novinářů v Česku je významný, nedokážou svoji roli oddělit a míchají vlastní názory se zpravodajstvím. To si myslím, že lidem hodně vadí.“

Podle Strömbäcka, jak uvádí kapitola 1.1.4, je důvěra v média založená na tom, že občané v situacích nejistoty očekávají, že jim interakce s médii přinese spíše zisky než ztráty. Pokud se média v dobách nejistoty v Česku (například pandemie nebo volby), jak zmiňuje Lupjan, dopustila selhání, lze to interpretovat tak, že selhala i v tomto vztahu důvěry směrem k občanům, což pak implikuje příští nedůvěru ve zdroje informací.

Další respondent upadající kvalitu médií přisuzuje primárně jejich slabé ekonomické síle. Podle Michala Klímy se na první pohled sice zdá, že v Česku funguje mediální pluralita, jenže nezávislá média jsou velmi slabá a je jen otázkou času, jak dlouho vydrží fungovat, protože nemají dostatečnou ekonomickou sílu. „Ekonomické modely, které fungovaly dlouho, v tuto chvíli tak dobře nefungují, protože jejich fungování je založeno na sledovanosti, která bývá často v rozporu s kvalitou,“ říká Klíma.

Následuje část, která se věnuje přímo výzkumné otázce. Na ni pak navazují další doplňující otázky. Rozhovory jsou rozděleny na dvě části. První se týká perspektivy, kterou daný respondent zastupoval, tedy v případě České republiky, buďto perspektivy zástupce státu nebo perspektivy novináře. Cílem bylo zjistit, jak obě kategorie respondentů přistupují k důvěře v média jako faktoru členění dezinformacím. Dále jsou obě kategorie respondentů dotazovány na postoj směrem ke druhé kategorii, zástupci státu tedy na to, jakou roli v důvěře v média či společenské odolnosti hrají média samotná, média zase na to, jaká je role státu.

4.1.2 Jak stát přistupuje k důvěře v média jako faktoru členění problému dezinformací?

Zjištění, jakou roli hraje důvěra v média v důvěře dezinformacím a členění dezinformacím, stojí v jádru hlavní výzkumné otázky této práce.

Všichni respondenti se shodují, že důvěra v média hraje v členění dezinformacím roli. „Jsem naprosto přesvědčený, že to jsou spojené nádoby, čím větší je důvěra v profesionálním média, tím menší šanci mají dezinformace a naopak,“ popisuje Michal Klíma. Otázka důvěry je však v širším kontextu spojena s jejich zásahem, čteností. Pokud média vůbec lidé nesledují, tak podle něj nelze mluvit o důvěře.

Faktoru důvěry v média respondenti z kategorie státu (případně bývalých příslušníků státu) přisuzují různou váhu. Dva respondenti připisují důvěře v média naprosto zásadní roli. Jak říká Pavel Lupjan, pokud lidé nevěří klasickým médiím, mají tendenci utíkat k alternativním zdrojům. „Já neříkám, že ty alternativní zdroje musí být vždycky špatné. Ale nalezneme mezi nimi snáze zdroje, které mají třeba nějaký skrytý cíl. Takže krize důvěry v média má velmi zásadní vliv na boj s dezinformacemi,“ vysvětluje. Tento postoj koresponduje s teoretickým základem jednoho z trendů „úpadku pravdy“, kdy se lidé na základě motivace zaplnit mezeru po dříve respektovaných zdrojích, obracejí na nové subjekty, které nemusí být nutně spolehlivé a důvěryhodné, jak je popsáno opět v kapitole 1.1.3. Potvrzuje to také koncept Spirály nedůvěry rozebraný v kapitole 1.1.4, podle kterého s poklesem důvěry vzkvétají dezinformace, protože vnímání tradičních médií jako nedůvěryhodných podněcuje získávání zpráv z alternativních zdrojů.

Vztah důvěry v média a čelení dezinformacím, potažmo víry v dezinformace, označuje polovina respondentů ze státní správy (Jan Pařawa a Dominik Presl) jako korelaci. Pro doplnění: přestože otázka zní, jak přistupují k důvěře v média jako faktoru čelení dezinformacím, z odpovědí většiny respondentů je zřejmé, že si při přemýšlení nad odpovědí čelení dezinformacím přímo spojují s vírou v dezinformace. Víra v dezinformace a její charakteristiky nicméně pak logicky implikuje i prvky nutné pro čelení dezinformacím. Jak říká Dominik Presl:

„Přímá úměra ukazující, že by rostl vliv dezinformací a tím pádem klesala důvěra v média, neplatí. Jsou to dva trendy, které se navzájem prolínají. Navzájem se ovlivňují, ale není tam jasná kauzalita. Čím větší je ale důvěra v klasická mainstreamová média, tím větší je jejich čtenost, a tudíž i jejich vliv na společnost,“ říká Presl.

Odpovědi státních zástupců pak odhalují spíše pohled na důvěru v systém jako celek jakožto faktor ovlivňující odolnost vůči dezinformacím. Mainstreamová média jsou ale podle Dominika Presla součástí onoho systému. Primární je podle těchto zjištění ve vztahu k čelení dezinformacím tedy obecně důvěra v systém, v demokracii a demokratické procesy. „Čím nižší důvěru mám v systém, tím víc jsem náchylný věřit dezinformacím, které ten systém zpochybňují,“ podotýká Presl. Spojení důvěry v média a důvěry v instituce nastiňuje i teoretická část, a to například ve výzkumu Frischlicha a Humprechta z kapitoly 1.1.4, kteří tvrdí, že nižší míra podpory pro demokracii implikuje nižší míru důvěry v demokratické instituce a média napříč mnoha zeměmi.

„Myslím, že silnější korelace než mezi důvěrou v média a náchylností k dezinformacím, je mezi důvěrou ve stát a dezinformacemi. Lidé nevěří státu, tj. celému státnímu demokratickému zřízení, jsou náchylnější k informační manipulaci a konspiračním teoriím. Podle mě fakt, že nedůvěřují médiím, je jenom další aspekt celé nedůvěry v systém,“ říká i Jan Pařawa. Jak první, tak druhý respondent se v té souvislosti odkazují na výsledky průzkumu Národního institutu SYRI pro server iRozhlas, ze kterého vyplývá, že přímá důvěra v konspirace hraje jen částečnou roli, soustředí se tedy na důvěru v systém či instituce státu. Vyšší míru důvěry v dezinformace podle průzkumu vykazují lidé s vyšší nedůvěrou v systém či média (iRozhlas.cz, 2023).

4.1.3 Veřejnoprávní média

Zatímco předešlá kapitola pojednávala o médiích obecně, respondentům tedy v otázce nebylo specifikovaného, o jakém typu médií mají hovořit, tato podkapitola vychází z navazující otázky, která zjišťovala pohled zástupců státu na roli veřejnoprávních médií, a to na kvalitu, se kterou informují veřejnost i na jejich roli v oblasti resilience. Respondenti jsou obecně k médiím veřejné služby i jejich fungování ve vztahu k resilienci méně kritičtí než k ostatním médiím.

Veřejnoprávními médii jsou v Česku ze zákona Český rozhlas, Česká televize a Česká tisková kancelář. Respondenti se ale ve svém vnímání vztahují primárně k rozhlasu a televizi. Shodují se na tom, že tato média nepřimo plní roli ve vztahu k resilienci společnosti, a to tím, že vykonávají zodpovědně a kvalitně svoji práci v oblasti vyváženého a objektivního informování veřejnosti, tak jak jim to ukládá zákon.

Michal Klíma tvrdí, že hrají roli odpovídající jejich postavení na trhu. „Já si myslím, že celkem v roli posilování odolnosti plní, ale mohli by se více věnovat dezinformacím,“ říká. Podle Jana Pařawy si veřejnoprávní média svoji důležitou roli uvědomují a pracují v nich kompetentní lidé. Jak je diskutováno v teoretické kapitole 1.2.1, mezi podmínkami, které jsou příznivé pro odolnost vůči online dezinformacím se nachází také existence silných veřejnoprávních médií.

Nicméně Pavel Lupjan se domnívá, že by si veřejnoprávní média měla dávat větší pozor na různé chyby a odklony od nezávislosti. Poznává, že veřejnost je k nim

více kritická než k soukromým médiím a hodnotí jejich zpravodajství přísněji. Lupjan dodává:

„Lidé soukromému médiu snáze odpustí, že hlásá například nějaký názor, který je něčemu poplatný. Za něj totiž lidi neplatí, ale za veřejnoprávní média platí, tak očekávají vyváženost, nestrannost a jednoznačnou neutralitu. Jsou na ně extrémně přísní.“

Část respondentů ale doplňuje, že problém veřejnoprávních médií ve vztahu k jejich důvěryhodnosti spočívá v tom, že kvalitu a nestrannost jejich zpráv mnohdy ovlivňuje to, jací typově novináři v nich pracují. „I redaktoři mají logicky vnímání světa, které se promítá do jejich práce, tudíž nějaká část společnosti má pocit, že je třeba Česká televize úplně nereprezentuje,“ říká Presl.

4.1.4 Co stát dělá pro budování důvěry v média?

V této části se analýza rozhovorů dostává k další výzkumné podotázce, a tedy zjištění, co stát z pohledu jeho zástupců dělá pro budování důvěry v média. Přestože se respondenti shodují, že důvěra v média hraje roli v čelení dezinformacím, dochází také ke shodě na tom, že v tomto směru český stát žádné kroky nepodniká.

Jan Pařawa konstatuje, že stát v tomto směru nedělá nic. Pavel Lupjan z Oddělení strategické komunikace na Úřadu vlády nicméně popisuje, že se žádné praktické kroky nekonají, roli státu v posilování důvěry v média vidí jako pozorovací. Rozlišuje zde aktivitu státu směrem k budování důvěry v média a potažmo čelení dezinformacím ze společenské perspektivy, kterou se na dezinformace dívá i tato práce, a poté z perspektivy bezpečnostního ohrožení zvenku, ze strany cizí moci. V oné společenské rovině podle něj stát v současnosti nečiní žádné aktivní kroky, které by vstupovaly do vztahu mezi konzumenty médií a majiteli médií. „Převažuje přístup nezasahování do mediálního světa víc, než je nutné. Média mají platnou legislativu. Podle ní se mají řídit a myslím si, že to je současná pozice státu,“ popisuje respondent. Stát podle něj nechce v současnosti zabřednout do toho, aby byl obviňován ze snah o porušování svobody slova. Zástupci státu se ve vyjádření aktivní role státu v budování důvěry v média spíše zřikají s tím, že je řešení hlavně na médiích samotných. Nicméně, teoretická zjištění v kapitole 1.2.1 popisují požadavek na stabilní a nezávislá média jako žádoucí výsledek politik států. Cíl budovat důvěru v média jako cíl konkrétní politiky

státu popisuje i Analýza připravenosti České republiky čelit závažné dezinformační vlně z roku 2022 schválená vládou.

Podle Michala Klímy stát nedělá v oblasti vůbec nic, protože upadající důvěru v média nevnímá jako problém, kterým by se měl zabývat. Naopak podle něj političtí reprezentanti důvěru v média podrývají, například paušalizačními prohlášeními o tom, jak média nějakou situaci zkreslila. Stát úlohu médií podceňuje, k oblasti mediálního prostředí ani není nikdo zmocněn. „Nemá vytvořený systém rozhodování, uvažování, posuzování, ve kterém by média fungovala. Státní správa se zabývá pouze veřejnoprávními médii, kde k interakci dochází ze zákona, protože Poslanecká sněmovna volí rady veřejnoprávních médií a přijímá zákon o veřejnoprávních médiích. Ale soukromá média stát v podstatě ve svém uvažování ignoruje,“ říká Klíma.

4.1.5 Co stát může dělat pro budování důvěry v média a resilience?

Výzkumné podotázky, *Co stát může dělat pro budování důvěry v média a Co by měl dělat pro zvyšování resilience*, jsou v analýze výsledků rozhovorů spojeny v jedné kapitole, protože spolu úzce souvisí. Respondenti se často v odpovědi na jednu z nich dotýkají i druhé. V oblasti možných aktivit státu k budování důvěry v média a pak potažmo resilience společnosti lze mezi odpověďmi respondentů identifikovat čtyři klíčová témata. Respondenti představují návrhy v oblasti finanční podpory nezávislých médií, mediální výchovy, strategické komunikace státu a nutnosti spolupráce aktivit státu a médií ve snaze o posílení resilience.

Během svého působení na pozici zmocněnce⁷ vlády pro oblast médií a dezinformací Michal Klíma vypracoval se svým týmem na zadání vlády Akční plán pro čelení dezinformacím, který zahrnoval i podporu médií. Nakonec nebyl vládou po kritice odborné i mediální obce přijat. Plán obsahoval záměr finančně podporovat nezávislá média a neziskové organizace v podobě grantu 100 milionů korun ročně pro vybraná média a dalších 50 milionů korun pro neziskové organizace (Aust a Jetmar, 2013). Právě i k pomoci médiím ze strany státu se respondenti vztahují. Jak popisuje sám Klíma, snažil se prosadit tezi, že se stát má nějakým způsobem situací médií, která se zhoršuje z ekonomických i politických důvodů, zabývat. „Neprošlo to přes současnou politickou reprezentaci,“ dodává. Klíma pak vysvětluje roli státu následovně:

⁷ Michal Klíma na pozici zmocněnce působil od března roku 2022 do února roku 2023

„Důvěra v média není jenom otázka jednosměrného vztahu společnosti k těm médiím, ale taky opačného vztahu. Aby mohla růst důvěra v média, musí být sama profesionálnější a silnější ekonomicky, k tomu by jim stát měl pomoci.“

Podobně Dominik Presl, který v době návrhu Akčního plánu pracoval na Úřadu vlády v týmu Michala Klímy, popisuje, že stát může médiím usnadňovat ekonomickou situaci, a to pak třeba i skrze daňové úlevy. Přímou budovat důvěru v média nicméně stát podle jeho slov nemá. „Budovat důvěru v média asi můžou jenom média nebo do jisté míry i politici, ale jen zdůrazňováním, že média jsou legitimní součástí demokratického dění a tím, že se vyvarují útokům na ně,“ říká Presl.

K možnosti státní podpory médií se vyjadřuje i Jan Pařawa:

„Je to možná nějaká cesta. Nedomnívám se ale, že by se měl stát přímo domlouvat s médii na nějakém soustředěném informování společnosti o tématech, to z podstaty věci stát dělat ani nemůže, zasahoval by tím do nezávislosti žurnalistiky.“

Dalším faktorem, jak přispět k důvěře v média i resilienci společnosti, je posilování mediální výchovy. Jak vyplývá z části empirického poznání o Česku v kapitole 2. i z rozhovorů, tuto oblast stát podceňuje. „Chybí podpora celospolečenského přístupu skrze podporu mediální gramotnosti a nezávislých fact-checkerů či pluralitního mediálního prostředí,“ píše se ve vládní Analýze připravenosti České republiky (Ministerstvo vnitra, 2022). Potvrzuje to také Michal Klíma:

„Stát totálně zanedbává mediální vzdělávání. Nejen v rámci školní docházky, ale mám na mysli vzdělávání celoživotní. Mediální vzdělávání by právě mělo vést k tomu, aby se lidé dokázali vyznat v informačním prostoru a naučili se vyhledávat informace, jak je ověřovat, a tím pádem se naučili rozpoznávat, co je informace a co je dezinformace.“

Klíma se domnívá, že mediální výchova má předcházet snahám státu o posílení situace médií. Za základ v přístupu považuje mediální výchovu také Pavel Lupjan.

Jako krok v další oblasti navrhuji všichni respondenti snahu o posilování strategické komunikace jakožto nástroje ke zvýšení resilience společnosti. Vizi kvalitní strategické komunikace státu představuje Jan Pařawa:

„Strategická komunikace je součástí proaktivní komunikace státu, která slouží k posilování institucionální důvěry a důvěry v demokratické zřízení. Dalšími proaktivními

nástroji jsou zvyšování informační gramotnosti a mediální vzdělávání. Reaktivním protipólem je pak komunikace poukazující na fakt, že svoboda slova není bezbřehá a že existují zákony, které je nutné dodržovat a vymáhat.“

V odpovědích na dotaz k roli státu v důvěře v média i resilienci se objevuje apel na vztah mezi důvěrou v média a důvěrou ve stát. Podle Michala Klímy je role státu a novinářů v budování resilience společná a nevylučují se navzájem. Stát by si svou roli hlavně měl uvědomit. „To je podle mého názoru zásadní věc, protože se jedná o sílu demokracie vůbec, která je mimo jiné postavená na důvěře ve stát. Důvěra v média by současně měla posilovat důvěru ve společnost, důvěru ve stát a tak dále. Takže paradoxně tím, že stát neusiluje o to, aby zlepšil důvěru lidí v média, tak ztrácí důvěru společnosti i on sám,“ říká Klíma. Klímova vyjádření v tomto směru korespondují s výzkumy ohledně celospolečenského přístupu k resilienci, které rozebírá kapitola 1.2.

Dominik Presl s Klímovou tezí souhlasí, avšak upozorňuje, že v resilienci má stát roli větší. „Stát by typicky měl resilienci zvyšovat tím, že bude fungovat tak, jak má a bude důvěryhodný pro občany stran dobrého fungování vzdělávání či komunikace státu k občanům,“ popisuje.

Jak popisuje kapitola 1.2 o resilienci, čelení hybridním hrozbám i čelení dezinformacím by mělo být považováno jako snaha, do které se mají zapojit všechny složky společnosti. V Česku se ale snaha k nějakému typu koordinovaného postupu neprojevuje. Jak odhalují rozhovory se zástupci státu, neprobíhá spolupráce či dialog zástupců státu se zástupci médií v rámci koordinace aktivit společenské odolnosti či boje s dezinformacemi, případně o takovém dialogu respondenti neví. Podobná spolupráce je podle nich citlivým tématem vzhledem k tomu, že média a stát stojí v demokracii v určitém směru proti sobě. Média plní v tomto vztahu vůči politikům kontrolní funkci, a tudíž ze strany zástupců státu může vůči nim panovat ostražitost. Dominik Presl dynamiku vztahu zástupců státu k novinářům v Česku popisuje dokonce jako nedůvěru. „Ve státní správě i na politické úrovni panuje spíš nedůvěra k médiím a pocit, že média se „nás snaží dostat“, což je asi logické, protože to je v podstatě trochu úloha médií,“ tvrdí Presl. Za hlavní důvody, proč neprobíhá spolupráce státu s médii v oblasti budování resilience, lze tedy označit nedůvěru a principiálně citlivý vztah médií a státu v demokracii. Pavel Lupjan považuje jakoukoli komunikaci členů státní správy s médii za velmi citlivou. Mluví o „tenkém ledu.“ Tvrdí, že on sám ve své funkci by měl být zcela mimo novinářský proud. „Já se zabývám komunikací a plánováním

mediálního prostoru. Otázka je, co by mělo být předmětem toho dialogu. Když se kdokoliv ze státu potká s někým z představitelů médií, tak si apriori nabíhá na vidle s tím, že to někdo vyhodnotí nějak jinak. Neumím si představit, že bych z pozice člověka zaměstnaného státem dával nějaká doporučení lidem z médií,“ říká.

Jak odhaluje Presl, státní správa se hlásí k přesvědčení, že média směrem k resilienci páchají i škody:

“Myslím, že ve státní správě panuje obecně přesvědčení, že média zhruba tak stejnou měrou jako pomáhají čelit dezinformacím, tak i zvyšují vliv dezinformací, a to tím, že vlastně špatně vykonávají svoji klasickou novinářskou práci. Tento pohled je za mě docela oprávněný.“

Michal Klíma dodává, že dialog dvou složek na institucionální úrovni neprobíhá částečně z toho důvodu, že média nemají v Česku skoro žádné reprezentativní zastoupení.

U poloviny respondentů lze mimo jiné pozorovat zmatení či nejasnost v tom, jak by vlastně spolupráce státu s médii v otázce resilience, potažmo důvěry v systém, měla vypadat. Nastíhují ideální scénář, ve kterém by stát a média měla vystupovat jako partneři, ve druhém sledu ovšem zpochybňují životnost tohoto scénáře v praxi. „Samozřejmě by média měla být do určité míry partnerem „nerozkladu“ společnosti. My se na ně vlastně snažíme logicky apelovat, ale ne žádným oficiálním způsobem,“ říká Jan Pařawa.

Jak se shoduje většina respondentů, dialog státu s médii v oblasti resilience by měl být nicméně zaveden minimálně pro případy krizových situací. V současnosti se stát snaží takový mechanismus vytvořit, a to právě pro případy krizových situací, které se třeba podobají době epidemie covidu-19. „Vzhledem k tomu, že role médií (vyjma veřejnoprávních) v tom, co komunikovat a jaká je jejich role ve vztahu ke komunikaci státu, nikdy nebyla nastavena, snažíme tento vztah zlepšit, to platí především v oblasti komunikace v krizových situacích, ne v oblasti běžné denní agendy. Spouštěčem k tomu byl zejména covid,“ říká Pařawa.

Podle Presla patří spolupráce obou složek k podmínkám k tomu, aby stát krize zvládal. „V běžném denním režimu je to komplikovanější. Sice jsou média na jednu stranu teoreticky partnerem v budování odolnosti i snižování vlivu dezinformací. Na druhou stranu ta stejná média jsou i protivníci, protože mají za úkol nacházet vaše

chyby, zpochybňovat a kritizovat vaše kroky, což tím pádem komplikuje onu spolupráci. K partnerovi potřebujete alespoň elementární míru důvěry, kterou stát k médiím nemá,“ vysvětluje.

Elementární nespolupráce státu s médii může ale v důsledku vést k nedůvěře a k úspěchu dezinformací. „Média v komunikaci krizových situací hrají dvě zásadní role. Za prvé musí dodržovat zákony (v případě veřejnoprávních médií), za druhé jsou mnohdy primárním zdrojem informací pro obyvatele. Stát by měl proto poskytnout maximum možných informací, aby předešel vakuu, které vede ke vzniku dezinformací,“ vysvětluje Pařawa.

4.1.6 Pohled státu na přístup médií

V následující podkapitole je rozebráno, jak respondenti zastupující stát vnímají aktivity a přístup médií směrem k posilování důvěry v média i resilienci jakožto faktoru čelení dezinformacím. Část je rozdělena na dvě oblasti, první popisuje pohled státu na současný přístup novinářů směrem ke zvyšování důvěry či odolnosti, druhá se věnuje vizi státních zástupců, co by mohla média v posilování své důvěry činit.

Podle respondentů⁸ se nedá jednoznačně určit, zda si novináři v Česku uvědomují vztah důvěry v média a čelení dezinformacím. V odpovědích se vyhýbají zobecnění. Zdůrazňují, že se kvalita i profesionalita novinářů v Česku liší, někteří si uvědomují svoji zodpovědnost, jiní ne. „Nelze považovat všechny novináře za jednu entitu,“ upozorňuje Michal Klíma. Jak poznamenává Pavel Lupjan, faktor důvěry v média si média sama uvědomují teoreticky, ve střetu s realitou se toho ale ne vždy drží. „Dost často na to pak zase zapomenou. Ten systém tvoří lidi, lidi jsou chybující,“ říká Lupjan.

Lupjan pak naráží na křehkost mediálního systému, když tvrdí, že i pár jednotlivců může svými chybami ohrozit důvěru v celý systém. Větší riziko je podle něj „obzvlášť pokud ten člověk pracuje pro nějakou instituci, která si zakládá na své důvěryhodnosti. Vzpomeňme například kauzu Wolner⁹.“

⁸ Jan Pařawa na otázky, které hodnotí přístup médií k důvěře, odmítl odpovídat s vysvětlením, že jde o odpovědnost médií samotných.

⁹ Bývalého vedoucí pořadu Reportéři ČT Marka Wollnera v roce 2022 několik svědectví obvinilo z bossingu a sexuálního obtěžování. V červenci 2023 policie případ odložila s odůvodněním, že nedošlo ke spáchání trestného činu či přestupku (Bumba, 2013).

„Novináři si sice přejí, aby byli důvěryhodní, avšak ne vždy přemýšlejí nad tím, proč důvěra veřejnosti v jejich práci není tak vysoká a co by mohli třeba dělat pro to, aby ji navýšili,“ tvrdí Dominik Presl.

Pro posilování své vlastní důvěry tak podle dvou respondentů novináři nic nedělají. Aby v tomto ohledu některé snahy novináři mohli podnikat, prvotní by mělo být uvědomění, proč jim veřejnost nevěří. „Myslím, že snaha ale končí na těch úplně prvotních otázkách, kdy si buď z mojí zkušenosti většina novinářů moc nepřipouští, že jim nějaká část veřejnosti nevěří, nebo na to mají trochu arogantní pohled odhalující, že je nedůvěra vlastně chyba veřejnosti, a ne samotných médií nebo novinářů,“ říká Dominik Presl. Novináři podle něj fungují v bublině. „Novinářská obec je trochu zahleděná sama do sebe a úplně tyto otázky nereflektuje,“ dodává Presl.

Další návrhy směrem k posilování důvěry v médií se majoritně vztahují k apelu na posilování profesionality a přinášení kvalitních informací. Dále zmiňují větší otevřenost médií, aby mohli lidé nahlédnout do tvorby zpravodajství, vyvarování se publikaci neověřených informací, vyvarování se manipulativnímu či tendenčnímu obsahu i aktivismu. „Důvěru dělá profesionální obsah,“ uzavírá Michal Klíma.

4.1.7 Kroky státu v čelení dezinformacím

Přestože se v mediálním prostoru objevuje spíše narativ, že vláda od čelení dezinformacím spíše upouští, zaměstnanci státní správy vyzdvihují kroky státu v oblasti. Z jejich pohledu je důležité, že se o tématu začalo veřejně hovořit, i to, kam se posunulo téma svobody projevu a vztahu dezinformací a trestního práva.

Jan Pařawa a Pavel Lupjan se shodují, že byt' to třeba není viditelné navenek nebo v mediálním prostoru, v čelení dezinformacím stát udělal poměrně důležité posuny. Na mysli mají například komunikační rovinu. Podle Lupjana je dobře, že se o tématu nastolila veřejná komunikace, avšak samotné kroky státu v řešení se v poslední době stáhly z médií. Tématu dezinformací hrozila obsahová vyprázdňenost. Mediální prostor se nicméně podle něj v tuto chvíli mnohem více sleduje a vyhodnocuje. „Že kroky zatím nejsou moc vidět navenek, neznamená, že se proti zásadním hrozbám nebojuje. Spíš se ty snahy stáhly z titulních stránek novin. Já sám považuji za lepší řešit to spíš potichu a účinnějšími metodami než v mediálním prostoru,“ nastiňuje Pavel Lupjan.

Dominik Presl a Jan Pařawa zmiňují institucionální ukotvení v resortech, tedy na čtyřech ministerstvech a Úřadu vlády. Presl ale přiznává, že pokulhává praktická rovina. „Zatím je to spíše formální v tom, že vznikla ta oddělení. Nemyslím si ale, že fungují natolik dobře, aby měla reálný efekt,“ popisuje. Pařawa v rámci snah státu zmiňuje komunikační kampaně, kterých podle jeho slov stát vypracoval během posledního roku asi 12. Velký krok vpřed pak vidí v právní oblasti. „Byla jasně artikulovaná výzva, aby se důsledně dodržovaly zákony, které je možné aplikovat i na slovní a verbální projevy. Varovný signál spustily představily případy dezinformátorů Patrika Tuřla či Jany Peterkové, která dostala podmíněný trest za šíření poplašné zprávy. Stát tak dal jasně najevo, že svoboda slova není bezbřehá neboli, že břeh je jasně daný trestním právem,“ vysvětluje Pařawa.

4.2 Média

4.2.1 Mediální prostředí z pohledu novinářů

Podle novinářů¹⁰ je český mediální trh dostatečně pluralitní a funguje s velkým množstvím kvalitních nezávislých médií. Mediální prostředí pak popisují jako hodně konkurenční. Všichni tři respondenti média srovnávají s prostředím v sousedních zemích. V kontextu Slovenska i dalších sousedních evropských zemí, v Česku fungují kvalitní veřejnoprávní média, která představují silnou konkurenci soukromým. Popisuje to například Jana Klímová:

„Tím pádem mají v mediálním prostředí kvalitní veřejnoprávní média velký vliv, což není úplně běžné v kontextu jiných států v Evropě. Myslím, že to je dobře, jsou relevantní a mají svou váhu. Na druhou stranu vytváří velkou konkurenci soukromým médiím, která bojují na trhu, bojují o čtenáře i inzerenty.“ Ondřej Kundra se domnívá, že je na tom v oblasti konkurence i plurality český mediální trh dobře ve srovnání se sousedními státy, Slovenskem nebo Mařarskem a Polskem.

S českým mediálním prostředím se ale pojí i některé výzvy a problémy. Respondenti zmiňují konkurenci v podobě sociálních sítí nebo oligarchizaci médií. „V posledních letech hodně ovlivňuje mediální trh existence sociálních sítí a jejich

¹⁰ Odpovídají respondenti: Ondřej Kundra, novinář týdeníku Respekt; Vojtěch Berger, novinář serveru HlidacíPes; Jana Klímová, novinářka ze serveru iRozhlas

využívání,“ říká Jana Klímová. Sítě mají v posledních pár letech i sílu ovlivňovat práci novinářů. „Mají vliv na to, na jaká témata se novinář zaměří, jestli informaci publikuje dřív ve vlastním médiu nebo na svém účtu na síti a tak dál,“ dodává Klímová. Jak popisuje teoretická část v kapitole 1.1.3, rozvoj sociálních sítí je důležitým prvkem, protože zesiluje stírání hranice mezi názory a fakty, protože umožňuje snadné a rychlé šíření velkého množství názorů.

Na další z problémů, tedy oligarchizaci a alarmující koncentraci vlastnictví médií bohatými podnikateli či důležitými ekonomickými hráči, například bývalým ministrem financí a poté premiérem Andrejem Babišem nebo skupinou PPF, poukazují i analýzy mezinárodních organizací, jak je popsáno v kapitole 2.1. Podle části respondentů však oligarchizace ve svém důsledku pomohla k utvoření nezávislé mediální scény. „Oligarchizace médií se naplno rozjela po roce 2013, kdy Andrej Babiš koupil Mafru a vzápětí následovali další oligarchové nebo podnikatelé se svými mediálními nákupy. Ale i navzdory oligarchizaci nebo spíš díky ní došlo ke vzniku menších novinářských projektů jako Hlídací pes, magazín Reportér nebo Deník N. Po deseti letech má Česko i přes zásadní vliv velkých vlastníků na média stále pluralitní mediální krajinu,“ popisuje Vojtěch Berger.

U Bergera se ale objevuje téma křehkosti popsaného mediálního prostředí. Popisuje ji následovně:

„Může jít o otázku jednoho volebního období. Vyhraje-li volby někdo, kdo na mediální svobodu nemyslí nebo ji bude chtít cíleně omezit a zničit například zákonem nebo politizací mediálních rad, tak se situace médií může začít velmi rapidně zhoršovat.“

4.2.2 Jak novináři přistupují k důvěře v média jako faktorů členění problému dezinformací

Čeští novináři na důvěru v média nahlíží jako na zásadní faktor ovlivňující víru nebo náchylnost člověka či společnosti vůči dezinformacím. To implikuje také zásadní vliv na členění dezinformacím. „Vazba mezi důvěrou v média a odolností společnosti vůči dezinformacím je zásadní, protože je podmíněna schopností vstřebávat a analyzovat informace,“ vysvětluje Vojtěch Berger.

Berger faktor důvěry v média v členění dezinformacím rozebírá širěji jako faktor resilience. Částečně jsou v této kapitole obsažena tedy zjištění o tom, jak média vnímají

důvěru v média jako faktor společenské resilience. Resilience je zásadně podmíněná důvěrou společnosti v média, která mají z principu rozkrývat pravdivost informací. Vojtěch Berger to vysvětluje na cílech hybridní války:

„V našem geopolitickém umístění má hybridní válka, kterou spojujeme předně se snahami Ruska či Číny, za cíl rozvrtat důvěru, vnést do společnosti pocit, že nemá smysl věřit ničemu, že pravda vlastně neexistuje, a tudíž nemá cenu se po ní ani pít.“

Jak dodává, nositeli či „rozkrývači“ pravdy jsou ze své podstaty právě média. Pokud lidé žádným médiím nevěří, tak o to míň pak jsou odolní vůči dezinformacím a méně schopni rozlišit dezinformace od faktů.

Z odpovědí novinářů lze vysledovat také další téma, kterým je křehkost novinářské důvěry, kterou rozebírá Jana Klímová. Pokud novináři chtějí, aby jejich zprávy byly důvěryhodné, nesmí důvěru lidí ztratit. „Což se může stát úplně jednoduše ve chvíli, kdy naletí chybné či zkreslené informace. Získat důvěru zpět pak trvá několik let, takže je opravdu klíčové dávat si na to pozor, ověřovat informace. To je podstatné na sociálních sítích, kde právě hrozí velké riziko, že naletí. Pro mě osobně to znamená správně pracovat se zdroji, které jsou relevantní nebo je znám,“ říká Klímová.

Další z novinářů přináší zastřešující pohled na důvěru v instituce obecně jako na faktor odolnosti vůči dezinformacím. Faktor obecné důvěry v systém popisují jako klíčový v rozhovorech i zástupci státu. „Ve společnosti, v níž lidé nemají důvěru v to, že jim novináři, instituce, elity a potažmo politici říkají pravdu, spíše sáhnou po dezinformačních zdrojích,“ říká Ondřej Kundra. To je opět v souladu s částí teorie, konkrétně s kapitolou 1.1.4 a zjištěním, že vnímání tradičních médií jako nedůvěryhodných podněcuje získávání informací z alternativních zdrojů včetně sociálních sítí či zdrojů výrazně zaujatých ve prospěch nějakého politického směru.

Čeští novináři rozsáhle nastiňují další faktory, které hrají roli v odolnosti a čelení dezinformacím. Majoritně jde o odklon od placeného obsahu a mediální gramotnost. „Roli hraje na prvním místě ochota a schopnost vůbec ty informace čerpat z relevantních médií. V Česku je dlouhodobější trend, že lidi přestávají chtít platit za konzumování informací. Utíkají od placených médií k sociálním sítím. Když se bude zmenšovat skupina lidí, která je ochotná za informace platit či je čerpat ze seriózních médií, pak bude narůstat skupina, která nebude odolná vůči dezinformacím,“ říká Ondřej Kundra.

Dalším faktorem je pak podle Kundry a Bergera mediální gramotnost, jejíž úroveň by se v Česku měla zásadně začít budovat, bez ní se lidé nenaučí kritickému myšlení, nevštěpí si normy a pravidla, podle kterých poznat důvěryhodnost zdroje.

4.2.3 Veřejnoprávní média

Podkapitola vychází z navazující otázky, která zjišťovala pohled novinářů na roli veřejnoprávních médií, a to na kvalitu, se kterou informují veřejnost i na jejich roli v oblasti resilience.

Novináři se shodují, že role médií veřejné služby v čelení dezinformacím, případně posilování resilience je zásadní. Analýza jejich rozhovorů odhaluje několik důvodů, proč tomu tak je, a to: velký zásah a sledovanost, vysoká kvalita spojená s podléháním zákonu a vyšším tlakem na ověřování informací, nestrannost spojená s kultivací veřejného prostoru.

České televize a Český rozhlas patří k nejvilnějším médiím v Česku. „Mají větší dopad a dosah na své čtenáře a na své posluchače, než časopisy jako je například Respekt,“ říká Ondřej Kundra. Z toho důvodu také mají silnější roli ve společenské odolnosti. „Je důležité, že mají velký zásah na trhu, zhruba třetinový,“ dodává Vojtěch Berger.

Jejich silnější pozice je dána také tím, že kromě toho, že jsou nadprůměrně sledovaná, jsou podle novinářů v západoevropském srovnání nadprůměrně kvalitní i nadprůměrně důvěryhodná. „Český rozhlas a televize jsou kontrolovány jak vysílací radou, tak vlastními mediálními radami. Fungují podle zákona, tudíž je u nich vyšší tlak na ověřování informací a objektivitu informací, která se ve veřejnoprávních médiích na rozdíl od soukromých dokonce měří různými analytickými nástroji. Je logické, že by se právě veřejnoprávní média měla věnovat dezinformacím i odolnosti vůči nim. Myslím si, že Český rozhlas to docela dělá,“ říká Jana Klímová.

K odolnosti společnosti vůči dezinformacím veřejnoprávní média přispívají zásadně také proto, že podle novinářů kultivují veřejnou debatu. „Kultivují veřejnou debatu jazykem, který používají, tedy neutrálním a nehodnotícím. Už jen tímto výrazivem i volbou témat vlastně snižují společenskou polarizaci, což zase je podle mě součástí boje proti dezinformacím a budování odolnosti,“ míní Vojtěch Berger.

„Rozdělená společnost je více náchylná věřit dezinformacím,“ dodává. Tento názor zapadá do konceptu, který popisuje Wigell a kol. v kapitole 1.1.2, tedy, že hybridní působení narušuje a zesiluje polarizaci společnosti. Z této logiky by snižování polarizace mělo vliv hybridního působení umenšovat.

4.2.4 Co novináři dělají pro budování důvěry v média?

„Důvěra se lehkou ztrácí, ale strašně těžko získává, média s tím bojují po celém světě,“ říká na úvod jeden z novinářů. K posilování důvěry v média, pro která pracují či důvěryhodnosti v sama sebe, mohou novináři přispět hlavně kvalitní prací. Na tom je mezi respondenty jasná shoda. Znamená to pro ně zpravidla kvalitní práce na výstupech založená na faktech.

Novináři budují svoji důvěryhodnost často svojí profesní historií a kredibilitou, o kterou se mohou opřít. „Snažím se třeba jezdit na Ukrajinu a pravidelně odtamtud reportovat, chci tak lidem podávat, co se tam skutečně děje, přinášet jim informace z místa. Když mi čtenáři věří, že se o to pokouším každý týden, tak pak mají důvod si moje články přečíst a koupit si Respekt. Jakmile tuhle uvěřitelnost pozbudu, odpadne pro ně důvod věřit mi jako novináři,“ popisuje Ondřej Kundra.

Kvalitní práce zahrnuje i transparentní práci se zdroji. Jak popisuje Vojtěch Berger, typicky například prolínáním hypertextových odkazů na původní zdroj informace přímo do textu. Dále jde o umění přiznat chybu a opravit se. „Opravdu transparentně a ideálně hodně nahoře v textu chybu přiznat. Proto jsem taky na Parlamentních listech nikdy v životě neviděl opravu článku nebo přiznání chyby,“ dodává Berger. I Kundra se pro zvýšení své důvěryhodnosti snaží neskrývat to, že dělá chyby a zároveň vysvětlovat čtenářům, proč je dělá.

Dále se novináři v rámci posilování své důvěryhodnosti snaží vyhnout senzaci a sebepropagaci. „Měli bychom se snažit propagovat tu profesi jako takovou, ne novinářská jména. Spousta lidí to dnes bere přesně obráceně, sociální sítě a sebepropagaci považují za jedinou šanci, jak přitáhnout pozornost k médiím,“ říká Berger. Vyhnout se sebepropagaci se snaží také v kontextu sociálních sítí. „Nekomentuji na sociálních sítích jako novinářka, kde mám svůj profil každou hloupost. Naopak se tam snažím sdílet věci, které jsou relevantní, vybírat si témata,“ popisuje Jana Klímová.

4.2.5 Co novináři mohou udělat pro budování důvěry v média?

Návrhy aktivit či činností, které by si novináři podle třech respondentů z médií mohli osvojit v rámci budování své důvěryhodnosti, se prolínají i kroky, které sami novináři tvrdí, že dělají. Podle novinářů by se ve vztahu k posilování důvěry v média měli jejich kolegové snažit o pokrývání témat v kontextu, a to na úkor rychlosti, s jakou zprávu přinesou. „Snažit se s informací přijít co nejrychleji v dnešní době už poněkud postrádá význam. V prostředí sociálních sítí se totiž zprávy šíří s extrémní rychlostí,“ říká Jana Klímová. Rolí kvalitních médií má tedy být, jak popisuje, dodání kontextu a dalších informací ke zvýšení důvěryhodnosti. „Novináři by neměli naskakovat na rychlé zprávy. Prostě musíme jít s tou informací ven, až když trochu přesněji víme, co se skutečně stalo. Nevím, jestli si tohle všichni kolegové úplně uvědomují. Pokud toto neudělají, takže nejde jenom o ně, ale poškodí důvěryhodnost celého média.

Dalším důležitým faktorem směrem k budování vlastní důvěryhodnosti má podle Vojtěcha Bergera být snaha přiblížit se lidem. „Novináři by měli více jezdit po školách i do regionů a jít osobním příkladem. Tím, že si studenti, děti, mládež, ale i dospělý mohou „sáhnout na živého novináře“, tak vlastně tím média dělají obrovskou službu sami sobě a společnosti, protože dojem z nich už pak není jenom zprostředkovaný, ale je i osobní. Myslím si, že to pochopily některé redakce na Slovensku, zejména Denník N, kde to praktikuje například Vladimír Šnidl.“ Podobnou snahu popisuje český novinář Ondřej Kundra:

„Snažím se s lidmi debatovat, být pro ně dosažitelný. Takže chodím na hodně veřejných debat, vystupuji ve veřejném prostoru. Oni mi pak mohou pokládat otázky, polemizovat se mnou.“

Podle Jany Klímové je dále důležité, aby se novináři věnovali citlivým i sporným tématům. „K budování důvěry je nutné být objektivní, neselektovat informace podle toho, co je moje osobní přesvědčení a tím vynechat pokrývání toho, co mi například úplně názorově nevoní, Pak totiž tato témata a jejich příjemce odkazujete do šedé zóny, kde neexistuje profesionální aparát, který my jako profesionální novináři máme k dispozici,“ popisuje Klímová.

4.2.6 Pohled novinářů na přístup státu

Následující podkapitola přináší zjištění, jak novináři vnímají přístup a roli státu v posilování důvěry v média i resilienci jakožto faktoru čelení dezinformacím. Jsou

představena zjištění ve dvou oblastech, za prvé, pohled novinářů na kroky státu směrem ke zvyšování důvěry v média, a to, jak v současnosti vykonávané, tak takové, které by naopak stát mohl dělat. Za druhé, je popsán pohled novinářů na přístup státu k důvěře v média jako faktoru resilience.

Názory na to, jak stát přistupuje k důvěře v média, čím ji aktuálně oslabuje či posiluje, v rozhovorech s novináři logicky ústí do návrhů potenciálních kroků, které by stát mohl konat v posilování důvěry v média. Novináři se shodují, že stát v současné době k posilování důvěry v média zásadní aktivitu nekoná. Důvěru v média pak většinou spojují s jejich svobodou. Naopak postavení médií podle nich stát spíše oslabuje, případně k němu neupíná pozornost, a to také nepřiznáním mediální agenty do gesce nějaké osoby ze státní správy. „Zrušením funkce zmocněnce pro média a vykostěním mediální agenty dal stát jasně najevo, že je oblast mezi jeho prioritami velmi nízká,“ říká k tomu Vojtěch Berger.

Část je rozdělena na několik oblastí, ve kterých novináři pojednávají o aktuální činnosti státu ve sféře důvěry v média a potenciálně o řešeních, která by důvěru v média mohla zesilovat. Jde o aktivity v oblasti rétoriky politiků a systémová řešení, kam spadají legislativní změny a finanční státní podpora.

Politici podle novinářů mohou ovlivňovat důvěru v média svojí rétorikou, kterou ve vztahu k nim užívají. Negativně hodnotí zejména slovní útoky zpochybňující nezávislost či kredibilitu novinářů či mediálních institucí. V této oblasti ale novináři nemluví čistě o současné politické reprezentaci, všichni zmiňují příklad rétoriky bývalého premiéra Andreje Babiše. Ve stejném duchu organizace RSF poznamenává, že v Česku podkopávají důvěru v média neomezené útoky ze strany vysokých politiků. Více je rozebráno v kapitole 2.1.1. „Když o novinářích Babiš konstantně mluvil jako o póvu, tak jim pak větší část čtenářů nevěřila. A tím pádem sáhla po něčem jiném, například dezinformačních zdrojích,“ uvádí Ondřej Kundra. Přidává se i Jana Klímová:

„Pokud budete z pozice člena vlády nebo jiného viditelného člena parlamentu neustále valit lidem do hlavy, že česká média jsou zmanipulovaná, tak nikoliv nevýznamnou část společnosti ovlivníte. Existují důkazy, že když vládní elity změní svoji rétoriku na jakékoli téma, tak se změní i pohled velké části společnosti na dané téma. Lidé totiž chtějí, aby jim elity vlastně tak trochu ukázaly cestu v určitých postojích.“ Novináři proto nabádají, aby politici rétoriku vůči profesionálním médiím zklidnili, postavili se na jejich podporu. „Nejlevnější a nejjednodušší řešení je jít

verbálním příkladem čili dělat pravý opak toho, co dělal Donald Trump nebo Miloš Zeman. Stejně jako nedávno Petr Fiala pochválil veřejně neziskovky ve videu na webu vlády, tak by se tam mohl postavit s deseti českými šéfredaktory hlavních médií a poslat vzkaz “víme, že svobodná média jsou důležitá. Důvěryhodná média jsou důležitá o to víc, když dneska jsme v informační válce ve vztahu k ruské agresi na Ukrajině,” říká Vojtěch Berger.

Další oblastí, kterou novináři označují za klíčovou, jsou systémová opatření. Zde se návrhy pohybují v rovině modelu podpory pro soukromá média, zvýšení poplatků pro veřejnoprávní média i změn v legislativě. „Nemáme aktivní státní systém podpory médií, ale ani ten pasivní v podobě daňové úlevy. Média nemají vůbec nic, naopak vláda ještě počítá s daňovými přítěžemi¹¹,“ popisuje Berger. V oblasti legislativy chválí novináři novely zákonů o České televizi a rozhlasu, které vláda schválila. Týkají se změn obsazování rad obou institucí a novelu již podepsal prezident. „Abych neřekl, že vláda nedělá nic, tak přece jenom projednávají se teďka novely zákonů o České televizi a Českém rozhlasu. „Malá novela“ je první důležitou změnou, protože mění systém volby do mediálních rad. Pak se chystá mediální novela „velká“, která má hlavně vyřešit financování veřejnoprávních médií, což je zásadní věc na desítky let dopředu,“ uvádí Berger. Jana Klímová uvádí jako zásadní také požadavek na zvýšení koncesionářských poplatků. „Musí se vyřešit jejich financování, 15 let se nezvyšovaly příjmy dvou klíčových veřejnoprávních médií,“ říká. Nedostatky ve financování a postavení veřejnoprávních médií popisují i analýzy mezinárodních organizací v kapitole 2.1.1. Uvádí, že jejich financování ze strany státu postrádá transparentnost a jsou čím dál více terčem sílícího politického tlaku.

Většina novinářů ale volá také po formě podpory pro soukromá média. „Nicméně musí to vždy být udělané dobře, aby se to nezvrhlo do podoby diskuse o navrhovaném Akčním plánu pana Michala Klímy, na základě, kterého se rozběhl narativ, že vládní ODS si bude ze státních peněz podporovat média, která hlásají její ideologii. Je třeba najít nějakou cestu, jak podporovat zkrátka profesionální média všeho druhu,“ popisuje Jana Klímová. Berger navrhuje inspirovat se v tomto směru západními státy:

¹¹ zvýšení DPH na noviny z 10 procent na 21 procent je součástí v květnu představeného vládního balíku úspor státu

„System státní podpory médií funguje v Rakousku či Německu v podobě přímé dotace na základě pevně stanovených kritérií kvality anebo nepřímých dotací, a to například v řadě severských a západoevropských zemí. Tam jde o to, že stát třeba regionálnímu deníku zaplatí pronájem redakce.“

Následně je rozvinuto, jaká je podle novinářů role státu v budování společenské resilience, potažmo, jak z jejich pohledu státní zástupci vnímají vztah důvěry v média a resilience či čelení dezinformacím. Ondřej Kundra se domnívá, že státní zástupci vztahu důvěry v média a resilience teoreticky možná rozumí, ale v praxi k tomu mají málo informací, nechápou problém do větší hloubky, což se podle něj projevilo i v kroku odvolání a zrušení pozice vládního zmocněnce pro oblast médií. Berger poznamenává, že novináři a stát stojí z podstaty na opačné straně barikády z toho důvodu, že novináři v demokracii plní vůči státu a politikům kontrolní funkci. Role státu v posilování důvěry v média jakožto faktoru resilience je tak podle něj logicky opatrná.

Berger ale akcentuje téma mediální výchovy jako prvku v čelení dezinformacím, který by měl mít státní podporu. „Měla by mít větší prioritizaci, aby se o ní prostě víc mluvilo. Jde o posilování důvěry v relevantní zdroje informací už u těch dětí,“ říká. Posilování mediální gramotnosti označuje za jeden z plánů i analýza sepsaná českými resorty uvedená v kapitole 1.2, a to hlavně v rámci odolnosti vůči dezinformacím

V rámci rozhovorů se zástupci státu je zjišťován i pohled na oblast spolupráce státu s médii v otázce společenské resilience. K tomuto tématu se vztahovala také jedna z doplňujících otázek na novináře. V odpovědi, zda probíhá mezi státem a médii jakýkoli dialog směrem k posilování resilience, tvrdí novináři, že nikoliv, případně se ho neúčastní nebo o něm nemají povědomí. Zatímco dva novináři, Klímová a Berger, ve svých vyjádřeních inklinují k postoji, že by k takové spolupráci docházet mělo, Kundra nad tím polemizuje a dodává, že si ji dovede představit v krizových momentech, třeba kdyby Česko čelilo vlně terorismu. Klímová odhaluje nedostatečnost komunikace státu s novináři a mnohdy i omezený přístup k informacím od státu. Je třeba dodat, že se ale vztahuje k oblasti svého novinářského zaměření, kterým je ekonomika. Na příkladu informování Ministerstva průmyslu a obchodu v době energetické krize navázané na válku na Ukrajině říká: „Informování ministerstva bylo v této krizi tristní, snažili jsme se, a to spíše ministru Josefu Síkelovi navzdory, zjišťovat relevantní informace, například kompetence státu, kdyby najednou přestal téct plyn.“ Klímová v tomto duchu

zmiňuje, že by bylo na místě ze strany státu záležitosti více vysvětlovat, a to i mimo záznam, například formou kulatých stolů či diskuzí s novináři.

Objevuje se ještě jedno téma, a to nezahrnutí zástupců médií do diskuse o oblastech, ve kterých mají expertízu nebo se jich přímo profesně týkají. Berger v tomto směru uvádí, že vláda moc nezačleňuje zástupce médií do přípravy legislativy v rámci novel zákonů o Českém rozhlase a České televizi.

4.2.7 Kroky státu v čelení dezinformacím

V oblasti praktických kroků, které má Česko za sebou v čelení dezinformacím novináři v odpovědích váhají. Zmiňují, že v praxi k posunu příliš nedošlo. O boji s dezinformacemi podle nich politici často sice verbálně mluví, ale v realitě nedošlo k implementaci velkého množství opatření. V oblasti institucionálního nastavení většina zmiňuje založení Centra proti hybridním hrozbám (CHH). „Vzniklo Centrum proti hybridním hrozbám na ministerstvu vnitra, Problém čelení dezinformacím byl také zanesen do oficiálních dokumentů či strategií. Ale nic moc dalšího bych neřekl, že se činiло,“ shrnuje Ondřej Kundra.

Podle Klímové je snaha v oblasti viditelnější ze strany soukromého sektoru a nadací. „Stát často supluje neziskové organizace, v oblasti mediální výchovy je to například Člověk v tísni v rámci projektu Jeden svět na školách,“ poznamenává ve stejném duchu Berger. Na druhou stranu taková snaha zdaleka nedostačuje. „Měl by víc dělat stát. Mohl by podobné aktivity systematicky podporovat více finančně třeba skrze granty,“ dodává. Co do praktických opatření proti dezinformacím dále Berger zmiňuje opět vznik CHH, případně Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost (NÚKIB). Berger se opět vrací k důvěře v média, která je v čelení dezinformacím zásadním faktorem. Apeluje na to, aby stát posiloval mediální gramotnost na školách.

4.3 Shrnutí

Všichni respondenti považují vztah mezi důvěrou v média a čelením dezinformacím i roli důvěry v média v resilienci za zásadní. Zástupci státu i médií dochází ke shodě, že pokud lidé nevěří klasickým médiím, mají tendenci utíkat k alternativním zdrojům. Část státních příslušníků pak označuje vztah důvěry v média a čelení dezinformacím jako korelaci. Obě kategorie respondentů také mají tendenci vnímat jako zásadnější než

samotnou důvěru v média ve vztahu k náchylnosti k dezinformacím důvěru v instituce či stát. Důvěra v média by tudíž měla nepřímo posilovat důvěru ve stát.

Důvěra v média vychází i ze stavu mediálního prostředí, které v Česku panuje. Zde lze pozorovat částečný rozdíl ve vnímání státu a médií. Zástupci státu hodnotí kvalitu médií v Česku jako nízkou, někteří mluví i o krizi, byť podle nich existuje dostatečná paleta nezávislých zdrojů. Mimo jiné podle nich kvalita médií upadá z důvodu klesající ekonomické síly i transformace médií a změny konzumace zpráv. Tyto aspekty pak implikují snahu médií o fungování v konkurenčním boji o sledovanost, což je ale často v rozporu s kvalitou. Taková vyjádření jsou mimochodem v souladu s poznatky z teoretické části. Zástupci státní správy poukazují na některá selhání médií, například v době krizí, ať už směrem k přehnanému aktivismu či nekritičnosti. Podobné excesy podle státu otrásají důvěrou v média. Novináři takto kritičtí nejsou, nicméně naráží na některé výzvy spojené s koncentrací vlastnictví, oligarchizací médií a také vlivem sociálních sítí na svoji práci. Být považují novináři mediální prostředí za kvalitní a silné, uvědomují si křehkost důvěryhodnosti, kterou je snadné ztratit, ale složité vybudovat. Novináři pak v zásadě tvrdí, že důvěru mohou budovat hlavně pomocí kvalitní práce.

Z výpovědí státních zástupců vyplývá, že stát nepodniká kroky k posilování důvěry v média a odpovědnost za téma přenechává médiím. Ukazuje se, že ve státní složce převažuje vnímání dezinformací perspektivou vlivu cizí moci nad perspektivou společenskou, a to i ve vládních a strategických dokumentech. Z této logiky pak stát aktivně důvěru v média, která je součástí společenského přístupu, neřeší a přistupuje ve vztahu k ní spíše k pozorovací roli. Avšak respondenti nastiňují opatření, která by stát v oblasti činit mohl. Měla by se týkat hlavně usnadnění ekonomické situace médiím, případně oblasti mediální výchovy či strategické komunikace. Podle novinářů stát důvěře v média nepomáhá, naopak ji dokonce často svými kroky oslabuje. Novináři ale částečně vyjadřují pochopení pro opatrnost co do státního nezasahování do světa médií, když podobně jako někteří zástupci státu připomínají, že média a stát z principu stojí v demokracii proti sobě.

Novináři navrhují v přístupu státu k médiím aktivity v oblasti podpůrné rétoriky politiků na stranu mediální důvěryhodnosti a systémová řešení, například legislativní změny a finanční státní podporu. Negativně hodnotí zejména slovní útoky politiků

zpochybňující kredibilitu médií. Někteří novináři by uvítali spolupráci státu s novináři, a to alespoň v oblasti usnadnění přístupu k informacím od státu.

5 Výsledky – Slovensko

Kapitola s výsledky slovenských respondentů je dělena na tři části rozhovorů. K respondentům ze státu a novinářům jsou přiřčeny ještě výsledky rozhovorů s odborníky mimo státní správu. Dělení podkapitol v zásadě dodržuje logiku členění dle výzkumných a souvisejících otázek, tak jak byly respondentům kladeny. Vzhledem k převážně deskriptivnímu charakteru výsledky záměrně uvádí poměrně rozsáhlé citace respondentů, aby umožnily čtenáři udělat si vlastní závěry, případně s představenými daty dále pracovat.

5.1 Stát

5.1.1 Mediální prostředí z pohledu státu

Úvodní otázka na respondenty ze Slovenska se týká pohledu na mediální prostředí v zemi, stejně jako v případě českých rozhovorů.

Zástupci státní správy uvádí, že na poměry Slovenska jako země postižené vlivem dezinformačních médií je na Slovensku situace profesionálních médií poměrně obstojná. Funguje tam řada silných, nezávislých a konkurenceschopných médií. Dalším pozitivem podle nich je, že média příliš nepodléhají finančním vlivům ze strany podnikatelů či oligarchů. „Nemáme tedy takový problém s ovládnutím médií oligarchy, jaký mají okolní státy kolem nás,“ popisuje Miroslava Sawiris. Organizace RSF nicméně přesto popisuje koncentraci vlastnictví několika médií v rukou malé skupiny oligarchů jako problematickou, jak rozebírá kapitola 2.2.1.

Dva státní zástupci v rozhovorech identifikují problémy mediální scény jako jsou vzestup dezinformačních médií a útoky na média ze strany některých aktérů, zevnitř státu i z venku. Detailněji shrnutí problému nabízí opět Miroslava Sawiris:

„Média jsou dlouhodobě terčem systematických útoků ze strany aktérů, kteří využívají taktiku Kremlu a usilují o demonizaci mainstreamových médií. Přispívá to pak nedůvěře. Využívají toho hlavně antisystémoví aktéři, pro které je místo čelení

kritickým otázkám od novinářů, jednoduší zaútočit na veřejnosti na důvěryhodnost médií. Setkávají se zde dva zájmy, zájem nepřátelských zahraničních aktivit a pak zájem aktérů ve veřejném prostoru, kteří jednoduše nechtějí být médii hnáni k odpovědnosti. Novináři sice mohou dělat dobře svoji práci, ale když jsou jako nositelé zpráv a informací apriori vnímáni jako nedůvěryhodní, cokoli, co přednesou, veřejnost už nepřijímá jako důvěryhodnou informaci.“

Institut IPI pak na Slovensku shledává ohrožujícími verbální útoky a očerňování novinářů nebo médií ze strany vysokých politiků, jak je popsáno v kapitole 2.2.1, tyto útoky záměrně zasévají nedůvěru v nezávislá média

5.1.2 Jak stát přistupuje k důvěře v média jako faktoru čelení problému dezinformací?

Všichni zástupci státu¹² se shodují, že důvěra v média je klíčová v čelení dezinformacím. Z jejich výkladu je zřejmé, že nad mediálním prostředím i důvěryhodností médií přemýšlejí a snaží se je považovat za součást státního boje s dezinformacemi.

„Pokládáme nezávislá prodemokratická média za jeden z pilířů správného vývoje směrem k budování demokratické společnosti a boje proti dezinformacím. Považujeme média za nesmírně důležitá v této snaze, nejen pro samotné noviny, ale konkrétně pro společnost jako celek,“ říká Patrik Haburaj. Popisuje, že se z pozice státu s médii snaží spolupracovat na pragmatickém základě v budování odolné společnosti proti dezinformacím. „Naše úloha spočívá nejen v boji proti dezinformacím, ale také v budování odolnosti veřejné správy i společnosti vůči hybridním hrozbám. Chceme podporovat nezávislé novináře a média založená na etických principech,“ dodává Haburaj. Úloha státu v ochraně médií z hlediska důvěryhodnosti a celkově z hlediska demokratického zřízení, se podle Haburaje zvyšuje. Musí se ale vyvarovat zasahování do svobodného informačního zpravodajství.

¹² Viktor Breiner je zařazen mezi zástupce státu, ale v době psaní této práce již pro stát nepracuje. Rozhovor s ním je proto využit k získání zkušenosti bývalého státního zástupce, který měl na starosti agendu hybridních hrozeb či dezinformací v rámci Ministerstva obrany, v době psaní práce ale pracuje na volné noze.

„Když jsou nositelé informací, tedy média, apriori vnímána jako nedůvěryhodná, veřejnost už potom jakoukoli informaci, kterou přinesou, nevnímá jako důvěryhodnou informaci. Odchází pak k alternativním platformám. Proto je důvěra v média v čelení dezinformacím klíčová,“ říká také Miroslava Sawiris.

Postoj dvou členů státní správy odpovídá konceptu „úpadku pravdy“ popsaném v kapitole 1.1.3. Mezi jeho trendy patří i motivace lidí zaplnit mezeru po dříve respektovaných zdrojích, a to tím, že se obracejí na nové subjekty, které nemusí být nutně spolehlivé a důvěryhodné.

Do výpovědi Viktora Breinera se promítá faktor toho, že již v době psaní této práce nepracuje ve státní správě. Je tudíž k přístupu státu více kritický, což si může dovolit snáze než současní zástupci státu, už jen z důvodu, že není s jeho strukturami svázán. V podstatě rozporuje vnímání, které popisují dva výše zmínění státní zaměstnanci.

Média jsou podle Breinera jedním z pilířů demokratické společnosti. Bez svobodných médií nemůže efektivně fungovat. Z perspektivy vlivu dezinformací jako nástroje pro získání politického nebo zahraničně-politického vlivu jsou mainstreamová média v demokracii západního typu naprosto klíčová, protože ovládají nejúčinnější informační kanály v zemi. Nicméně, Slovensko jako stát důvěru v média jako faktor podle Breinera vůbec nebere v potaz. Dále popisuje, že nepodniká ani žádné kroky v čelení hybridním hrozbám a dezinformacím. O tom ale pojednává poslední podkapitola této části o pohledu státu.

5.1.3 Co dělá stát pro budování důvěry v média

Zástupci státu se shodují, že Slovensko jako stát v posilování důvěry v média spíše zaostává a nepodniká moc kroků. V odpovědích z určitého pohledu odhalují stav paralýzy, kdy si sice stát zpoždění v řešení tématu uvědomuje, kvůli více faktorům je pro něj však složité podniknout aktivní posun vpřed.

Patrik Haburaj popisuje obtíže, které se pojí s možnými kroky státu směrem k budování důvěry v média. „Společnost je citlivá na cenzuru a omezování svobody slova. V září budou parlamentní volby. Každý zásah v oblasti šíření zpráv nebo cenzury, je momentálně u nás vnímán velmi citlivě, až do té míry, že téměř paralyzuje tvorbu nové legislativy, minimálně v tomto období,“ popisuje. Haburaj vnímá jako jeden z posunů nový zákon o mediálních službách, který je na Slovensku účinný od

poloviny roku 2022. „Útvar Rada pro mediální služby tam získal posílené pravomoci. Zkrátka jde o pokrok v této oblasti, zejména s ohledem na to, že u nás fungují mediální skupiny či hráči, kteří šíří zprávy, ale i propagandu nebo dezinformace, jenže nepodléhají novinářskému zákonu. To znamená, že nemá stát možnost transparentně zjistit jejich strukturu, financování a zdroje informací. Vlivem zákona získal ale stát už minimálně větší přehled o tom, kdo všechno šíří, jaké informace ve slovenském informačním prostoru,“ vysvětluje Haburaj.

Miroslava Sawiris rovněž přiznává, že Slovensko v posilování důvěry v média nedělá dost. Obstojně si ale podle ní stát vede v oblasti vytváření příznivých podmínek pro nezávislá a veřejnoprávní média na Slovensku. Celkově je ale podle ní potřeba více pracovat s veřejnoprávní službou.

Naznačené kroky státu v oblasti budování důvěry v média souvisí s další doplňující otázkou, a to, zda na Slovensku probíhá dialog či kontakt státu s médii v rámci budování společenské resilience. Zástupci státu dochází k poměrně různým závěrům. Zatímco Patrik Haburaj se domnívá, že spolupráce těchto dvou složek v rámci budování resilience, neprobíhá, Miroslava Sawiris uvádí, že ano. „Ale není systematická ani organizovaná. Angažuje se v ní Rada pro mediální služby ve vztahu k aktivitám v oblasti mediální gramotnosti a myslím, že má ambici to více systematizovat, což je ideální, pokud se jedná o nezávislého regulátora,“ říká. Dodává však, že přílišná blízkost mezi resorty a médii by mohla být vnímána s pozvednutým obočím. Hlavně proto je nutné v této sféře nastavit nějaký formát, jak by komunikace probíhala. Vládní dokumenty přitom se spoluprací státu s médii i mimovládním a akademickým sektorem v rámci budování resilience počítají, jak diskutuje kapitola 2.2.2. Jak Bezpečnostní strategie, tak Akční plán koordinace boje proti hybridním hrozbám apelují na celospolečenský přístup v oblasti reakce na hybridní hrozby.

Patrik Haburaj popisuje, že z pozice státu nezávislé noviny pokládá za partnery v rámci budování důvěry. Viktor Breiner to ale rozporuje. Popisuje, že z jeho zkušenosti z ministerstva obrany nejsou novináři vnímáni jako partneři, ale jako výzva, u které je třeba si „dávat velký pozor, jaké informace se k nim dostanou.“ Vztah státu s novináři je podle něj přitom klíčový mimo jiné pro funkčnost agendy strategické komunikace.

5.1.4 Co stát může dělat pro budování důvěry v média

Odpovědi na výzkumné podotázky, *Co stát může dělat pro budování důvěry v média a Co by měl dělat pro zvyšování resilience*, jsou v analýze výsledků rozhovorů spojeny v jedné kapitole, protože spolu úzce souvisí. Respondenti se často v odpovědi na jednu z nich dotýkají přímo či nepřímo druhé. V oblasti možných aktivit státu k budování důvěry v média a pak potažmo resilience společnosti lze mezi odpověďmi respondentů označit téma diskurzivní či rétorické obrany novinářů ve vztahu k posilování jejich důvěryhodnosti a zlepšování prostředí, ve kterém novináři mohou působit.

Podle Viktora Breinera a Patrika Haburaje by se měli zástupci státu či politici veřejně zasazovat za důvěryhodná média, akcentovat jejich roli a tím dát lidem najevo, že jim mohou věřit. Breiner však v tomto směru vidí problém, který naráží na spojení důvěry v média a důvěry v instituce v zemi. „Zásadní překážka je, že se slovenští politici nemohou ucházet o důvěru lidí z pozice, kdy jejich vláda má slabou podporu,“ popisuje. „Nemáme novinářům vzkazovat „Máte nízkou důvěru, tak si to jděte vyřešit,“ je rolí státu jim v tom pomoci. Je to ale problém, pokud je i stát nedůvěryhodným aktérem,“ konstatuje také jeden z respondentů.

Nastíněný vztah důvěry v média a instituce koresponduje se zjištěními popsány v teoretické a empirické části práce, přesněji v kapitole 2.2.1. Organizace Globsec totiž ukázala v roce 2023 na historicky nízkou důvěru ve veřejné instituce, vládě věřilo 18 procent lidí. Organizace také naráží na pocit bezmocnosti vůči systému, který na Slovensku souvisí s důvěrou ve veřejné instituce. Právě důvěra v instituce ovlivňuje dle konceptu úpadku pravdy odolnost společnosti vůči dezinformacím, jak nastiňuje kapitola 1.1.3.

Zástupci státu by v rámci aktivit společenské resilience podle Breinera ve fungující instituci považující bezpečnostní výzvy za zásadní, měli pohlížet na vztah s novináři jako na klíčový prvek strategické komunikace. Jak bylo zmíněno výše, podle něj se to na Slovensku neděje.

5.1.5 Pohled státu na přístup médií

Tato podkapitola přináší zjištění, jak státní zástupci pohlíží na přístup novinářů v posilování důvěry v média i resilienci jakožto faktoru čelení dezinformacím. Analýza se týká pohledu státu na kroky novinářů směrem ke zvyšování důvěry v média.

V této oblasti lze vyzorovat rozdíl v pohledu zástupců státu, kteří v době psaní této práce pro státní správu pracují v porovnání s přístupem bývalého zaměstnance státu. Současní zástupci státu jsou k výkonu médií v oblasti budování vlastní důvěry poměrně nekritičtí. „Média dnes už nepřinášejí jen zprávy o dění ve společnosti, ale i o dění směrem k nim samotným, což ukazuje, že si vliv důvěry v média uvědomují,“ popisuje Patrik Haburaj.

Miroslava Sawiris konstatuje, že novináři většinou na Slovensku dělají kvalitně svoji práci, o mnoho víc ani k posilování vlastní důvěry podle ní činit nemohou. Roli v tomto ohledu směřuje spíše ke státu¹³. Stát by podle ní měl novinářům zajistit adekvátní prostředí k práci, mimo jiné bezpečné prostředí, ve kterém nedojde k tomu, že se jim útoky vůči jejich práci mohou stát smrtelnými. V druhém sledu by měl pak stát útoky vůči novinářům hlasitě odsuzovat a věnovat se mediální gramotnosti občanů.

V kontrastu s předešlými respondenty nabízí kritický pohled k médiím Viktor Breiner. „Nemyslím si, že novináři vnímají vyslovené útoky na média jako něco, co by mohlo ohrozit jejich existenci, vnímají je jako průvodní jev politické i předvolební mobilizace. Jim nezvoní ten pomyslný alarm, že je třeba výslovně proti tomuto specificky něco dělat,“ říká Breiner. Novináři podle něj k posilování své důvěryhodnosti nedělají více než to, že dělají dobře svoji práci. Nemají ale dostatečné povědomí o tom, co jsou dezinformace, tedy, že jde o vlivový nástroj patřící pod vojenské operace. Jak tvrdí:

„Často je připisují rozšiřování internetu a sociálních sítí jako by šlo o vedlejší produkt moderní doby, což je absurdní.“

Z Breinerova pohledu by tak novináři měli umět jasně pojmenovat, že „lidé, kteří útočí na média, jsou lidé, kteří s nejvyšší možnou pravděpodobností, kterou dokážeme určit bez jakýchkoli přímých důkazů, pracují v zájmu Ruska.“ Na Slovensku

¹³ Tento úsek tudíž patří spíše pod kapitolu *Co stát může dělat pro budování důvěry v média*. Zahnuji ho ale sem, abych ukázala na obrat pozornosti respondentky od dotazované role médií k roli státu.

je dle Breinera v současnosti tento kontext úplně jasný. Novináři to podle něj takto nezařazují, ale měli by.

5.1.6 Kroky v čelení dezinformacím

Potřeba řešit oblast hybridních hrozeb i čelení dezinformacím je na Slovensku podle expertů i dotazovaných zástupců státní správy viditelná až v posledních letech. Přestože podle zástupců státu k implementaci některých opatření pomalu dochází, stojí v současnosti státní správa na rozcestí z několika důvodů. Za prvé, problémem se jeví, že stát jako takový nevyčlenil vlastní finanční prostředky na čelení dezinformacím. Většina opatření i prostředků na již existující institucionální strukturu určenou k řešení oblasti vychází z plnění projektu financovaného z Evropské unie. Za druhé, do přístupu k dezinformacím se promítá nejistá politická situace na Slovensku. Od května 2023 do zářijových předčasných parlamentních voleb roku 2023 je řízením státu pověřena úřednická vláda, se kterou se z podstaty pojí menší pole působnosti v oblasti kompetencí. Do aktivit členů státní správy směrem k hybridním hrozbám se tak promítá nejistota ohledně udržitelnosti nastavovaných opatření, a to především v otázce politické vůle k systémovému řešení agendy ze strany příští vlády, která vzejde z následujících voleb.

Jak poznamenává Patrik Haburaj z Ministerstva vnitra, Slovensko nemá boj proti hybridním hrozbám zanesen v legislativě, není v kompetenčním zákonu. „Tudíž je jednou z nosných úloh ho do budoucna dostat do legislativy. Teď jsou kompetence rozděleny tak, že když jde o bezpečnost státu, je to věc Ministerstva vnitra. Další oblasti má na starost Ministerstvo obrany, něco pak MZV,“ říká.

Zásadním dokumentem je v oblasti Akční plán koordinace boje proti hybridním hrozbám přijatý vládou v roce 2022, jak je popsáno už v kapitole 2.2. Klíčová opatření nastíněná v plánu se podle některých zástupců státu v současnosti uvádějí do praxe. „Jedním z nich bylo ze strany Ministerstva vnitra sepsat hloubkovou analýzu zranitelnosti vybraných orgánů státní správy vůči hybridním hrozbám, to jsme udělali. Následně jsme zkrácenou variantu předali Bezpečnostní radě Slovenské republiky, analýzu přijala usnesením v dubnu 2023,“ popisuje Patrik Haburaj z Ministerstva vnitra.

Podle Haburaje se ale v průběhu roku 2023 instituce určené k boji s hybridními hrozbami zabývají prioritně udržitelností nastavovaných opatření. „Naše kroky jsou financovány z evropského projektu, protože potřeba řešit tuto oblast vyplynula již před

válkou na Ukrajině. Projekt vznikl již v roce 2019, oficiálně skončí v září tohoto roku, tedy za chvíli. Ale máme přislíbené jeho pokračování prosince, tedy do konce roku. Zároveň došlo k dohodě se státem, že je povinen po dobu dvou let po skončení projektu udržet 80 procent kapacit určených k agendě,“ vysvětluje Haburaj. Spolu s dalšími zmocněnými osobami se tak nyní státní zástupci urgentně věnují tomu, aby na pokračování kapacit byly vyčleněny finanční prostředky přímo ze státního rozpočtu.

Miroslava Sawiris vidí jako velký nedostatek represivní složku v čelení hybridním hrozbám. „Stát by měl mít nastaven systém, aby uměl adekvátně reagovat proti hybridnímu působení,“ říká. Protože byl podle ní problém dlouhodobě zanedbaný, v současnosti na Slovensku „hoří problémy v několika oblastech zároveň.“

Viktor Breiner, který do konce roku 2022 pracoval na Ministerstvu obrany kriticky namítá, že v souhrnu Slovensko nedělá proti hybridnímu působení vůbec nic.

„Přestože je to v jiných zemích standardem, Slovensko se nezabývá aktivně opatřeními proti hybridním hrozbám z Ruska nebo Číny. Po únorových volbách v roce 2020 deklarovala vláda Igora Matoviče sice v programovém prohlášení, že se bude věnovat dezinformacím a hybridním hrozbám, ale ve skutečnosti nebylo nic efektivního vykonáno. Vláda měla zkrátka vyčlenit finanční prostředky na specializovaná oddělení v různých vládních složkách. Je třeba a) relevantní rozpočet, za b) silný mandát ze strany vlády nebo příslušného ministra, který se nebojí o tématu veřejně mluvit. Politická vůle je zásadní a první krok, bez toho se nepohneme nikam. To však zatím ve Slovenské republice není, což brání efektivnímu čelení hybridním hrozbám,“ shrnuje Breiner.

5.2 Média

5.2.1 Mediální prostředí

Slovenští novináři pohlíží na mediální prostředí v zemi jako na zdravé, podle nich v zemi funguje dostatek kvalitních soukromých mainstreamových médií. Sice se prostředí potýká s jistým vlivem oligarchů, avšak částečně tento stav podle nich vyvažuje řada kvalitních nezávislých projektů. Ve srovnání s Českem někteří zmiňují slabší kvalitu a postavení veřejnoprávní RTVS.

„Mediální prostředí na Slovensku je poměrně zdravé, i když zde existuje množství výzev a ohrožení. Situace je porovnatelná jako v Česku,“ říká Filip Struhárik. Ke srovnání s Českem přistupuje také Vladimír Šnidl:

„Situace v obou zemích je, pokud odhlédneme od kvalitnější veřejnoprávní televize, podobná. V Česku je část médií pod vlivem Andreje Babiše, u nás zase pod vlivem skupiny Penta. Ale je zde také mnoho dalších nezávislých projektů, které nejsou pod vlivem oligarchů. Takže si myslím, že ve standardních médiích problém nevězí.“

5.2.2 Jak novináři přistupují k důvěře v média jako faktorů členění problému dezinformací

Novináři se shodují na faktorů důvěry v média jako zásadní složce v členění dezinformacím, tedy i ve víře v ně. „Ale je otázka, co bylo první, zda slepice nebo vejce, tedy zda jsme tu nejprve měli sociální vliv dezinformací a následkem toho klesla důvěra v média. Nebo naopak, zda v důsledku poklesu důvěry v média se daří dezinformacím,“ popisuje novinář Filip Struhárik.

„Není tam přímá úměra, není to tak, že čím více lidí nedůvěřuje médiím, tím více lidí je náchylných k dezinformacím. Ale vidím tam korelaci. Nicméně, člověk, který věří dezinformacím, si své názory utváří na sociálních sítích,“ říká Šnidl. Doplňuje, že přesto, že se s médii pojí klesající důvěra, neklesá jim na Slovensku zásadně čtenost či sledovanost. „Skutečná sledovanost médií na Slovensku nekorresponduje s klesající důvěrou. Jako zásadní faktor ovlivňující klesající důvěru v média vnímá útoky na média z různých stran včetně útoků na sociálních sítích, od opozičních politiků přes konspirátory. „I kdyby na sociálních sítích nebyla média tak kritizovaná a důvěra v média by tedy byla vyšší, neznamenalo by to, že by náchylnost k dezinformacím byla jiná. Pokud bude Facebook vypadat jako dnes, tak i náchylnost k dezinformacím bude stejná,“ vysvětluje Vladimír Šnidl. Za hlavní příčinu rozmachu dezinformací tedy považuje nástup sociálních sítí a s tím související nepřipravenost velké části společnosti na ně. Také Sabo tvrdí, že vliv dezinformací sociální sítě zesilují. S pohledem novinářů na silný efekt sociálních sítí polemizuje Viktor Breiner v kapitole 5.1.5, když tvrdí, že u novinářů nepozoruje porozumění dezinformacím jako vlivovému nástroji působení cizí moci. „Často rozvoj dezinformací připisují rozšiřování internetu a sociálních sítí jako by šlo o vedlejší produkt moderní doby, což je absurdní,“ uvádí Breiner.

5.2.3 Co novináři dělají pro budování důvěry v média

Kapitola zahrnuje kromě současného stavu činností novinářů směrem k budování důvěry v média, také návrhy, co novináři k jejímu posilování dělat mohou. Důvodem spojení dvou témat je, že respondenti obě oblasti zpravidla v odpovědích spojují. Novináři v rámci posilování důvěry identifikují faktory jako je otevřenost ke čtenářům, případně transparentnost ve financování, ale hlavně kvalitní práce.

Filip Struhárik z Denníku N popisuje, že téma důvěry v média hrálo roli už v době, kdy Denník N vznikal, a to hlavně proto, že hlavními zdroji financí jsou pro něj pravidelní předplatitelé. „Budování důvěry jsme postavili na tom, že jsme měli velmi otevřenou a intenzivní komunikaci se čtenáři a vytvářeli jsme pocit jakési komunity,“ říká Struhárik. Dále poznamenává, že by mohli novináři více vysvětlovat, proč se konkrétním tématům věnují.

Peter Sabo se domnívá, že novináři nemohou dělat pro budování důvěry o mnoho víc než odvádět kvalitní práci. „Přirozená součást naší práce je, že se snažíme hledat

pravdu,“ uvádí. Snaží se proto o vyváženost, nedopouští se podvodů, ani příklánění se k určité politické straně nebo směru. Dále dbá na konflikty zájmů a další aspekty. Směřování společnosti k důvěře ve sdělovací prostředky mají tak spíše podle něj v rukou jiní aktéři, ať už politici, veřejní činitelé nebo například celebrity či influenceři. Naopak Vladimír Šnidl poukazuje na aktivity, které k posilování důvěry novináři mohou dělat nad rámec své vlastní práce. „My v Denníku N spolupracujeme se školami, chodíme do škol dělat besedy o dezinformacích. Také vydáváme příručky pro učitele, aby mohli, pokud chtějí, otevřít téma dezinformací a sociálních sítí, protože stát se na mediální výchovu vykašlal.

5.2.4 Pohled novinářů na přístup státu

V oblasti zjištění, jak stát přistupuje k důvěře v média jako faktoru čelení dezinformacím, je možné pozorovat nejednoznačnost. Novináři sice přiznávají, že některé dílčí kroky státní správa ve sféře vykonává, jsou však často přehlušeny ostrými vyjádřeními či útoky politiků na média. „Ministerstvo kultury loni například schválilo nová mediální zákon, který je poměrně kvalitní. Jde o pozitivní věc, na které se pracovalo několik měsíců, jenže potom rázem přijde pár vyjádření napadajících média ze strany některých vysokých politiků. Výsledkem je, že zastíní pozitivní změny a z pohledu veřejnosti už nemá nějaký zákon pak žádný pozitivní dopad,“ popisuje Peter Sabo. Ve stejném duchu se vyjadřuje Filip Struhárik, když potvrzuje, že politická sféra a státní správa stojí v oblasti mnohdy proti sobě. „Například na ministerstvu kultury jsou odborníci, kteří téma sledují, analyzují, snaží se nějak smysluplně přispět. A pak máte politiky, kteří téma využívají jako záminku k politickému boji ve smyslu, že média jsou „nepřátelé lidu“,“ říká.

Struhárik připomíná, že úlohou státu není formovat mediální prostředí a aktivním způsobem do něj zasahovat. Nicméně, může některým procesům zprostředkovaně pomáhat. Není ale v jeho roli, aby například pomáhal budování nezávislosti a důvěryhodnosti komerčním nezávislým médiím.

Související oblastí je role státu v čelení dezinformacím. V té se novináři shodují na nezastupitelné roli státu, kterou nenahradí novináři ani nevládní sektor, a to primárně v otázce vzdělávání. „V oblasti mediální osvěty nedělá nic, v podstatě ji dělají jednotlivci z řad novinářů nebo mimovládních organizací,“ tvrdí Vladimír Šnidl. Dílčím zjištěním je, že dle rozhovorů s novináři, na Slovensku v nějaké formě probíhá dialog

státu se zástupci médií v rámci budování resilience, avšak na neoficiální a nesystémové úrovni.

5.2.5 Kroky státu v čelení dezinformacím

Jak poukazuje většina novinářů, kroky státu v čelení dezinformacím jsou spíše prací jednotlivců, není za nimi systematická snaha. Kriticky vidí hlavně aktivitu Slovenské informační služby, která by oblast měla řešit. „Ta je prakticky dlouhodobě poplatná politické moci,“ vysvětluje Peter Sabo. Opět popisuje, že roli státu zastupuje mimovládní sektor. Ve stejném duchu se na situaci dívá i Vladimír Šnidl. Sice došlo k vytvoření oddělení ke strategické komunikaci na několika resortech, potřeba boje s dezinformacemi se dostala do strategických dokumentů, ale kroky jsou činěny hlavně na papíře. „Stát se tváří, že je to hrozba, ale pokud je řeč o konkrétních výsledcích, je to slabé,“ říká Šnidl.

5.3 Odborníci mimo státní správu

Rozhovory se slovenskými zástupci státu a novináři jsou doplněny o rozhovory s experty mimo státní správu. K uskutečnění rozhovorů se dvěma odborníky autorka dospěla jako doplnění respondentů ze slovenské státní správy a médií.¹⁴ Jejich odpovědi mohou ovšem nakonec přispět k ještě zevrubnějšímu celospolečenskému přístupu k tématu důvěry v média jako faktoru čelení dezinformacím.

5.3.1 Mediální prostředí

Podobně jako na respondenty z oblasti státu a médií, směřovala na experty otázka zjišťující jejich pohled na kvalitu a nezávislost slovenského mediálního prostoru.

Na základě analýzy rozhovorů jsou identifikovány čtyři hlavní faktory, které charakterizují slovenské mediální prostředí podle expertů. Jde o dominanci televize jako zdroje informací v poslední době přetlačovaného sociálními sítěmi, nízkou důvěru veřejnosti v média, různorodost hráčů v mediálním prostředí a nárůst alternativních médií šířících dezinformace. K aktérům, kteří v mediálním prostoru působí, říká Peter Dubóczi následující:

¹⁴ Odborníci tak nepřímo v práci nahrazují zástupce státu, se kterými se nepodařilo rozhovor domluvit

„Máme solidní bázi nezávislých mainstreamových médií, například Denník N, Sme a tak dál. Problém ale jsou alternativní média, která na Slovensku působí výrazně od roku 2014 a staly se z nich už dost stálí a v prostředí zakořenění aktéři.“

Vlivem nárůstu alternativních zdrojů, které často šíří dezinformace i propagandu, se jim podařilo dostat se do stavu, kdy už dokážou připoutat velkou pozornost. Za posledních zhruba osm let se jim podle Dubóczyho tak v podstatě povedlo nahradit důvěru v mainstreamová média. Pestrost aktérů ve slovenském mediálním prostředí podle respondentů paradoxně nepřímo vede k šíření dezinformací a propagandy. „Fakt, že je na Slovensku svoboda médií prakticky neomezená vlastně umožňuje působení mnoha aktérů, které bych za žádných okolností nenazval novináři, ale jde o lidi s ambicí mít mediální vliv, ale také anonymní osoby šířící dezinformace,“ dodává Tomáš Kriššák.

5.3.2 Jak stát přistupuje k důvěře v média jako faktoru členění problému dezinformací?

Stát podle expertů v oblasti důvěry v média v rámci členění dezinformacím sice vykonal dílčí kroky, výraznou aktivitu však postrádají. Vražda novináře Jána Kuciaka a jeho snoubenky v roce 2018 přinesla zájem ze strany veřejnosti o bezpečnost novinářů, ale i silnější uvědomění si jejich úlohy. V návaznosti na tuto tragickou událost musel stát nějak zareagovat na veřejnou poptávku. Od té doby se sice podle Petera Dubóczyho povedly vykonat některé kroky v rámci důvěry v média, ale stále v roli státu vidí velké nedostatky. „Především je třeba řešit šíření nenávistných projevů vůči novinářům, kteří jsou často oběťmi nebo cíli nenávistné rétoriky z různých stran. Do roku 2020 stát podle Dubóczyho řešení v oblasti médií i boje proti hybridním hrozbám téměř ignoroval. „Za poslední tři roky vidíme alespoň snahu. Kartami mohou zamíchat ale také zářijové předčasné volby, jsem skeptický, zda se po nich totiž může něco změnit,“ říká.

Z Dubóczyho odpovědi lze identifikovat jeden z klíčových problémů státního přístupu k posilování důvěry, a to střet mezi strategickými plány popsány v koncepcích a praktickou implementací. „Reforma na papíře je jedna věc, aby dospěla do praxe je věc druhá, a v tom je velká mezera,“ popisuje.

Další expert snahu vidí jen z některých stran státu. Slovensko ze státní perspektivy tak podle něj koná minimální kroky k posilování důvěry v média. „Nejvíce v oblasti dělá asi prezidentka Zuzana Čaputová, která je komunikačně dost úspěšná.

Dále vím o oddělení pro strategickou komunikaci na Úřadu vlády a také nějaké aktivity Ministerstva zahraničních věcí. Potom je ale komunikační vakuum, větší snahu přispívat k budování důvěry ve společnosti od státu nevidím,“ popisuje Tomáš Kriššák.

V navazující oblasti, která zjišťuje, co by stát měl dělat v posilování důvěry v média, odhalují odborníci více témat. „Bylo by na místě depolitizovat proces v případě jmenování mediálních regulátorů i samotného veřejnoprávního média, tj. ochránit ho před politickými vlivy. Může jít ale o diskurzivní či verbální kroky. Za důvěryhodnost médií je třeba se postavit. Jak nastiňuje Kriššák, klíčovým posunem by bylo, kdyby státní aktéři i soukromý sektor „dokázali jednomyslně akcentovat přidanou hodnotu novinářů pro společnost.“ Podle Dubóczyho ale politici hlavního proudu na Slovensku podobně ocenit kvalitní novinářinu umí. „Stát by měl médiím nabídnout dobré prostředí pro fungování, zároveň je chránit před politickými či ekonomickými vlivy,“ dodává Dubóczy.

Následně se experti vyjadřují k přístupu, který by měl stát zaujmout v budování resilience. Podle obou má stát k dispozici největší možnosti, aby se chopil vedoucí role v posilování odolnosti. Dubóczy si neumí představit lepšího aktéra než samotný stát, který dokáže minimálně připravit základní půdu pro regulace či systematizaci změn, které je třeba udělat. Stát by tak měl v budování resilience být lídrem. „To, že to tak není, ukazuje na neschopnost lidí, kteří spravují věci veřejné,“ dodává Kriššák.

S budováním resilience souvisí zakotvení strategické komunikace. V tom má podle Kriššáka Slovensko velké mezery. Tvrdí, že vládní politici nerozumí důležitosti strategické komunikace a principům čelení hybridních hrozeb. „Není to tak, že by nechápali, jaké kroky konat, ale je to nezajímá. Bylo pro ně vždy důležité komunikovat ve smyslu udržení si moci, ne z motivace kvalitní správy věcí veřejných s cílem zajistit, aby lidé na Slovensku činili informovaná rozhodnutí a byli v bezpečí,“ uzavírá expert.

5.3.3 Kroky státu v čelení dezinformacím

Přestože stát poslední roky ve svých koncepcích a strategiích ustavuje kroky k čelení dezinformacím, v praxi je jejich implementace obtížná a pomalá, podobně jako popisují experti v předešlé kapitole důvěry. „Strategie a plány ukazují, že vláda problém vnímá, že problém rezonuje veřejně, neschopnost jejich implementace je ale ukázkou nesystémového přístupu v boji s dezinformacemi,“ poukazuje Dubóczy. Doplnuje, že stát od posledních voleb v roce 2020 přeci jen nějaký posun udělal. K vývoji vpřed

došlo například v oblasti komunikace či spolupráce státu s mimovládním sektorem v rámci budování společenské resilience. „Jde o kontakt mezi mimovládním sektorem a státními úředníky na jednotlivých ministerstvech, především v oblasti analýzy a boje s dezinformacemi, ale i strategické komunikace,“ říká. Dodává ale, že státním institucím, i přes jejich snahu, často chybí personální i finanční kapacity v oblasti budování resilience.

Tomáš Kriššák je kritičtější. Poukazuje zejména na financování institucionální úrovně ke strategické komunikaci či čelení dezinformacím z eurofondů. „Existující malé jednotky v rámci státní sféry pro boj s dezinformacemi či na strategickou komunikaci, jsou financovány z eurofondů, což mi připadá jako příznačné potvrzení toho, že pro stát to nebyla prioritou. Nedokázal na oblast alokovat žádné peníze,“ popisuje. Jak je popsáno v kapitole 2.2 o stavu věcí na Slovensku, v roce 2021 vyčlenila slovenská vláda v rámci plánu obnovy EU 20 milionů EUR na boj proti dezinformacím v digitálním prostoru. Tyto finance jsou využity v rámci programu Efektivní veřejná správa na dvouletý národní projekt (na období let 2022 až 2023) pro posílení personálních a technických kapacit vybraných resortů. Aktuálně je podle Kriššáka i vlivem těchto okolností stát v oblasti boje s dezinformacemi v tristní situaci. „Jsme utopeni a politici možné budoucí vlády, která vzejde v září z voleb, vyrostli právě ze záplavy dezinformací, když si z nich udělali příležitost. Jsme nejdále od možnosti, aby se stát řešení nějak chopil,“ tvrdí Kriššák.

Oba odborníci se pak shodují, že slovenskému čelení dezinformacím chybí systematický přístup státu, tudíž stojí agenda spíše na jednotlivcích. „Je to na šikovných jednotlivcích či institucích, kteří dokážou na vlastní pěst proti dezinformacím bojovat,“ říká Dubóczy.

5.3.4 Jak média přistupují k důvěře v média jako faktorů čelení problému dezinformací?

Peter Dubóczy se domnívá, že tradiční a mainstreamová média problém důvěry v média jako faktorů čelení dezinformacím či resilience vnímají. Je však otázkou, jaké kapacity mají k dispozici k tomu, aby s tím něco dělala. Často dodržují etická pravidla žurnalistiky, ale prohrávají podle něj mnohdy boj o atraktivitu ve srovnání s alternativními zdroji, které cílí na emoce, tudíž se snadněji šíří. Tento fenomén

rozvádí kapitola 1.1.3, ve které Wardle a Derakhshan popisují, že nový informační systém je definován silnou rolí sociálních sítí, přehnanou citovou artikulací světa.

„Média se tedy k důvěře v média jako faktoru resilience snaží přistupovat podle svých možností. Idealistická odpověď je, že by mělo stačit, že se věnují své práci tak, jak to dělala doteď. Možná jde otázka spíše směrem, jak by měl stát přistupovat k regulaci dezinformačních a alternativních médií,“ popisuje Dubóczi.

Tomáš Kriššák opět přistupuje k aktivitám médií s větší kritikou. „Pokud nepočítám Denník N a Sme, je to co do snah médií mrtvé,“ říká. Podle něj se tématu důvěry věnují především novináři, kteří jsou pod největší palbou útoků. Není tedy náhoda, že zrovna v Denníku N působí nejvíce novinářů, kteří se cíleně věnují informační bezpečnosti i boji s dezinformacemi. Kriššák ve vztahu k možným krokům v posilování důvěry předestírá, že by mezi novináři měla panovat větší solidarita. „Měli by upozorňovat na nepravdivost pomlouvačných či útočných tvrzení vůči jejich kolegům,“ říká.

5.4 Shrnutí

Celkově vzato se zástupci státu shodují, že důvěra v média je klíčová v čelení problému dezinformací. Z jejich výkladu je zřejmé, že nad mediálním prostředím i důvěryhodností médií přemýšlejí a snaží se je považovat za součást čelení dezinformacím. Objevuje se ale rozpor mezi pohledy současných zaměstnanců státu a bývalým členem státní správy. Zatímco zástupci státu deklarují, že vztah důvěry v média a čelení dezinformací je pro ně klíčový, bývalý člen státní správy namítá, že ho stát v potaz nebere. V oblasti aktivních kroků státu v posilování důvěry jeho zástupci odhalují stav „paralýzy“, kdy si sice stát důležitost tématu uvědomuje, kvůli více faktorům je pro něj však složité podniknout aktivní posun vpřed. Zmiňují ale pozitivní krok v podobě nového mediálního zákona. Ve vztahu k možným aktivitám státu směrem k budování důvěry v média, dochází jeho zástupci k možnosti rétorické obrany novinářů ve vztahu k posilování jejich důvěryhodnosti a zlepšování prostředí, ve kterém novináři mohou působit. Podobné návrhy přináší také experti mimo státní správu. Stejně jako v Česku vnímají zástupci státu důvěru v média jako z části spojenou s důvěrou ve veřejné instituce.

Novináři roli důvěry v média v čelení dezinformacím sice potvrzují, avšak v odpovědích se od ní spíše odklání, když opakovaně za důležitý faktor v šíření dezinformací označují sociální sítě. V rámci svých snah o posilování vlastní důvěryhodnosti zmiňují otevřenost ke čtenářům, případně transparentnost ve financování, ale hlavně kvalitní výkon novinářské profese. Podle některých novinářů mohou sice média dělat svoji práci, ale směřování společnosti k důvěře v média mají spíše v rukou jiní aktéři, ať už politici nebo veřejní činitelé.

S důvěrou v média souvisí stav mediálního prostředí na Slovensku. Podle respondentů ze státu v zemi funguje řada silných a nezávislých médií, avšak za velmi problematický považují vzestup dezinformačních médií i podkopávání důvěryhodnosti médií ze strany antisystémových aktérů. Novináři pak pohlíží na mediální prostředí v zemi jako na zdravé, přestože se potýká s jistým vlivem oligarchů, který podle nich částečně vyvažuje nabídka kvalitních nezávislých projektů. Nový pohled na mediální prostředí pak nabízí rozhovory s experty, kteří tvrdí, že pestrost aktérů a neomezená svoboda médií paradoxně nepřímo vede k šíření dezinformací a propagandy.

Současní zástupci státu tvrdí, že média považují za partnery v čelení dezinformacím, měla by tedy v oblasti fungovat spolupráce. Bývalý zaměstnanec státu to však rozporuje a tvrdí, že stát média jako partnery nevnímá. K nějaké formě nesystematizované spolupráce se státem v rámci resilience ale podle novinářů dochází.

6 Diskuse

Následující kapitola nabízí hlavní zjištění z rozhovorů s novináři, zástupci státní správy i experty. Popisuje pohled respondentů na důvěru v média jako faktor resilience, označuje a rozkrývá hlavní kontrasty v perspektivách odvislé jak od příslušnosti k té které skupině respondentů, tak příslušnosti k zemi. Diskuse zároveň nabízí interpretaci, proč se prozkoumané pohledy jednotlivých skupin respondentů mohou rozcházet.

Pro začátek je ve vztahu k výzkumné otázce důležité konstatovat, že na základě rozhovorů lze shrnout, že si všechny kategorie respondentů uvědomují důležitou roli důvěry v média v čelení problému dezinformací. Na odlišnosti v přístupu naráží práce v diskusi o tom, kdo má za budování důvěry v média v tomto vztahu nést odpovědnost, jaké jsou příčiny drolicí se důvěry v média či jaké jsou preferované kroky k jejímu posílení.

Jeden z největších kontrastů v přístupech nabízejí výsledky rozhovorů mezi zástupci českého státu v porovnání s českými novináři.

6.1 Antagonický vztah českého státu a novinářů

Jak čeští novináři, tak i zástupci státu sice důležitost důvěry v média v čelení problému dezinformací vnímají, navzájem se ale odlišují v postojích k tomu, co přispívá k úpadku důvěry v média. Zatímco empirická kapitola analyzující stav věcí v Česku i samotní čeští novináři v rozhovorech spíše uvádí externí faktory a změny, které přispívají k poklesu důvěry v média (ať už jde o klesající ekonomickou sílu či transformaci mediálního prostředí spolu s nástupem sociálních sítí), zástupci státu z poklesu důvěry viní částečně kroky samotných novinářů a médií. Média se podle státních zástupců dopustila či dopouští selhání v době krizí i přílišného aktivismu, což nabouralo důvěru lidí v ně. Vnímání tradičních médií jako nedůvěryhodných vede lidi k získávání zpráv z alternativních zdrojů (Frischlich a Humprecht, 2021, s. 12-13). V tomto smyslu zástupci

státu česká média vlastně nepřímou označují za „spoluautory“ úpadku pravdy (Kavanagh a Rich, 2018, s. 95-97).

Na druhé straně se rovněž čeští novináři domnívají, že stát důvěře v média nepomáhá, naopak ji dokonce často svými kroky oslabuje, případně k jejímu posilování neupíná pozornost.

Výzkum přinesl jedno klíčové zjištění, a to, že český stát do značné míry nedůvěřuje českým médiím. Tato nedůvěra se pak promítá i do dalších pohledů státních aktérů na média, potažmo může bránit vzájemné spolupráci obou sfér ve vztahu k budování resilience. Pokud státní zástupci nevěří médiím ve vlastní zemi, nabízí se interpretace, že důsledkem může být utlumení ochoty poskytovat těmto médiím otevřené informace o rozhodnutích či veřejných záležitostech. Takovou reakci mimo jiné přiznává Pavel Lupjan, když poznamenává, že považuje za lepší podnikat kroky k čelení dezinformacím „potichu“ a mimo mediální pokrytí. Netransparentnost kroků státu a politiků může vést k oslabení schopnosti médií plnit svoji roli „hlídacího psa“ demokracie a také v informování veřejnosti. Veřejnost v takovém důsledku může ve snaze vyplnit tuto mezeru po informacích od „kdysi důvěryhodných“ médií odcházet k alternativním zprávám a informacím. Jak popisuje koncept úpadku pravdy, aby lidé zaplnili mezeru po dříve respektovaných zdrojích, obracejí se na nové subjekty, které nemusí být nutně spolehlivé a důvěryhodné (Kavanagh a Rich, 2018, s. 37).

6.2 Nevyjasněnost rolí a kompetencí v Česku

V odpovědích na otázky, Co stát může dělat pro budování důvěry v média a Co mohou dělat média pro budování důvěry v ně samotné, se objevuje nesoulad mezi novináři a státem v Česku. Zatímco státní zástupci tvrdí, že důvěra v média je hlavně věcí médií a mohou ji posilovat ona sama, novináři oponují, protože tvrdí, že v ní má zásadní roli stát, protože media nemohou z podstaty činit tak systémové kroky.

Zástupci státu se tedy aktivní role státu v budování důvěry v média spíše zříkají. Nicméně, teoretická zjištění v kapitole 1.2.1 popisují požadavek na stabilní a nezávislá média jako žádoucí výsledek politik států. Cíl budovat důvěru v média jako cíl konkrétní politiky státu popisuje i Analýza připravenosti České republiky čelit závažné dezinformační vlně z roku 2022 schválená vládou.

Ve vztahu ke zjištěné nedůvěře zástupců státu k českým médiím i zjištěné nejasnosti v tom, která složka má jakou roli v budování důvěry v média, lze vznést doporučení k dynamice tohoto vztahu. Bylo by vhodné a nápomocné ustavit nějaký systém komunikace či koordinace aktivit v rámci budování odolnosti společnosti obecně, na kterých by se podílel stát i média. Byť tyto dvě složky stojí v principu v opozici proti sobě, zvláště v době krizí a nejistot ve společnosti, se společná koordinace jeví jako nutná. Rovněž by takový institut mohl pomoci ke zmírnění nedůvěry, kterou stát vůči novinářům vyjadřuje.

6.3 Stát na Slovensku by měl posilovat důvěru v média, ale nedělá to

Slovenští zástupci státu vyjadřují jasné pojetí v tom, že by stát měl důvěru v média posilovat. Všichni zástupci státu se shodují, že důvěra v média je klíčová v čelení dezinformacím. Z jejich výkladu je zřejmé, že nad mediálním prostředím i důvěryhodností médií přemýšlejí a snaží se je považovat za součást státního boje s dezinformacemi. Úloha státu v ochraně médií z hlediska důvěryhodnosti a celkově z hlediska demokratického zřízení, se podle Haburaje zvyšuje. Musí se ale vyvarovat zasahování do svobodného informačního zpravodajství.

Na Slovensku se u rozhovorů se státem ukazuje rozpor mezi tím, jak jeho zástupci vnímají roli státu v budování důvěry v média a konkrétními kroky, které ve vztahu k ní činí. Vysvětlení nabízejí samotné rozhovory. Podle zástupců státu se s možnými kroky pojí obtíže. Veprostřed turbulentní politické situace a očekávaných zářijových předčasných voleb jsou náznaky zásahů státu do oblasti šíření zpráv nebo svobody slova vnímány společností velmi citlivě. Tyto nálady tudíž paralyzují akce státu, například i v oblasti změn legislativy. Objevuje se i překážka ve vztahu k propojenosti důvěry v média s důvěrou v instituce státu. Jak říká jeden z respondentů. „slovenští politici se nemohou ucházet o důvěru lidí z pozice, kdy jejich vláda má sama slabou podporu.

Dalším problémem, který znesnadňuje praktická opatření je, že stát jako takový nemá na čelení dezinformacím, strategickou komunikaci a spojené oblasti vyčleněny vlastní finanční prostředky. Většina opatření i prostředků na již existující institucionální strukturu určenou k řešení oblasti vychází z plnění projektu financovaného z Evropské unie, který má omezenou dobu trvání. V tomto důsledku lze tedy tvrdit, že v rozhorech

přiznávaná neakceschopnost Slovenska v oblasti budování resilience může vyplývat z obav o neudržitelnost potenciálně prosazovaných řešení.

6.4 Srovnání Česka a Slovenska

Cílem diplomové práce bylo prozkoumat přístup k důvěře v média jako možný faktor spoluvysvětlující pozorovatelné a v úvodu ilustrované rozdíly mezi Českou republikou a Slovenskem v jejich resilienci vůči problému dezinformací. Tato podkapitola se snaží ilustrované rozdíly vysvětlit na základě několika klíčových zjištění v přístupu respondentů.

Slovenští členové státní správy považují roli státu v posilování důvěry v média za klíčovou. Objevuje se tu tedy rozpor s postojem českých státních aktérů, kteří majoritně tvrdí, že důvěra v média je v rukou médií samotných. Zajímavým zjištěním je, že čeští zástupci státu jsou vůči médiím ve své zemi také znatelně více kritičtí než slovenští, vytykají jim chyby i selhání, a to v kontextu, kdy v Česku média dosahují vyšší důvěry než na Slovensku.

Byť novináři v obou státech vykazují poměrně silné vnímání důležitosti důvěry při jejich práci, čeští novináři více akcentují a vyjadřují větší porozumění vlivu důvěry v média na členění problému dezinformací. Rovněž lze na základě výzkumu nastínit, že čeští novináři si oproti slovenským více uvědomují křehkost své důvěryhodnosti, sami se o ní zmiňují a naráží tak na neúprosnost v rámci požadavků na kvalitu své práce.

Další rozdíl se promítá v oblasti veřejnoprávních médií. Na základě analýzy rozhovorů lze konstatovat, že čeští respondenti, ze státu i z médií, znatelně více zdůrazňují roli veřejnoprávních médií v resilienci společnosti. Mnohem silněji také vnímají potřebu reform ve vztahu k jejich fungování s cílem dosáhnout větší nezávislosti i transparentnosti. Jak se shodují respondenti z Česka i Slovenska i výsledky mezinárodních měření, česká veřejnoprávní média vykazují vyšší kvalitu i silnější roli a vliv v podávání objektivních důvěryhodných zpráv než ta na Slovensku. Podle Aalberga a Currana může být právě prostředí se slabými veřejnoprávními médii náchylnější k dezinformacím (Aalberg a Curran in Humprecht a kol., 2020, s. 10-11). Výraznější vnímání role veřejnoprávních médií v členění dezinformací ze strany Česka může patřit mezi jedno z vysvětlení pro ilustrované rozdíly mezi Českem a Slovenskem v oblasti víry v dezinformace i důvěry v média popsané v úvodu práce. Čeští novináři

také v odpovědích odhalují pohled na veřejnoprávní instituce jako vzory v důvěryhodnosti i kvalitě žurnalistiky. Je možné, že toto vědomí nepřímo motivuje i novináře v soukromých médiích podávat lepší výkony a snažit se potažmo přiblížit důvěryhodnosti veřejnoprávních.

Kromě důvěry v média dosahuje Česko lepších výsledků také u důvěry v instituce státu. Z analýz Globsec je rozdíl zřetelný, v roce 2023 na Slovensku vládě věřilo 18 procent lidí (pokles o 12 procent oproti roku 2022), prezidentce jen 37 procent, nejméně ve zkoumaných zemích (Globsec, 2023, s.15 a 79). Vládě v Česku věřilo v roce 2023 52 procent lidí, prezidentovi 72 procent, což je nejvíc v regionu (Globsec 2023, s. 12). Souhrnně je v Česku měřena znatelně vyšší důvěra vládě za poslední tři roky než na Slovensku (Globsec, 2022, s. 75). Na Slovensku se ukazuje také silnější pocit bezmocnosti vůči systému. V roce 2022 si přes 50 procent Slováků myslelo, že je jedno, kdo zemi vládne, protože se stejně nic nezmění (Globsec, 2022, s. 77). Důvěra v média se také podle měření jeví jako ovlivnitelná politickou situací. Ukazuje to navíc situace v Česku. V roce 2022 médiím věřilo 58 procent lidí, důvěra v média tehdy oproti předešlému roku dramaticky vyskočila nahoru, skoro o 30 procent. Podle Globsecu měla tento výkyv v roce 2022 směrem k vyšší důvěře výměna vlády na začátku roku. „Češi mohli příznivě vnímat ztrátu vlivu bývalého premiéra Andreje Babiše (ovládajícího několik klíčových médií v zemi) po jeho volební porážce,“ píše se v reportu (Globsec 2023, s. 85). Jak vyplývá z teoretické části, k tomu, jak je společnost odolná vůči dezinformacím přispívá i důvěra v instituce. Politická důvěra posiluje odolnost vůči některým metodám hybridního působení jako jsou zásahy do voleb a dezinformační kampaně (Kavanagh a Rich 2018, s. 33; Wigell et al. 2021, s. 22). Nižší míra podpory pro demokracii pak také implikuje nižší míru důvěry v demokratické instituce a média (Frischlich a Humprecht, 2021, s. 11). Také respondenti z řad novinářů i aktérů státu v Česku a slovenští aktéři státu se domnívají, že mezi důvěrou v média a instituce je úzký vztah. Z výše popsaného se dá soudit, že k rozdílům v důvěře v média i vyšší náchylnosti k dezinformacím na Slovensku může přispívat nízká míra důvěry ve státní instituce, která je částečně spojena s turbulentní a nejistou politickou situací na Slovensku.

Závěr

Mezinárodní krize posledních let zblízka nasvítily problém dezinformací. V té souvislosti je, v době více než tři roky od vypuknutí epidemie covidu a dva a půl roku trvající války na Ukrajině, důležité dopady jejich šíření v informačním prostoru zkoumat dál. Včetně faktorů, které k jejich účinnosti mohou napomáhat, jako je například klesající důvěra ve standardní média.

Cílem diplomové práce bylo prozkoumat přístup k důvěře v média ze strany státu a médií jako faktor čelení problému dezinformací s potenciálně spoluvysvětlujícími rozdíly mezi Českem a Slovenskem v jejich společenské odolnosti. Přestože k vysvětlení rozdílů mezi Českem a Slovenskem exploratorní výzkum nenašel jednoznačné indikátory, dílčí zjištění mohou částečně pomoci pochopit rozdíly mezi dvěma státy v oblasti odolnosti vůči dezinformacím i oblasti důvěry v média. Mohou také sloužit jako základ pro další zkoumání faktoru důvěry v média v obou státech.

Výzkum na základě hloubkových rozhovorů se zástupci státu i médií v rámci deskriptivního charakteru přinesl nová původní data k tématu, se kterým se zatím nepojí tolik pozornosti, zvláště ve veřejné debatě. Cenný je zvláště pohled zaměstnanců státu, kteří se nachází v pozicích, z nichž mají na čelení dezinformacím případně strategickou komunikaci i spolupráci s médii, vliv. Jde o vyjádření, která veřejně buďto vůbec nezaznívají nebo je pronáší s mnohem menší otevřeností a autenticitou než pro potřeby akademické práce. Práce tak v důsledku přináší ojedinělá zjištění v oblasti celospolečenského přístupu k resilienci.

Dále je stěžejní, že tento výzkum na základě dvou případových studií Česka a Slovenska pomocí exploratorního výzkumu kvalitativního charakteru, prostřednictvím rozhovorů ukázal, že média i státní zástupci v obou zemích, potažmo experti na Slovensku, silně vnímají vliv důvěry v média na odolnost společnosti vůči dezinformacím. Tímto se tedy podařilo odpovědět na hlavní výzkumnou otázku *Jak média a stát v České republice a na Slovensku přistupují k důvěře v média jako faktor čelení problému dezinformací?* Výzkum je však postaven na řadě dalších podotázek, které téma popisují z více úhlů. Přináší v souhrnu následující poznatky.

Přístupy novinářské obce v obou zemích ukazují na podobnosti, avšak pohledy státní úrovně se odlišují. V Česku jsou zástupci státu oproti slovenským kritičtější ke kvalitě médií, a to v kontextu, kdy v Česku média dosahují v žebříčcích vyšší důvěry než na Slovensku. Zároveň se více zdráhají do budování důvěry v média aktivně vstupovat. Na Slovensku zase aktéři státní správy prokazují vůli do oblasti zasáhnout, avšak mnohdy jim chybí prostředky, případně jim stojí v cestě politická realita. Zajímavé je téma nedůvěry, kterou v Česku vyjadřují zástupci státu vůči médiím.

Ve vztahu k části cíle výzkumu se podařilo zjistit některé rozdíly mezi dvěma státy co do přístupu k médiím i dezinformacím. Za prvé, čeští novináři více akcentují porozumění vlivu důvěry v média na čelení problému dezinformací. Rovněž si čeští novináři oproti slovenským více uvědomují křehkost své důvěryhodnosti ve vztahu ke své práci. Čeští novináři také v odpovědích zásadněji odhalují pohled na veřejnoprávní instituce jako vzory v důvěryhodnosti i kvalitě žurnalistiky. Konečně pak, k rozdílu v důvěře v média i vyšší náchylnosti k dezinformacím na Slovensku může přispívat nízká míra důvěry ve státní instituce, která je částečně spojena s turbulentní a nejistou politickou situací na Slovensku.

Přestože výsledky z hloubkových rozhovorů nelze zobecnit na větší populaci, přinesla práce z důvodu zvolené metodologie, která kombinuje rozhovory ze čtyř prostředí s analýzou empirického stavu v obou zemích, komplexní a zevrubná zjištění. Velký počet oblastí ke zkoumání se však nakonec ukázal také jako limitující. A to z toho důvodu, že v některých otázkách přinesly příliš košaté a těžce analyzovatelné výsledky. S tím souvisí i delší rozsah práce, ke kterému bylo přistoupeno právě z důvodu množství témat souvisejících s cílem výzkumu. Zjištění nastiňují možný směr dalšího výzkumu. Podle autorky by mohlo být nosným tématem detailněji prozkoumat dynamiku vztahů či možnou koordinaci mezi členy státu a médii v rámci budování odolnosti nebo i v jiných oblastech. Byť samozřejmě s ohledem na zákonitosti fungování demokracie, které principiálně implikují postavení státu a médií proti sobě.

Dezinformace a hybridní hrozby se ukazují jako výzvy následujících let či období. Spíše než jevy samotné, je ale klíčové soustředit se na strategii, jak předcházet či zmírňovat jejich působení a zesílit tak odolnost společností. Je více než zřejmé, že tato snaha souvisí s informačním prostředím a schopností orientace v něm. Důvěra ve sdělovací prostředky, které by v ideálním případě měly nezávisle a kvalitně informovat veřejnost, tak bude v této snaze výzvou týkající se všech složek společnosti.

Summary

The international crises of recent years have shed light on the problem of disinformation. In this context, more than three years after the outbreak of the covid epidemic and two and a half years of the war in Ukraine, it is important to further examine the effects of their dissemination in the information space. This includes factors that may contribute to their effectiveness, such as declining trust in mainstream media.

The aim of the thesis was to investigate the approach to trust in the media by the state and the journalists as a factor in countering the issue of disinformation, with potentially co-explanatory differences between the Czech Republic and the Slovak Republic in their social resilience. Although the exploratory research did not find definitive indicators to explain the differences between the two countries, partial findings can help to understand the differences between the two countries in the area of resistance to disinformation and trust in the media. They can also serve as a basis for further investigation of the factor of trust in media in both states.

The research, based on in-depth interviews with representatives of the state and the media, within the framework of a descriptive nature, provides new primary data to the topic, which has not yet received much attention, especially in the public debate. Particularly valuable are the insights of state employees, who are in positions from which they have an influence on countering disinformation, possibly strategic communication and cooperation with the media. Such insights have been rarely expressed publicly or with the same openness and authenticity as in an academic context. As a result, the thesis presents unique findings in the area of a whole-of-society approach to resilience.

Furthermore, it is crucial that this research, based on two case studies of the Czech Republic and Slovakia through interviews, showed that the media and state representatives in both countries, i.e. Slovak experts, strongly perceive the influence of trust in media on society's resilience to disinformation. Thus, it was possible to answer the main research question: *How do the media and the state in the Czech Republic and Slovakia approach trust in the media as a factor in countering the issue of disinformation?* However, the research is based on a number of other sub-questions that

describe the topic from various perspectives. In summary, it brings the following findings.

The approaches of the journalists in both countries show similarities, but the perspectives of the state level differ. In the Czech Republic, state representatives are more critical of the quality of the media compared to Slovakia, even though media in the Czech Republic achieve higher trust rankings than in Slovakia. At the same time, Czech state representatives are more reluctant to actively participate in building trust in the media. In Slovakia, on the other hand, actors of the state administration show willingness to intervene in the area, but they often lack resources, or political reality stands in their way. An interesting topic is the lack of trust expressed by Czech state representatives towards the media.

In relation to part of the research objective, it was possible to identify some differences between the two states in terms of their approach to the media and disinformation. Firstly, Czech journalists place more emphasis on understanding the influence of trust in the media in dealing with the problem of disinformation. Compared to Slovak journalists, Czech journalists are also more aware of the fragility of their credibility in relation to their work. In their answers, Czech journalists also more fundamentally reveal their view of public service media as role models in the credibility and quality of journalism. Finally, the differences in trust in the media and higher susceptibility to disinformation in Slovakia could be influenced by the low level of trust in state institutions, partially associated with the turbulent and uncertain political situation in Slovakia.

Although the results from the in-depth interviews cannot be generalized to a larger population, this thesis has provided comprehensive findings due to the chosen methodology, combining interviews from four environments with an analysis of the empirical situation in both countries. However, the large number of areas of investigation also proved to be limiting. Some questions yielded overly extensive and challenging-to-analyze results. This aspect also contributed to the extended scope of the work, necessitated by the multitude of topics related to the research objective. The findings outline a possible direction for further research. According to the author, a promising topic could be to examine in more detail the dynamics of relations or potential cooperation between state actors and the media within the framework of resilience building or other areas.

Disinformation and hybrid threats present challenges in the upcoming years or periods. Rather than focusing solely on the phenomena themselves, it is crucial to concentrate on strategies for preventing or mitigating their impact and strengthening societal resilience. It is evident that these efforts are related to the information environment and the ability to navigate within it. Trust in the media, which ideally should provide independent and high-quality information to the public, will be a challenge for the entire society in this endeavor.

Použitá literatura

2022 Edelman Trust Barometer. Edelman [online]. 2022 [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://www.edelman.com/trust/2022-trust-barometer>

2023 Edelman Trust Barometer. Edelman [online]. 2023 [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://www.edelman.com/trust/2023/trust-barometer>

A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. The European Centre of Excellence for Civilian Crisis Management [online]. 2016 [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://www.coe-civ.eu/kh/a-global-strategy-for-the-european-unions-foreign-and-security-policy>

AALBERG, Toril a James CURRAN. How media inform democracy: A comparative approach [online]. Leden 2012 [cit. 2022-10-17]. Dostupné z: doi:<http://dx.doi.org/10.4324/9780203803448>

AFTER THE EU GLOBAL STRATEGY – BUILDING RESILIENCE. European Union Institute for Security Studies [online]. 2017 [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://www.iss.europa.eu/content/after-eu-global-strategy-%E2%80%93-building-resilience>

ALLCOTT, Hunt a Matthew GENTZKOW, 2017. Social Media and Fake News in the 2016 Election. *The Journal of Economic Perspectives*. **31**(2), 211–235. ISSN 0895-3309.

AMO, 2021. Disinformation Resilience Index in Central and Eastern Europe in 2021. *Association for International Affairs* [online]. [vid. 2023-07-24]. Dostupné z: <https://www.amo.cz/en/disinformation-resilience-index-in-central-and-eastern-europe-in-2021/>

AUST, Ondřej a Jakub JETMAR, 2023. Michal Klíma jako vládní zmocněnec končí, s plánem proti dezinformacím neuspěl. *Médiář* [online] [vid. 2023-07-29]. Dostupné z: <https://www.mediar.cz/michal-klima-jako-vladni-zmocnenec-konci-s-planem-proti-dezinformacim-neuspel/>

BAHENSKÝ, Vojtěch, 2019. *On Perspectives on Disinformation* [online]. B.m.: Peace Research Center Prague [vid. 2023-06-24]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/resrep20620>

BAHENSKÝ, Vojtěch, 2023. Radikalizace a „fake news“ - stav expertního poznání. *Ústav mezinárodních vztahů* [online] [vid. 2023-07-14]. Dostupné z: <https://www.iir.cz/radikalizace-a-fake-news-stav-expertniho-poznani>

BAYER, Judit, Bernd HOLZNAGEL, Katarzyna LUBIANIEC, Adela PINTEA, Josephine B. SCHMITT, Judit SZAKÁCS a Erik USZKIEWICZ, 2021. Disinformation and propaganda: impact on the functioning of the rule of law and democratic processes in the EU and its Member States - 2021 update | Think Tank | European Parliament [online] [vid. 2023-07-13]. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EXPO_STU\(2021\)653633](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EXPO_STU(2021)653633)

BENKLER, Yochai, Robert FARIS a Hal ROBERTS, 2018. Network Propaganda: Manipulation, Disinformation, and Radicalization in American Politics [online]. Oxford University Press [cit. 2022-10-17]. ISBN 9780190923662. Dostupné z: <https://academic.oup.com/book/26406>

BENNETT, Lance a Steven LIVINGSTON, 2018. The disinformation order: Disruptive communication and the decline of democratic institutions [online]. [vid. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0267323118760317>

BOČEK, Jan, 2017. Studie: Důvěra v média je rekordně nízká. Nevěří jim mladí dospělí nebo voliči levice. *iRozhlas.cz* [online] [vid. 2023-07-15]. Dostupné z: <https://interaktivni.rozhlas.cz/duvera-mediim/>

BOURBEAU, Philippe, 2015. Resilience and International Politics: Premises, Debates, Agenda. *International Studies Review*. **17**(3), 374–395. ISSN 1521-9488.

BROSIUS, Anna, Erika J VAN ELSAS a Claes H DE VREESE, 2018. Trust in the European Union: Effects of the information environment [online]. [vid. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/0267323118810843>

BUMBA, Jan, 2023. Novinář Wollner: Cítím obrovskou satisfakci, protože policie potvrdila mou nevinu. *iROZHLAS* [online] [vid. 2023-07-29]. Dostupné

z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/marek-wollner-reporteri-ct-interview-plus_2307181511_lpr

CIBULKA, Jan, 2023. Jen ‚vlivové působení cizí moci‘. Vláda po kritice osekala plány tažení proti dezinformacím. *iROZHLAS* [online] [vid. 2023-07-21]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/dezinformace-vlada-plan-pojar-klima-akcni-plan_2303011745_cib

COFFEY, David. Proliferation of fake news fuelling divisions, global tensions: RSF. RFI [online] [vid. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://www.rfi.fr/en/international/20220503-proliferation-of-fake-news-fuelling-divisions-global-tensions-rsf-report>

Countering hybrid threats. *NATO* [online]. 2023 [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: NATO, [b.r.]. Countering hybrid threats. *NATO* [online] [vid. 2023-07-08]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm

Czech Republic. Reuters Institute [online]. 2023 [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2023/czech-republic>

ČTK, 2023. *Ódorova úřednická vláda nezískala důvěru. Slovensko ale dovede k volbám - Deník.cz* [online] [vid. 2023-07-24]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/staty-eu/slovenska-vlada-snemovna-neduvera-20230615.html>

ČTK, 2023. Sněmovna schválila novely zákonů o ČT a ČRo, změní se výběr radních. *MediaGuru.cz* [online] [vid. 2023-07-15]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2023/05/snemovna-schvalila-novely-zakonu-o-ct-a-cro-zmeni-se-vyber-radnich/>

Digital News Report 2023. Reuters Institute [online]. 2023 [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2023>

DIGITAL NEWS REPORT, 2015. Interactive 2015. *Reuters Institute Digital News Report* [online] [vid. 2023-07-22]. Dostupné z: <https://www.digitalnewsreport.org/interactive-2015/>

Disinformation and Russia's war of aggression against Ukraine Threats and governance responses. OECD [online]. [cit. 2023-08-01]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/disinformation-and-russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-37186bde/>

Disinformation. Oxford Learner's Dictionaries [online]. [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/disinformation>

DOHNALOVÁ, Anna a Barbora DOUBRAVOVÁ, 2023. *My hraje šachy, Rusko boxuje. Analýza ukázala, jak Česko neumí čelit dezinformacím - Aktuálně.cz* [online] [vid. 2023-07-21]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/my-hrajeme-sachy-rusko-boxuje/r~2f24228cae0b11ed8980ac1f6b220ee8/>

DOUBRAVOVÁ, Barbora, 2023. *Vláda se zalekla, dezinformace řešit nebude, varuje expert a opouští státní službu - Aktuálně.cz* [online] [vid. 2023-07-21]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/konci-analytik-na-dezinformace/r~1944633a257211ee9ae20cc47ab5f122/>

DOUBRAVOVÁ, Barbora, Anna DOHNALOVÁ a Jana KOPECKÁ, 2023. *Dezinformace, fake news a hoaxy - jak poznat manipulace a propagandu - Aktuálně.cz* [online] [vid. 2023-07-21]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/dezinformace/r~c8dd8d90f88f11eda873ac1f6b220ee8/>

FALLIS, Don. What Is Disinformation? [online]. 2015 [cit. 2022-10-17]. Dostupné z: doi:10.1353/lib.2015.0014

Final report of the High Level Expert Group on Fake News and Online Disinformation. European Commission [online]. 2018 [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/final-report-high-level-expert-group-fake-news-and-online-disinformation>

FLORE, Massimo, Alexandra BALAHUR-DOBRESCU, Aldo PODAVINI a Marco VERILE, 2019. Understanding Citizens' Vulnerabilities to Disinformation and Data-Driven Propaganda. *JRC Publications Repository* [online] [vid. 2023-06-24]. Dostupné z: doi:[10.2760/919835](https://doi.org/10.2760/919835)

FREEDOM HOUSE, 2023. Czech Republic: Freedom in the World 2023 Country Report. *Freedom House* [online] [vid. 2023-07-15]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/czech-republic/freedom-world/2023>

FREEDOM HOUSE, 2023. Slovakia: Freedom in the World 2023 Country Report. *Freedom House* [online] [vid. 2023-07-22]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/slovakia/freedom-world/2023>

FRISCHLICH, Lena a Edda HUMPRECHT, 2021. Trust, Democratic Resilience, and the Infodemic [online]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/350952260_Trust_Democratic_Resilience_and_the_Infodemic

GLOBSEC Trends 2017: Mixed messages and Signs of Hope from Central and Eastern Europe. Globsec [online]. 29.5.2017 [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/globsec-trends-2017-mixed-messages-and-signs-hope-central-and-eastern>

GLOBSEC Trends 2022: Central and Eastern Europe amid the War in Ukraine. Globsec [online]. 31.5.2022 [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/globsec-trends-2022-central-and-eastern-europe-amid-war-ukraine>

GLOBSEC Trends 2023: United we (still) stand. Globsec [online]. 22.5.2023 [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/globsec-trends-2023-united-we-still-stand>

GLOBSEC, 2016. GLOBSEC Trends: Central Europe under the fire of propaganda. *GLOBSEC - A Global Think Tank: Ideas Shaping the World* [online] [vid. 2023-07-16]. Dostupné z: <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/globsec-trends-central-europe-under-fire-propaganda>

GLOBSEC, 2020. GLOBSEC Trends 2020: Central Europe, Eastern Europe and Western Balkans at the Times of Pandemic. *GLOBSEC - A Global Think Tank: Ideas Shaping the World* [online] [vid. 2023-07-24]. Dostupné z: <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/globsec-trends-2020-central-europe-eastern-europe-and-western-balkans-times>

HANZLOVÁ, Radka a Centrum pro výzkum veřejného mínění AVČR, [b.r.]. Důvěra k vybraným institucím veřejného života a mezilidská důvěra – jaro 2022. *CVVM - Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online] [vid. 2023-07-17]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=5560:duvera-a-k-vybranim-institucim-verejneho-zivota-a-mezilidska-duvera-jaro-2022&catid=36:politicke-ostatni

Hartmann, F. & Speck, D., Market Insights: Trust in Media 2021. *European Broadcasting Union*. Available at: <https://rm.coe.int/ebu-mis-trust-in-media-2021/1680a83792> [Accessed July 24, 2023].

HAVLÍČEK, Pavel, 2020. Boj s dezinformacemi jako téma pro posílení odolnosti české společnosti: Čekání na změnu [online]. Dostupné z: <https://www.amo.cz/boj-s-dezinformacemi-jako-tema-pro-posileni-odolnosti-ceske-spolecnosti-cekani-na-zmenu/>

HOROWITZ, Minna, Stephen CUSHION, Marius DRAGOMIR, Sergio GUTIÉRREZ MANJÓN a Mervi PANTTI, 2022. A Framework for Assessing the Role of Public Service Media Organizations in Countering Disinformation. *Digital Journalism* [online]. 10(5), 843–865. ISSN 2167-0811. Dostupné z: doi:[10.1080/21670811.2021.1987948](https://doi.org/10.1080/21670811.2021.1987948)

HUMPRECHT, Edda, Frank ESSER a Peter AELST, 2020. Resilience to Online Disinformation: A Framework for Cross-National Comparative Research. *The International Journal of Press/Politics* [online]. 25, 194016121990012. Dostupné z: doi:[10.1177/1940161219900126](https://doi.org/10.1177/1940161219900126)

Hybrid Threats. European Commission [online]. 2023 [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-defence-industry/hybrid-threats_en

Hybrid Warfare – New Threats, Complexity, and ‘Trust’ as the Antidote. *NATO Review*. 2021 [online] [vid. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2021/11/30/hybrid-warfare-new-threats-complexity-and-trust-as-the-antidote/index.html>

INVESTIGATÍVNE CENTRUM JÁNA KUCIAKA, 2023. *Výskum: Cítia sa slovenskí novinári bezpečne? - ICJK* [online] [vid. 2023-07-22]. Dostupné z: <https://www.icjk.sk/229/Vyskum-Citia-sa-slovenski-novinari-bezpecne>

IPSOS, 2022. More than a quarter of the Central European and Baltic population is strongly affected by disinformation. *Ipsos* [online] [vid. 2023-07-21]. Dostupné z: <https://www.ipsos.com/cs-cz/more-quarter-central-european-and-baltic-population-strongly-affected-disinformation>

JOSEPH, Jonathan a Ana E. JUNCOS, 2019. *Resilience as an Emergent European Project? The EU's Place in the Resilience Turn* [online] [vid. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/jcms.12881>

KALNIETE, Sandra a Tomass PILDEGOVIČS, 2021. *Strengthening the EU's resilience to hybrid threats* [online] [vid. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/17816858211004648>

KALOGEROPOULOS, Antonis, Benjamin TOFF a Richard FLETCHER. *The Watchdog Press in the Doghouse: A Comparative Study of Attitudes about Accountability Journalism, Trust in News, and News Avoidance* [online]. 2022 [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/19401612221112572>

KAVANAGH, Jennifer a Michael D. RICH, 2018. *Truth Decay: An Initial Exploration of the Diminishing Role of Facts and Analysis in American Public Life* [online]. RAND Corporation [cit. 2022-10-17]. ISBN 9780833098740. Dostupné z: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2314.html

KYSELÁ, Monika a Centrum pro výzkum veřejného mínění AVČR, [b.r.]. *Důvěra k vybraným institucím veřejného života a mezilidská důvěra – duben / květen 2023. CVVM - Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online] [vid. 2023-07-24]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=5676:duvera-a-k-vybranym-institucim-verejneho-zivota-a-mezilidska-duvera-duben-kveten-2023&catid=32:institute-a-politici

LADD, Jonathan McDonald. *The Role of Media Distrust in Partisan Voting. Political behavior* [online]. New York: Agathon Press, 2010, 32(4), 567-585 [cit. 2023-07-08]. ISSN 0190-9320. Dostupné z: doi:10.1007/s11109-010-9123-z

Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, AKČNÝ PLÁN KOORDINÁCIE BOJA PROTI HYBRIDNÝM HROZBÁM: 2022-2024. Národný bezpečnostný úrad.

Available at: <https://www.nbu.gov.sk/wp-content/uploads/2022/08/AKCNY-PLAN-KOORDINACIE-BOJA-PROTI-HYBRIDNYM-HROZBAM.pdf> [Accessed July 24, 2023].

MINISTERSTVO OBRANY, 2016. Biela kniha o obrane Slovenskej republiky :: Ministerstvo obrany SR. *Ministerstvo obrany Slovenskej republiky* [online] [vid. 2023-07-24]. Dostupné z: <https://www.mod.gov.sk/bielakniha/>

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, [b.r.]. *Definice dezinformací a propagandy - Centrum proti hybridním hrozbám* [online] [vid. 2023-07-21]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, 2016. *Audit národní bezpečnosti* [online] [vid. 2023-07-21]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/audit-narodni-bezpecnosti-151410/>

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, 2022. *Analýza připravenosti České republiky čelit závažné dezinformační vlně - Centrum proti hybridním hrozbám* [online] [vid. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/analyza-pripravenosti-ceske-republiky-celit-zavazne-dezinformacni-vlne.aspx>

MINISTERSTVO VNITRA, [b.r.]. *Centrum proti terorismu a hybridním hrozbám - Centrum proti hybridním hrozbám* [online] [vid. 2023-07-24]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/centrum-proti-terorismu-a-hybridnim-hrozbam.aspx>

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY, 2015. Dokumenty | Vláda ČR. *Bezpečnostní strategie České republiky 2015* [online] [vid. 2023-07-21]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/brs/dokumenty/vyznamne-dokumenty-v-oblasti-bezpecnosti-ceske-republiky-18963/>

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ A EURÓPSKYCH ZÁLEŽITOSTÍ SR, 2022. Hybridné hrozby. *Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR* [online] [vid. 2023-07-24]. Dostupné z: <https://www.mzv.sk/diplomacia/bezpecnostna-politika/hybridne-hrozby>

PANDITA, Ramesh, 2014. Information Pollution, a Mounting Threat: Internet a Major Causality. *Journal of Information Science Theory and Practice*. 2(4), 49. ISSN 2287-9099.

PIKA, Tomáš a Jan CIBULKA, 2023. *Společnost nedůvěry: ruským dezinformacím věří v Česku jen tvrdé konspirační jádro | iROZHLAS - spolehlivé zprávy* [online] [vid. 2023-07-21]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/spolecnost-neduvery-serial-rusko-dezinformace-konspirace-vyzkum-weby-telegram_2306140500_pik

REPORTERS WITHOUT BORDERS, 2023. *Czech Republic | Reporters without borders* [online] [vid. 2023-07-15]. Dostupné z: <https://rsf.org/en/country/czech-republic>

REPORTERS WITHOUT BORDERS, 2023. Slovakia | RSF. *Reporters Without Borders* [online] [vid. 2023-07-22]. Dostupné z: <https://rsf.org/en/country/slovakia>

REUTERS INSTITUTE, 2017. *Slovakia - Reuters Institute Digital News Report* [online] [vid. 2023-07-22]. Dostupné z: <https://www.digitalnewsreport.org/survey/2017/slovakia-2017/>

REUTERS INSTITUTE, 2022. Slovakia Digital News Report 2022. *Reuters Institute for the Study of Journalism* [online] [vid. 2023-07-22]. Dostupné z: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2023/slovakia>

REUTERS INSTITUTE, 2023. Slovakia. *Reuters Institute for the Study of Journalism* [online] [vid. 2023-07-22]. Dostupné z: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2023/slovakia>

RŮŽIČKA, Vlastimil. *Politika a média v konzumní společnosti*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3667-9.

RYCHNOVSKÁ, Dagmar a Martin KOHÚT, 2018. The Battle for Truth: Mapping the Network of Information War Experts in the Czech Republic. *New Perspectives*. 26(3), 57–88. ISSN 2336-825X.

SCHUDSON, Michael, 2022. What Does “Trust in the Media” Mean? *Daedalus*. 151(4), 144–160. ISSN 0011-5266.

SK-CERT, 2021. O nás ~ SK-CERT. *Národné centrum kybernetickej bezpečnosti SK-CERT* [online] [vid. 2023-07-24]. Dostupné z: <https://www.sk-cert.sk/sk/onas/index.html>

SLOVENSKÁ INFORMAČNÁ SLUŽBA, 2015. Slovenská informačná služba | Pre Vás | Správa o činnosti SIS v roku 2015. *Slovenská informačná služba* [online] [vid. 2023-07-24]. Dostupné z: <https://www.sis.gov.sk/pre-vas/sprava-o-cinnosti-2015.html>

SLOVENSKÁ INFORMAČNÍ SLUŽBA, 2021. Slovenská informačná služba | Pre Vás | Správa o činnosti SIS. *Slovenská informační služba* [online] [vid. 2023-07-24]. Dostupné z: <https://www.sis.gov.sk/pre-vas/sprava-o-cinnosti.html#hrozby>

SMEJKAL, Klára, Jakub MACEK, Lukáš SLAVÍK a Jan ŠEREK, 2022. Just a “Mouthpiece of Biased Elites?” Populist Party Sympathizers and Trust in Czech Public Service Media. *The International Journal of Press/Politics* [online]. 19401612221143068. ISSN 1940-1612. Dostupné z: doi:[10.1177/19401612221143067](https://doi.org/10.1177/19401612221143067)

SPURNÝ, Martin, [b.r.]. *Výzkum veřejného mínění k problematice dezinformací - Centrum proti hybridním hrozbám* [online] [vid. 2023-07-21]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/vyzkum-verejneho-mineni-k-problematice-dezinformaci.aspx>

STETKA, Václav, 2023. Czech Republic. *Reuters Institute for the Study of Journalism* [online] [vid. 2023-07-15]. Dostupné z: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2023/czech-republic>

ŠÁLEK, Martin, 2023. Bezpečnostnej rade pribudne výbor pre hybridné hrozby, rozhodla vláda. *SITA.sk* [online] [vid. 2023-07-24]. Dostupné z: <https://sita.sk/bezpecnostnej-rade-pribudne-vybor-pre-hybridne-hrozby-rozhodla-vlada/>

ŠTETKA, Vaclav a Henrik ÖRNEBRING. Media, communication, and democracy: Global and national environments - an introduction. *Communication, Politics* [online]. 2012, 45, 55-59 [cit. 2020-05-06]. ISSN 18360645.

TAIT, Robert, 2022. Former Czech PM uses newspapers he owns to attack media integrity. *The Guardian* [online]. [vid. 2023-07-22]. ISSN 0261-3077. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2022/sep/05/andrej-babis-newspapers-accused-subverting-press-freedom-czech-republic>

Trust in public institutions: Trends and implications for economic security. *United Nations* [online]. 2021 [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://www.un.org/development/desa/dspd/2021/07/trust-public-institutions/>

Trust in the Media. Ipsos [online]. 2019 [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2019-06/global-advisor-trust-in-media-2019.pdf>

TSFATI, Yariv a Joseph N. CAPPELLA. *Do People Watch what they Do Not Trust?: Exploring the Association between News Media Skepticism and Exposure* [online] 2003. [vid. 2023-06-23]. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0093650203253371>

VAN BAVEL, Jay J., Elizabeth A. HARRIS, Philip PÄRNAMETS, Steve RATHJE, Kimberly C. DOELL a Joshua A. TUCKER, 2021. Political Psychology in the Digital (mis)Information age: A Model of News Belief and Sharing. *Social Issues and Policy Review* [online]. 15(1), 84–113. ISSN 1751-2409. Dostupné z: doi:[10.1111/sipr.12077](https://doi.org/10.1111/sipr.12077)

Voices

Voices of Central and Eastern Europe Slovakia Country Report. Globsec. Available at: https://www.globsec.org/sites/default/files/2020-09/Voices-of-Central-and-Eastern-Europe_Slovak-country-report.pdf [Accessed July 24, 2023].

Voices of Central and Eastern Europe: Perceptions of democracy & governance in 10 EU countries. Globsec [online]. 23.6.2020 [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/voices-central-and-eastern-europe-perceptions-democracy-governance-10-eu>

WARDLE, Claire a Hossein DERAKHSHAN, 2017. INFORMATION DISORDER : Toward an interdisciplinary framework for research and policy making Information Disorder Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking [online]. [cit. 2022-10-17]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/339031969_INFORMATION_DISORDER_Toward_an_interdisciplinary_framework_for_research_and_policy_making_Information_Disorder_Toward_an_interdisciplinary_framework_for_research_and_policymaking

WIGELL, Mikael, Harri MIKKOLA a Tapio JUNTUNEN, 2021. Best Practices in the whole-of-society approach in countering hybrid threats [online]. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EXPO_STU\(2021\)653632](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EXPO_STU(2021)653632)

WISEMAN, Jamie, 2023. Analysis: How much has media freedom in Slovakia changed five years after Ján Kuciak murder? *International Press Institute* [online]. [vid. 2023-07-22]. Dostupné z: <https://ipi.media/analysis-how-much-has-media-freedom-in-slovakia-changed-five-years-after-jan-kuciak-murder/>

ZASTÚPENIE NA SLOVENSKU, 2023. Národný prieskum Eurobarometra: väčšina Slovákov nechce budúcnosť krajiny mimo EÚ. *Zastoupení na Slovensku* [online] [vid. 2023-07-24]. Dostupné z: https://slovakia.representation.ec.europa.eu/news/narodny-prieskum-eurobarometra-vacsina-slovakov-nechce-buducnost-krajiny-mimo-eu-2023-03-27_sk

Seznam tabulek

Tabulka 1- Seznam respondentů	39
-------------------------------------	----